

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Joakim Frederik Schouw's offentlige Liv.

Af Dr. J. N. Clausen.

I.

Saa Dage før den 1ste Oktober 1835, paa hvilken den første Samling af Provindsialstænderne aabnedes i Palais-Salen i Koeskilde — 175 Aar siden „Danmarks Riges Stænder“ havde været samlede (i Oktoberdagene 1660) i Kjøbenhavn, — modtog Schouw kongelig Udnævnelse til Medlem af Stænderforsamlingerne for Østifterne og ~~Nørre~~ - Jylland, som Universitetets Deputerede. Det kunde ikke andet end være uventet og paafaldende for Mange, at see den første juridiske Professor, den offentlige Statsretslærer Conferentsraad Schlegel, paa hvem det kongelige Valg tidligere var faldet, men som paa Grund af sin Helbredstilstand maatte træde tilbage, erstattet ved Universitetets, som extraordinair Professor ansatte, Lærer i Botanik.

Thi Schouw — dengang i en Alder af 46 Aar (født den 7de Februar 1789) — var neppe dengang synderlig bekyndt udenfor en snevrere Kreds af Embedsbrødre og Videnskabsdyrkere. Han var juridisk Candidat (fra A. 1811), men han havde tidligt afbrudt den netop begyndte juridiske Embedsbane (som Undercancellist i det danske Cancelli) for at hengive sig udeelt til det botaniske Studium, og paa dette Studiums Vegne havde han foretaget flereaarige Reiser i Udlandet,

isærdeleshed i Italien (1817—20. 1829—30)*). Efter sin Ansættelse ved Universitetet (1821) havde han i adskillige Aar lidt under en høist nedtrykkende Nervesvækkelse; og efterat denne var overvundet, gif hans Virksomhed i reen videnskabelig Retning. I dette Tidrum falder hans „Plantageographi“ (1822), hans „Skildring af Veirligets Tilstand i Danmark“ (1826), hans Naturskildring af „Europa“ (1832)**).

Dog havde Schouw allerede i Oktober 1831 grundlagt et litterairt Foretagende, hvorved han aabnede sig Vej til en mere udstrakt Virkefreds, og traadte i stadig og betydningsfuld Forbindelse med en stor Deel af den dannede Almeenhed i Danmark: „*Dansk Ugeskrift*.“ Men i sin første Periode havde dette Tidsskrift en almindelig populair - videnskabelig Charakter. Der var hos Schouw en levende Følelse for Videnskabens Kald til at virke befrugtende, oplysende og forædlende ind paa Livet, en levende Bevidsthed om Videnskabsmandens Forpligtelse til at gjøre det videnskabeligt vundne Udbytte tilgængeligt og frugtbart for Folket. En nidkjær Bestræbelse i denne Retning er betegnende for Schouw's hele Virksomhed. I denne Retning gaaer den i A. 1833 (med Collin og Eschricht) oprettede „naturhistoriske Forening“, med det Formaal: „at udbrede naturhistoriske Kundskaber, deels ved Oprettelse af et naturhistorisk Museum, deels ved populaire Foredrag over naturhistoriske Gjenner;“***) — af saadanne

*) Paa samme Tid (i A. 1816), da der blev tilskaaet Schouw offentlig Understøttelse til en naturvidenskabelig Rejse, var han blesen foreslaaet af Underviisningsdepartementet i Christiania til Ansættelse som Lector i Lovkyndighed ved Universitetet sammesteds.

***) Jvf. „Oversigt over det fgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandling i A. 1853, Nr. 8.“ Deri findes: „Biographi af Selskabets Archivar, Statsraad J. F. Schouw, af Prof. P. Pedersen (S. 247—56: Udsigt over Schouw's videnskabelige Arbejder og Virksomhed), aftrykt i den nye Udgave (1856) af Schouw's „Naturskildringer, en Række af populaire Foredrag“, hvoraf den første Halvdeel udkom 1837. To Aar derefter (1839) udkom hans Tableau du climat et de la végétation de l'Italie (vol. I, med Atlas).

***) Af ikke mindre Betydning var hans Stilling som mangeaarig Formand for Selskabet til Havoculturens Fremme, og hans Andeel i Virksomheden for den Thorvaldsenske Museums-Plan, saavel som i den senere Bestyrelse af Museet, foruden flere andre Samfund, om hvilke der tildeels vil

Foredrag er Samlingen fremgaaet: „Naturfilbringere“, 1ste og 2den Samling (1837. 1845). Og saaledes anmelder ogsaa „Danst Ugekrift“ sig fra først af: „som Organ for de kyndige, frimodige, sindige og velmenende Medborgere, der ønske at medvirke til Udbredelsen af det Sande, Gode og Skjønne.“ Det havde derhos sin naturlige Grund i Retningen af Redacteurs Studier og i Bestaffenheden af hans Forbindelser, at Artikler af naturhistorisk eller geographisk Indhold indtage i de første Aargange et meget betydeligt Rum*).

Alligevel kan det ikke omtvives, at det nærmest var den Frugt, som tilfaldt os af den almindelige politiske Bevægelse, der fra Juli 1830 af forplantede sig fra et af Europas Hjertelamre til Regemets ydre Lemmer: Anordningen af 28de Mai 1831 om Indstiftelse af raadgivende Provindsstænder, — der gav Schouw Mod og Vist til at overtage Besværlighederne af en ugenlig Redaction. En forfriskende Luftning gik hen over Danmarks Land. Det var, som om det begyndte at gaae op for det danske Folk, at det ikke derved, at det for 170 Aar siden var bleven lagt ind under Enevolds-Scepteret, var historisk dømt til at skulle staae udenfor den almindelige politiske Livsbevægelses Lov, ja som det endog begyndte at vane Muligheden af, at det ikke var at tage efter Bogstaven, naar Kongeloven proklamerer sig — som eneste Undtagelse fra

blive Tale i det Følgende. Der hører noget Kjendskab til de Banskigheder og Hindringer af mangfoldig Art, der stille sig i Veien hos os for ethvert hvilketsomhelst Forsøg paa at bringe Kræfter til at virke i Forening, saasnart Formaalene ligger ud over Velgjørenheds-Sphæren, — for at vurdere en saadan Virksomhed.

*) Iblndt disse Artikler maae isærdeleshed følgende mærkes fra Redacteurs egen Pen: „Om Naturvidenskabernes Fremstilling for Folket“ (1832) — „Om naturhistorisk Underviisning i de lærde Skoler“ (s. A.) — „Dyrligere Bemærkninger angaaende naturhistorisk Underviisning i de lærde Skoler“ (1833). Som bekendt har Schouw's Bestræbelse for Skoleunderviisningens Urdvidelse i den angivne Retning formaaet at overvinde den Modstand, som en Tidlang reistes imod den. I A. 1836 blev han, efter at have taget virksom Deel i Stænderforhandlingerne om Dyrettelse af Realskoler og i den derom indgivne Petition, udnævnt til Medlem af en Commission, der skulde udarbejde Forslag til saadanne Skolets Dyrettelse. Betænkningen, som blev afgivet den 10de Oktober 1837, var affattet af Schouw. Realskolen i Aarhus (senere nedlagt) var Frugten af disse Forhandlinger.

menneskelig Lovgivnings Omstiftelighed — som „uforanderlig og urykkelig“. Ved Anordningen af 15de Mai 1834 traadte den nye Institution ind i Livet, — en fireklovet Stikelse, som ikke bar mange Friheds-Spirer, men færre Enigheds-Spirer i sit Skjød. Alligevel blev den hilset med Glæde. Det kan endnu ikke være glemt, med hvilken Begeistring den 28de Mai blev i en Række af Aar festligholdt Landet over, som Betegnelse af et nyt Afsnit i Nationens Liv, som Forbud paa et fremspirende Folkeliv under Absolutismens patriarkalske Scepter. Kongen selv havde i Frdn. af 28de Mai udtalt det som Institutionens Hensigt: „at bidrage til Almeenaandens Oplivelse“, — og Mænd, som senere ved den fremstridende politiske Livs-Udvikling ere blevne førte til modsatte Leire, vare uden Betænkelighed samlede paa denne Dag, deeltagende i samme Jubel, samme Dnsler og Forhaabninger. Paa dette folkelige Almeenliv, denne fremgryende Almeenaand var Schouw's Tanke stadigen henvendt, og Ugeskriftets Indhold bærer Vidne derom. Ved Artikler som f. Ex. „om Frankrigs Tilstand ved Udgangen af Aaret 1831“, „om den engelske Reformbill“, „om Portugal og Don Miguel“, „om Börnes og Heines politiske Skrifter“, „om Kirkereform i England“, „om den preussiske Communallov“, „om Englands Kornlove“, „om det norske Storthing i 1833“, „om den franske Nationalforsamling“ o. s. arbejdede Ugeskriftet hen til at udvide Synskredsen og skærpe Blikket for Hovedpunkter i andre Landes politiske Forfatning og Livsbevægelse. Anvendelsen heraf paa vore egne Forhold var forbeholdt en Række af Artikler, der bevægede sig, fjernere eller nærmere, om det første Skridt, som det danske Folk ved den forestaaende Valg-handling skulde gjøre hen imod en constitutionel Forfatning.

Af særdeles Betydning er her en Artikel fra Schouw's egen Haand (August 1834): en Bedømmelse af selve Stænders-Anordningen af 15de Mai 1834. Han dvæler fornemmelig ved Valgsystemet, og udhæver navnlig, at der i samme „intet Spor er af et Adelsaristokrati, saa lidt som af et Rigmands-Aristokrati“. „Det kunde vel hændes, at

der, naar man undtager Belgien og Norge, intet Monarchi er, hvori Folkerepræsentationen er saa lidet aristokratisk som i Danmark. Om Gavnligheden heraf ere Meningerne maastee deelte. Forf. maa tilstaae, at han anseer det for en af de meest lysende Punkter i den nye Institution og som noget af Det, der vil blive meest heldbringende for Landet." Paa den anden Side bliver det fremhævet: „at 1 af 30 eller 1 af 40 af den hele Folkemængde vil være valgberettiget, — et Forhold, der saavidt vides ikke er meget forskjelligt fra det, som finder Sted i Norge, Belgien og Storbritannien (efter Reformbillen) og betydeligen overgaaer Forholdet i Frankrig." „Forfatteren tilstaaer, at han slet ikke er fri for Betænkelighed i denne Henseende; — thi derfor, at den mindre oplyste Deel af Folket har faaet en for stor Overvægt i Repræsentationen, er der virkelig mere Anledning til at frygte, end for Stormandens eller Rigmandens Overvægt." „Skulde Bønderne og de mindre dannede Borgere i Kjøbstæderne faae ifinde, fortrinsviis at vælge Mænd af deres eget Slags, saa vilde let Fleertallet af de Deputerede i Stændernes Forsamling blive Almuesmænd; — en saadan Sammensætning kunde let lede til Institutionens Udelæggelse." Forf. erklærer sig derfor „enig med de Forfattere, der tidligere have yttret det Ønske, at Valgretten eller dog Valgbarheden ikke maatte indskrænkes til Grundeiere alene; hvorved, især i Kjøbenhavn, mange af de meest oplyste og dygtigste Mænd ere blevne udelukkede." En Beroligelse i Henseende til Valgrettens Brug søger dog Forf. deels i „Almuesmandens Bevidsthed om sin egen Uduelighed, hans Skjønsonhed, der vil lede ham til at vælge En, der er klogere end han selv, og hans Frygtsonhed for at træde frem i en offentlig Forsamling mellem Mænd, som ere ham overlegne", deels i „den Lunkenhed for Indretningen, der unægteligen vil finde Sted i Begyndelsen hos Mange, og netop meest hos Almuen." Og efterhaanden som „Indretningen hos de mere Oplyste vil have vundet større Interesse, ville de, ved Sammenhold under Valgforhandlingerne, nok vide at modarbejde Almuens Tændens, forsaavidt den maatte være skadelig, og derfor stille

saadanne Mænd i Forsamlingen, hvis personlige Egenflaber kunne skaffe dem en velfortjent Overvægt." — Et væsentligt Fortrin finder Forf. fremdeles deri: at „Folket fremtræder i Forsamlingen som en Enhed, og ikke som et Aggregat af forskellige Klasser eller Stænder“. Det bemærkes: „at det derfor er en temmelig uegenlig, eller i alt Fald med vor ældre Sprogbrug uoverensstemmende, Benævnelse, naar vor Forsamling kaldes Stændernes Forsamling; Navnet „Folkething“ vilde være mere passende og tillige mere historisk.“ Som Anomali paatales det, at Valgprincippet er forladt ved de Deputerede for Geistligheden og Universitetet saavel som ved fire Grundeiere, hvilke undtagelsesviis skulle udnævnes af Kongen. Med Hensyn til selve Forhandlingerne i Stænderforsamlingen lægges der Vægt paa det frie Valg af Præsident saavel som paa Forsamlingens Forslags-Net; hvorimod Forf. i Henseende til Forhandlingernes Offenlighed erklærer: „ikke at være bleven tilfredsstillet ved de Bestemmelser, Forordningen derom indeholder.“ — Det var en Stemme, der ikke kunde andet end vække Opmærksomhed. Her var Sagtyndighed og Modenbed i Domsomme, et fremstuende og omstuende Blik baade paa det constitutionelle Livs Grundformer og paa deres Tillempling til vore særegne Forhold. Og hvor saa vare ikke de, som dengang havde draget det politiske Liv, der stod saa fjernt fra vore Enemærker, dets Bæsen, Larv og Krav indensfor deres nærmere Synskreds!

Et andet offentligt, og efter den Livs Maalestok ikke lidet opsigtvækkende, Foretagende havde yderligere bidraget til at henvende en ualmindelig Opmærksomhed paa Schouw. Med Prof. David's Ugestrift „Fædrelandet“ var der fra Efteraaret 1834 af kommet en frisk, velgjørende Strømning ind i Forhandlingerne om vort offentlige Livs Anliggender. Jo mere almindeligt dette blev erkjendt og følt, des stærkere maatte Indtrykket være af den fiskalske Proces, som blev anlagt (i December 1834) imod Redacturen. I sig selv var intet naturligare end denne Optræden af Regeringen imod en begyndende Opposition. Ved den Usorbeholdenhed og Frimodighed i

Tanke og Tale, hvormed de politiske Hovedspørgsmaal bleve tagne under Behandling, var Sammenstødet med Absolutismens Princip uundgaaeligt. Men en saadan Pressesag var en Begivenhed, der laae langt udenfor Dagens Orden. Man maatte gaae en Generation tilbage i Tiden (til P. A. Heiberg og M. C. Bruun) for at finde Sidesstykket dertil; og man fandt sig uvilkaarlig grebet ved Tanken om de Conseqventser, hvortil et Regerings-Princip, som det der her var bragt i Anvendelse, maatte føre overfor en yderligere Kjørelse af den opvaagnende Frihedsaaend, der dog neppe kunde ventes at ville lade sig bringe paa ny i Dvale*). Enhver maatte blive ført ind paa det Spørgsmaal: hvorledes denne Conflict i dens Heelhed — imellem det historisk Redarvede, der ikke vilde vige, og det aandelig Nye, der ikke lod sig vise tilbage — skulde finde sin Løsning. Under denne Stemning er det begribeligt, at Rygter om yderligere Indstrækninger af Pressen, der skulde være paatænkte af Regeringen, let maatte finde Indgang og Tiltro. Schouw havde noget tidligere (i April 1834) i Ugeskriftet leveret en Artikel „om Danmarks Trykkefrihed“, isærdeleshed for at „gjøre Forskjellen imellem retlig Forsølgelse og Censur indlysende“. Det var naturligt, at Frygten for en censur-lignende Foranstaltning maatte gribe ham med overordenlig Styrke. I Forening med et Antal Medborgere i forskjellige Livsstillinger**) udstedte han en Indbydelse til at indgaae med et Bønnskrift til Kongen

*) Generalskiftalens (Statsraad Treschow's) tvende Indlæg for Landsoverretten findes i „Fædrelandet“ 1835 Nr. 18. 23., — Prof. Davids Tilsvaar, sammest. Nr. 19, — Procurator Haagens tvende Defensions-Indlæg, sammest. Nr. 20—21 og 24. Ved Overrettens Dom (18de Mai 1835) blev Tiltalte frifunden, imod at udrede Actionens Omkostninger. Sagen blev af Cancelliet indanket for Høiesteret. Efter to Dages Procedure (hvor Forsvaret blev ført af Advokaterne Sporon og Høegh-Guldberg) faldt Høiesterets Dom den 2den December 1835, hvorved Overrettens Dom blev stadfæstet. — Ligesom Prof. David under hele den rettlige Behandling af Sagen havde været suspenderet fra sin Embedsstilling ved Universitetet, saaledes blev han efter Frifindelsen entlediget fra samme.

**) Indbyderne vare, foruden Schouw og disse Blades Forfatter: Høegh-Guldberg (Høiesteretsadvokat), Høyen (Prof. ved Kunstakademiet), M. Lütken (Commandeur i Søetaten), Meinert (Grosserer), Brink-Seidelin (Commandeur i Søetaten), Sibbern (Prof. ved Universitetet), Suhr (Grosserer).

„om Pressens Forstaaelse for flere Indskrænkninger end de, der ifølge Lovgivningen allerede finde Sted“, — navnlig om at lade den Grundjætning urokket, hvorefter det er Domstolene alene, der skulle afgjøre, om et Skrift tør udkomme. Det var et Skridt, som, uagtet sin Ustyldighed og sin fuldkomne Loyalitet, dog stod ene i Enevoldsregeringens Aarbøger. Bønskriftet blev, med 572 Underkrifter — alle af de dannede Klasser i Hovedstaden, hvor der kunde forudsættes Forstand paa Sagen, det angik — indsendt til Frederik den Sjette. Den bønfsaldende Ydmygheds-Tone i dette Actstykke bar Tidsaandens Præg, — og ikke mindre Souverainens Svar (22de Februar 1835), hvoraf disse Ord have erholdt en vis Navnkundighed: „Ingen uden Vi alene kan være istand til at bedømme, hvad der er begges (Statens og Folkets) sande Gavn og Bedste.“ Det er med fuld Ret, at Sibbern (i sine Intelligenttblade) nævner Schouw som „Ophavsmand for Foretagendet med Trykkefrihedspetitionen, som Den der stærkest drev denne Sag“; hans Arbejdsstue var i hine Dage ombannet til et Expeditions-Bureau. Schouw kom herved i Forbindelse med en stor Mængde Medborgere, der formaaede at lægge Grunden til en almindelig Dom om Manden. Dgsaa var det den sællede Andeel i dette Foretagende, der først bragte mig — vi vare dengang Huusfæller — i det nærmere personlige Forhold til Schouw.

Imidlertid var det endnu altid en indskrænket Kreds, der vidste, at der i Schouw habdes en Typus for en offentlig Charakter med Præget af den danske Folkecharakter: klar i Tanke, sindig i Beslutning, fast i Villie, uafhængig og frihedsfindet. Et Folk henlever ikke et Par Aarhundreder under en Regeringsform, hvor det gjælder som Kronen for de undersaatlige Dyder at kaste al Sorg paa Kongen og hans Regering som en guddommelig Forsynsmagt i menneskelig Iklædning, hvor Folket sølgelig er trængt ud af Medviden og Medvirken i Fædrelandets Anliggender, uden at Virkningen kommer tilsynne i Folkets Phystognomi og det folkelige Liv. En af Virkningerne bliver den, at et borgerligt Stilleliv —

ofte gemytligt og hyggeligt, men altid smaaligt — træder i Stedet for et mere storstilet Folkets Bævægelse. Hermed mangler baade Skolen, hvor Mandens Bæsen kan blive modnet, vinde Udvikling, Selvstændighed og Energi, og Scenen, hvor Folket har Leilighed til at prøve sine Mænd og lære dem at kjende. Denne Mangel paa Personligheder eller Uvished angaaende Personlighederne maatte blive sølelig og trykkende, da efter lange Tidens Mellemrum den Opgave atter blev stillet det danske Folk: at danne en Folkerepresentation ved Valg. Saameget større Paastjennelse fortjener det — saafremt Regeringen dengang har havt virkelig Kundskab til Manden —, at den første Stændersforsamling skulde ved Kongevalg faae Schouw i sin Midte. I alle Tilfælde var det Danmarks gode Genius, der her ledede det kongelige Valg. *)

II.

Med den 1ste Oktober 1835 oprandt en mindeværdig Dag i Danmarks Historie, og den blev hilset som fædrelandsk Høitidsdag. Roeskilde var overspildt af valfartende Gjester fra Hovedstaden og Omegnen. Mange ville endnu gjentakke sig det gribende Dieblit, da vi saae Domkirken Kongeport aabne sig for den lange Skare af folkevalgte Mænd, der stred frem under de minderige Hvalvinger, — og da den hele Skare, efter endt Gudstjeneste, saaes forsvinde bag Thorets Søilegange gjennem Indgangsdøren til Palaiet, hvor den betydningsfulde Gjerning skulde paabegyndes i Fædrelandets Tjeneste. Schouw

*) I det til Ordenscapitlet indsendte selvbiographiske Omrids (aldeles færdigt, og afluttet den 16de August 1844) udtaler Schouw sig om denne Udnævnelse: „Neppe 48 Timer før Aabningen af Stændernes Forsamling blev jeg udnævnt til Schlegels Gæstemand; — en Udnævnelse, der kom mig uventet, deels fordi jeg hverken selv tillroede mig eller troede, at man tillagde mig den fornødne Duellighed, deels fordi jeg hørte til de yngre Professorer, og endelig med Hensyn til, at min Deelagtighed i den omtalte Petition (imod Indskrænkning af Trykkefriheden) kunde være brugt som en Modgrund mod min Udnævnelse.“

blev valgt til Forsamlingens Præsident, efter en Valgkamp imellem ham og Hvidt. Forsamlingen holdtes for lukkede Døre, og Stændertidenden var under den første Sæssion indsvøbt i tætte Slør, der kun tillode at skimte lidet af det, som foregik indenfor Stændersalens Dør. Hvad der blev meddeelt af dagelange Forhandlinger var et Referat paa faa Linier; Forslagstillerne og Medlemmerne af de nedsatte Udvalg vare de Gæstene, hvis Navne turde læses paa Brent; de øvrige Talende optraadte som navnløse Figurer: „et Medlem — et andet Medlem“. Men med saameget større Begjerlighed lyttede man til de mundtlige Efterretninger, og der hørtes kun een Stemme ikke alene om den Dygtighed og Sikkerhed, hvormed Schouw ledede Forhandlingerne, men om hans Fortjeneste af at organisere Forretningsorden og Forhandlingsgang i det ukjendte parlamentariske Liv, og at søge Grændserne for Stændernes Virkefærdss udvidede saa vidt som det efter Forholdene var gjørligt.*) Den samme Stilling som Præsident indtog han ved fornyet Valg baade i Viborg næste Aar (1836) og i de roeskildste og de viborgste Stænderforsamlinger i 1838 og 1840, — i de tre jydste Forsamlinger ved eenstemmigt Valg (hans egen Stemme undtagen).

I denne Stilling erhvervede Schouw sig levende Paa-
fjænselse, og den blev ydet ham fra alle Sider**). Afstanden

*) „Saa pludselig og usforberedt“ — skriver Schouw selv i den anførte Selvbiographi — „at blive stillet paa en saa vigtig Post ved Forsamlingens første Sæssion, hvor Saameget maatte dannes fra Nytt, maatte opvække Frygt og Betænkelse; men den velvillige Imødekønnen, jeg fandt hos hele Forsamlingen, de dygtigste Medlemmers frastige Vidskab og den Aandskraft, der udvikler sig, naar en kyndende Nødvendighed fordrer det, gjorde det muligt for mig at røgte mit Kald.“

***) Dgsaa af Konffitorium blev Schouw, ved sin Hjemkomst fra den første Stænderfæssion hjulpet ved en Skrivelse (af 23de Aug. 1836), der kan fortjene at anføres som Vidnesbyrd om Universtitetets Stilling til det politiske Liv: „Efterat det i Danmarks Historie mærkelige og mindeværdige Lidsrum nu er til Ende, i hvilket de danske Provindsstænder første Gang have holdt deres Forsamlinger, og med sand Fædrelandsfærlighed, med mandig og dybtgaaende Indsigt, med ligesaamegen Iver og Omhu som Dygtighed have udført deres Kald, og derved erhvervet sig grundet Krag paa Folkets Taknemmelighed, vil Ingen med mere Føie og med varmere Deeltagelse end det Samfund, til hvis Repræsæntant ved Stænderforsamlingerne De, høitagede

imellem Aristokrati og Demokrati dannede endnu ikke nogen gabende Kluft i Stændersalene; Landbosforhold og Jagtforhold var endnu ikke traadte frem i forreste Række; og en Bevægelse i constitutionel Retning yttrede sig først efter Christian den Ottendes Thronbestigelse, ved Slutningen af Stænderinstitutionens første Sexennium. Dengang, i Maret 1840 gik Stænderforsamlingernes Andragende i Roeskilde og i Viborg dog endnu kun i Almindelighed ud paa „en friere Udvikling af Samfundsforholdene“, og paa en Revision af Stænderinstitutionen, „sigtende til at udvikle den til større, mere fyldestgjørende Virksomhed ved Forening eller Forbindelse af de nu adskilt bestaaende Forsamlinger og ved hensigtsmæssig Modification af det nu bestaaende Valgsystem.“*) . Alligevel var denne

Hr. Professor! blev udnævnt, kunne paafjønne, hvad De, som den af begge Forsamlinger valgte Præsident, i denne betydnende og vigtige Stilling har virket til Forretningernes hensigtsmæssige, stadige og værdige Gang. Det var naturligt, at den almindelige Erkjendelse heraf maatte komme til Dmtale blandt deres Colleger i Consistorium, og at det Ønske, som enhver af dem — og sikkert med dem Universitetets Medlemmer overhovedet — havde om at udtrykke Dem sin Høiagtelse og sin Tak, maatte blive til deres fælleds Ønske og til Beslutning. Det er derfor, at de herved gjøre sig den Fornøielse at bevidne Dem, at, ligesom de glædede sig over Deres Udnævnelse til, paa Universitetets Vegne at have Sæde i Stænderforsamlingerne, saaledes gjøre de det ikke mindre ved at erkjende den hæderlige og gavnlige Virksomhed, hvormed De har forestaaet og ledet Stændernes første Arbejder til Fædrelandets Vel.“

*) Ved Behandlingen af denne Sag udspandt en anden Sag sig, som bragte Stænderforsamlingerne, og endogsaa deres Præsident personlig, i det første alvorlige Sammenstød med Regeringen. Et Medlem af den roeskildske St. F. (Kmh. Gastenschjold) gjorde nemlig Paastand paa Minoritetens Ret til at optræde ved Siden af Majoriteten i Forsamlingens Andragende. Da dette blev nægtet, i Henhold til den Waabe, hvorpaa den vedkommende Bestemmelse i Frd. 15 Mai 1834 beständig var bleven forestaaet og anvendt i Roeskilde og i Viborg, henvendte han sig gennem Commissarius til Kongen om en authentisk Fortolkning. I Reskript af 4 Nov. 1840 blev udtalt: „at Ordene i Frd. 15de Mai 1834 ere saa tydelige, at de ei behøve nogen Fortolkning“, og det blev paalagt Commissarius at vaage over Minoritetens Ret. Næst efter Commissarius maatte Præsidenten føle det Krænkende i denne Afgjørelsesmaade. Schouw yttrede sig herom i Viborg (hvor Reskriptet først blev fremlagt): „hvis Lovbestemmelsen var aldeles utvivlsom, maatte den roeskildske Forsamling have gjort sig skyldig enten i et forsætligt Brud paa Andres Ret, eller i en Letsindeghed, som vilde være aldeles uforsvarlig“. Fremdeles „er Sagen fremkommet som en Klage, og det som en meget nærgaaende Klage; men vi kunne dog vistnok af S. M. S. Retfærdighed vente, at han ikke vil tage nogen endelig Beslutning over en Klage, førend

Begyndelse af stor Betydning, — og ikke mindst det Ord, som Schouw udtalte fra Præsidentstolen: „Spørgsmaalet er engang kommet for, og Kongen har tilladt dets frie Discussion. Det er Enhvers Pligt, at udtale sig efter Overbeviisning. Jeg skal ikke nægte, at jeg hører til dem, som troe, at det vilde være en stor Lykke for Danmark's Nutid og en endnu større for dets Fremtid, om det maatte behage Kongen at skjenke sit Folk en Forsatning, der gav det Deel i den lovgivende Magt. Ligesom Individets Kræfter voxe med Selvstændigheden, saaledes er det Samme ogsaa Tilfældet med Statens. Erfaring godtgjør denne, i sig naturlige, Sætning. Hos de Nationer, der have kunnet glæde sig ved en friere Forsatning, have alle gode Kræfter mere og hurtigere udviklet sig; de have sluttet sig nærmere til det Heles Vel, interesseret sig i en større Grad for de fælleds Anliggender, været stærkere i Fred og stærkere i Krig. — Vel veed jeg, at det har sine store Vanskeligheder at indføre en constitutionel Forsatning; vel veed jeg, at der behøves Garantier mod de forskjellige Statsdeles, mod de enkelte Borgerklassers, mod Partiernes Herredømme. Men jeg veed ogsaa, naar jeg har seet hen til

han har hørt den Anklage, saameget mindre som *H. W.* da vil kunne erholde Bished om, at de Anklagede ikke have gjort sig skyldige i Rettens Fornægtelse, og derpaa gaaer Klagen jo ud.“ Han uddrog heraf den Slutning: „at Sagen ikke kan have været *H. W.* fuldstændigt forestillet.“ Han udvikler endvidere, at den her Minoriteten tillagte Ret vilde afstefkomme den største Forvirring, vilde kunne føre til øiensynlige Urimeligheder, og vilde være ødelæggende for Stænderinstitutionens Virksomhed og Indflydelse. Den viborgske *S. F.* besluttede derefter eenstemmig et Andragende til Kongen om, at Restriktet maatte blive taget tilbage, eller at der i alt Fald maatte blive forelagt Stænderne et Lovudkast til Betænkning. — Denne Sags Historie drager sig et langt Stykke frem i Tiden. I *A.* 1842 blev der i Koeskilde og Viborg fremlagt Udcast til en Forordning, hvorved „den, Minoriteten i Stænderforsamlingerne tilkommende, Ret til at erholde sit afvisende Votum opraget i Forfamlingernes Andragender eller Betænkninger, nærmere bestemmes.“ Begge Stænderforsamlinger fraraadede Loven, og androge subsidialiter paa: at Minoriteten, for at kunne forlange sit separate Votum, idetmindste skal udgjøre $\frac{1}{4}$ af de stemmegivende Medlemmers Antal, og at Dptagelsen skal blive forlangt, strax efter Afstemningen. — I 1844 blev det endelig meddeelt Stænderne som Regeringens Beslutning: „ingen Lov i bemeldte Anledning at lade udgaae“, men at det „i det Hele maa have sit Forblivende ved de fornævnte §§ i Fr. 15de Mai 1834.“

Historien, at der kan staaes saadanne Garantier, forsaavidt de efter menneskelige Vilkaar kunne faaes, ved en god Balglov og en henfigtsmæssig Fordeling af Magten. Jeg veed, at Danmarks Forhold til Hertugdømmerne lægger store Hindringer i Veien; men jeg veed ogsaa, at saadanne Hindringer kunne overvindes i sammensatte Stater. — Der er endnu en Betragtning, som især hos mig har været virksom, og som maaskee snarest kunde faae Indgang hos dem, der ellers ikke dele mine Ansuelser. Naar der først engang hos Folket er en Trang til større Selvstændighed, da udsætter man sig for, at den ved en eller anden Begivenhed, som maaskee i sig selv kan synes ringe, erholder en pludselig Tilfredsstillelse. Men en saadan pludselig Tilfredsstillelse, en hurtig Forandring af Statsforfatningen er vistnok det, som man allermeest bør vogte sig for. Det er sagt, at den norske Constitution vilde kunne være bleven meget bedre, hvis der ikke havde, paa Grund af Omstændighederne, været ilet med dens Udarbeidelse. Meningerne om dens Værd kunne være forskellige; men jeg er vis paa, at adskillige Mangler havde kunnet være undgaaede, hvis den ikke var bleven affattet saa iilsomt. Jeg vilde ønske, at vort gode Fædreland ikke paa samme Maade engang skulde faae en altfor hurtigt forfattet Constitution. Det er de rolige Dage, i hvilke vi skulde sørge for de urolige; det er imedens Skibet er i Havn, at vi skulde bevare det imod Stjær og Storme. Frit og usorbeholdent vil jeg derfor udtale, at jeg inderligt vilde ønske, at Tanken om en Forandring i Statsforfatningen maatte staae ret klar og levende for vor Konge, og at han, der er den eneste Byggherre, snart med Kraft vilde gribe fat paa Værket.“ *) —

*) Hermed forstener at sammenholdes, hvad Schouw 8 Aar senere udtalte, ved et Tilbageblik paa disse Dages Bevægelser, Forhaabninger og Skuffelser, i Skriftet „Ved Thronstiftet“, S. 39 f.: „Ved Christian den Ottendes Thronbestigelse fremtraadte Tanken om en fri Forfatning levende hos det danske Folk. Hvad Kongen i sin Ungdom havde virket i Norge i denne Retning ledte vil at antage, at han deelte Ansuelse med Fleertallet af Landets oplyste Mænd, og fremkaldte saaledes Haabet om, at en Forandring i Statsforfatningen kunde fuldføres under fuldkommen Samklang mellem Re-

Et synligt Minde om det paastjonnende Sindelag hos Medlemmerne af den roeskildste Stænderforsamling er endnu opbevaret. Et Billede af Schouw (Knæstykke), malet af Marstrand, blev ophængt i den selskabelige Forsamlings-Sal i det roeskildste Stænderhuus, hvorfra det senere er gaaet over i Folkethingets Eie. Og endnu vægtigere maatte Ordet være, hvormed Etatsraad Hvidt, som Vicepræsident, udtalte i Slutningsmødet den 22de September 1840: „at den Hædersmand, der nu i tre Sæssioner har udført det vanskelige Hverv at lede og styre Forhandlingerne, tager Forsamlingens hele Agtelse og Kjærlighed med sig“, — at „hans Upartiskhed, hans Sandhedskjærlighed, hans Frimodighed og den Velvillie, hvormed han er kommen Enhver imøde, har draget Alles Hjærter hen til ham“. Med ikke mindre Varme yttrede Orsted, som kongl. Commissarius, sin „Erkjendelse af den store Dygtighed, hvormed han (S.) har udfyldt sin Plads“; han tilføiede: at „ethvert Ord vilde være mat ved Siden af det Bidnesbyrd, som de gjentagne Valg bringe til Samtid og Fremtid.“ — Hjerteligere var Stemningen dog, der knyttede Schouw til den viborgske Forsamling, — grundet i det mere folkelige og nationale Præg, der fra først af og vedvarende betegnede de jydskke Stænder. Ved Adskillelsen i 1840 udtalte de Stænderdeputerede i Viborg til Manden, „som de i tre Sæssioner eenstemmigen udkaarede til deres Præsident“, Følelsen af den meest levende Erkjendtlighed og Hengivenhed i en Adresse. „Vi erkjende“, hedder det deri, „hvorledes Sandhed og Retfærdighed, der falder sammen med Deres ophøiede Charakter, altid laae i Deres Tale og Gjærning; vi erkjende den sjeldne Dygtighed, den dybe Indsigt og den varme Interesse for

gering og Folk. Dette Haab glippede, idet det snart blev klart, at Kongens Tanker gik i en anden Retning; og da det danske Folk er et roligt, den lovlige Orden inderlig hengivent Folk, da Mange derhos haabede, ved Hjælp af raadgivende Stænder og Communalforfatninger efterhaanden at kunne naae Maalet, syntes Forfatningsspørgsmaalet mere og mere at træde i Baggrunden. Jeg siger: syntes; thi jeg troer, at — uagtet de ydre Grunde, der inde paa det Mødsatte — Overbeviisningen om en fri Forfatning i Grunden nu er mere udbredt og mere rodfæstet end i 1840“.

Institutionen, hvormed De vaagede over denne, og hidrog til en friere Udvikling af alle de gode Kræfter, hvorpaa Institutionens Fremme saameget berouer. Derfor har De et, af Alle erkjendt, Krav paa Regeringens, paa Folkets og Forsamlingens Taknæmmelighed*.) — Opholdet i Viborg og Samlivet der med de jydskke Stænder vedblev at staae som et af de lysteste og kjæreste Punkter i Schouw's Grindring.

Overfor det samstemmende Bidnesbyrd fra saa forskellige Sider var det unægteligt en meget betegnende Regerings-handling efter Thronskiftet (i December 1839), da det kongelige Valg af en Deputeret for Universitetet for det næste Sexennium forbigik Schouw. Saafremt imidlertid — det maa atter her gjentages — Regeringen virkelig har havt Kundskab til Manden, der blev valgt til hans Efterfølger (Statsretslæreren Prof. Larsen), vilde det kun være at betragte som en Skisten af Personligheden: — eripitur persona, manet res. Det kunde da lade sig høre, hvad dengang blev sagt: at det var Omhu for den botaniske Have, hvis Bestyrelse tilfaldt Schouw ved Hornemanns Død i 1841, der laae til Grund for Forbigaaelsen. Intet vilde have været lettere, end at faae Schouw's Valgbarhed tilveiebragt ved Sammenstød af den fornødne Sum til Erhvervelse af en Eiendom. Det forberedende Skridt hertil var allerede gjort. Men Schouw modsatte sig det, og Planen blev saaledes stillet i Bero. Først ved Begyndelsen af det paafølgende Sexennium, ved Valgene i 1847 — i Institutionens ellefte Time — blev Schouw givet tilbage til den Virksomhed, hvor han var bleven almindeligt savnet. Valgbarheden til den jydskke Stænderforsamling var allerede bleven sikket ham i A. 1842 ved Tilføjning af en Eiendom i Viborg. Sagen var bleven iværksat uden nogen offentlig Optræden af Schouw's Venner i og

*) Adressen udtalte tillige Ønsket om „at knytte Mindet til et Erkjendtlighedsbeviis, der staaer i Forbindelse med Deres Videnskab (et fortrinligt Mikroskop), og, af den Grund tillige, som vi haabe, Dem kjært og Fædrelandet til Gavn, vil bringe Videnskabsmanden i Grindring, hvad han virkede som Kongerigets tvende Provinzialstænders Præsident“.

udenfor Stændersalen, og med udtryffeligg Erklæring, at ingen Forpligtelse skulde paaligge ham til at modtage et fremtidigt Valg*). Først flere Aar derefter saae Schouw selv Udvei til at tilveiebringe Betingelsen for Valgbarhed til Distrikternes Stændersforsamling.

III.

Men Schouw havde indlevet sig saa dybt i sit Fædrelands politiske Liv, at han, ogsaa fjernet fra Stændersforsam-

*) Schouw's egen Udtalelse om disse Forhold (i de selvbiographiske Optegnelser) er følgende: „At jeg i de afholdte Stændersforsamlinger aldeles usorbeholdent udtalte constitutionelle Grundfætninger, og at jeg i den bekjendte Minoritets-Sag i Viborg, efter min Overbeviisning, maatte træde op imod Regeringens Fremgangsmaade, ere de rimelige Aarsager til, at min Stændervirksomhed hermed var endt. I den viborgske Forsamling, hvor man forudsaae dette, tilbød man mig allerede da en Giendom, der kunde gjøre mig valgbar. Jeg modtog ikke dette Tilbud, fordi jeg deels tvivlede om, i en saadan Stilling at kunne virke med fuld Frihed og med Held, deels nødig vilde medvirke til et Skridt, der tilkjendegav den Mening, at Regeringen ikke vilde have mig igen. Jeg stod nemlig i den Tanke, at et saadant Valg kunde have en forsonende Virkning. Af de førnævnte Grunde frabad jeg mig senere Erhvervelsen af en Giendom paa Verne, hvortil nogle af de Stændersdeputerede udkøbte en offentlig Indbydelse. Jeg modtog derimod et senere Tilbud af en Gaard i Viborg, fordi dette var tilveiebragt ved et privat Sammenstød, og der tillige blev tilskaaet mig fuldkommen Frihed til at unddrage mig fra et muligt Valg. — Da min Stændervirksomheds Dødsøer saaledes levede mig mere Tid, begyndte jeg, efter gjentagne indstændige Opfordringer, igen Udgivelsen af Danst Ugeskrift.“ —

Strax ved Modtagelsen af den tilbudte Giendom i Viborg tilkjendegav Schouw skriftlig sit Ønske: at fikke sammes Anvendelse efter hans Død til offentlig Brug, ligesom og at træffe en lignende Bestemmelse for Anvendelsen af Indtægten, som Giendommen indtil den Tid maatte afgive. Det var Schouw's første Tanke, udtalt i en testamentarisk Bestemmelse af A. 1846: at Gaarden skulde vedblive at tjene som Middele til at aabne Adgang til Stændersforsamlingen i Viborg, saaledes at den tilkommende Eier skulde udnavnes af denne ved Majoritetsvalg. Efterat den her paatænkte Anvendelse var bortfaldet, som Følge af Valgloven af 1849, vakkede Schouw imellem forskjellige Planer, uden at nogen af dem kom til Moden. Han standsede tilsidst ved at efterlade en skriftlig Fuldmagt til tre af sine nærmeste Venner (Høiesteretsassessor Bruun, Professor Høyen og nærværende Forfatter): at tage Bestemmelse angaaende Anvendelsen af Capitalen, som udbragtes af Giendommen, til offentlig Brug. Udføererne af denne sidste Villie ere blevne enige om at anvende Capitalen (omtrent 4600 Rb.) til at understøtte Virksomheden for danst Læsnings Udbredelse og Fremme i Slesvig.

lingen maatte vedblive at leve og arbeide med dette. De 7 mellemliggende Aar (1841—1848) udfyldte et Tidsrum, som ikke kan andet — hos Enhver, der har gennemlevet dem med fædrelandsk og national Bevidsthed — end have efterladt bittere Minder. Det var et selvbehageligt Drømmeliv paa en sydende Vulkan. De alvorligste Mindelser, de meest truende Varler bleve yndjede, neddysjede, kuede, lagte for Had. Drageyngelen blev skaanet og smigret. I en saadan Tid kunde Schouw ikke tænke paa at trække sig tilbage. Den Indsigt, han havde erhvervet i vore indre Forhold, den Tillid, han havde tilbundet sig hos sine Medborgere, den Agtelse, han havde afvundet Regeringen, sølte han stærkere Kald end nogensinde til at benytte i Fædrelandets Tjeneste.

Den vigtigste Deel af Schouw's journalistiske Virksomhed falder i dette Tidsrum. Med hans Indtrædelse i Stænderforsamlingen var „Danst Ugeskrift“ ophørt. Efter Udtrædelsen begyndte han med Udgivelsen af sammes „anden Række“ (1842—1846). Det forssjellige Stadium, hvori Danmark imidlertid var indtraadt ved Thronskiftet i 1839 og ved Forhandlingerne i constitutionel Retning, som havde fundet Sted i den første Stænder-Session efter dette, afspeiler sig klart ved at sammenholde den anden Række med den første. Vel var Stænderforsamlingen i Roskilde i 1842 bleven modtaget med ~~den~~ ~~Udgivelse~~: at Kongen „ligesaa lidt nu som forhen kunde bifalde en Forening af Stænderne“, samt at han „ikke fandt sig foranlediget til at foretage den foreslaaede Revision af Stænder-Anordningerne“; men til samme Tid fremlagdes et Forslag af Regeringen til Oprettelse af „stænderfle Comiteer, som en hensigtsmæssig Udvikling af Provindsialstændernes Institution“, og for første Gang blev det trykte finantsielle Budget forelagt Stænderforsamlingerne til Betænkning, hvorved erholdtes „suld Leilighed til at stæffe sig en grundig Kundskab om Statens Finantsforfatning i alle dens Dele, og at fremkomme med Forslag til heldbringende Forandringer“. Hermed var gjort et betydeligt Skridt fremad. Den constitutionelle Statsforfatnings Bæsen blev fra dette Tidspunkt af en Hovedgjenstand for litterair

Drøftelse, og Schouws Ugeskrift blev her et Hovedorgan, — indflydelsesrigt netop derved, at det førte den faste Overbeviisnings rolige Sprog, lige skiftet til at bekæmpe indgroet Fordom og til at holde den stærkere, ofte overilede Bevægelse tilbage.

Ligesom den nye Række af Ugeskriftet blev aabnet med et betydningsfuldt Arbejde: „Om de constitutionelle Bestræbelseres Værd og Betydning“ (af P. A. Lutein), jaaledes benyttede Schouw en Anmeldelse af Munch-Ræders Skrift om Norges Statsforfatning til et klart og frimodigt Ord om Opgaven, der forelaa, — et Ord, som tillige giver et Indblik i de vanskelige Forhold, under hvilke Forhandlinger af denne Natur vare stillede. Han gjentager Udtalelsen af sin Overbeviisning: „at en fri Statsforfatning, udarbejdet af de sagkyndigste Statsmænd, prøvet af de nærværende Stænderforsamlinger, undergivet Kongens endelige Afgjørelse, maa bringe Held og Lykke over Danmark, udvikle dets Kraft og sikke dets Selvstændighed.“ Han tilføjer: at „alle sande Venner af en friere Udvikling i Danmark ønske kun at seire ved Sandhedens Magt, at ethvert andet Afgjørelsesmiddel er dem i deres Jnderste forhad“, men at de ogsaa, „ligesom i en anden ridderlig Kamp, kræve at visse Kamplove skulle fastsættes og overholdes, kræve Lighed i Kampplads og Vaaben“. Han minder om: „at Kampforholdene i flere Henseender ere langt gunstigere for ~~Mod-~~ Modstanderne“, baade „fordi nogle af de vægtigste Grunde for Frihedsvennernes Anskuelse ikke kunne benyttes, eftersom Lovene forbyde at fremsøre dem, og de ere for samvittighedsfulde Borgere til at ville overtræde Lovene, og for ærefjære til, ved Hjælp af forblommede Fremstillinger at omgaae dem“, — og fordi „den Forvikling og det Mørke, der endnu finder Sted i Henseende til Hertugdømmernes retlige Forhold til Kongeriget og den i hine gjældende Arvesølge“, gjør det umuligt „at besvare endeel af de Indvendinger, Modstanderne gjøre.“ Fornemmelig finder han dog Anledning til at „lægge Modstanderne paa Hjerte, at de hverken under Kampen eller udenfor Kamppladsen søge at vække Tvivl om deres Modstanderes

Sindelag mod Konge og Fædreland; — søger man, offentligt eller hemmeligt, at give de Constitutioneltjendende Udseende af mindre gode Borgere, af mindre samvittighedsfulde Embedsmænd, og saaledes lægger dem Hindringer i Veien for Kampen: da fører man ingen hæderlig Strid; thi Kampen med en bagbundet Mand er sandelig ikke hæderlig, mindst naar man selv har udæftet ham til Kampen." Men, tilføier han: „der behøves Forberedelse, — og det Forberedelse fra Regeringens Side." Han foreslaaer Sammenkaldelse af „oplyste og dygtige Mænd fra Statens forskjellige Dele; men naturligviis maa dertil især tages Mænd, der ynede de constitutionelle Former; thi ved kun at kalde Mænd af modsat Anskuelse, vilde man handle ligesaa ullogt, som om man, da Talen var om at løse Stavnshaandet, blot havde sammenkaldt Godseierne, hvoraf de allerfleste vilde have været uskiktede til at gjøre Forslag i dette Anliggende". Han foreslaaer videre: at de saaledes tilveiebragte Dplysninger og Forslag „maatte, uden at være approberede af Regeringen, forelægges de fire Stænderforsamlinger, men nye Valg udskrives, for at de Deputerede kunde være valgte af Bølgere, der vidste, hvad der skulde forhandles". „Blev Resultatet — saaledes slutter han — et Forslag til en ny Statsforfatning, da vilde det komme til at staae i Kongens Magt at stjenke Folket Lykke og sig selv Hæder. Blev Resultatet derimod, at man ansaae den absolute Statsform for fortrinligere; eller at man antog, at Hindringerne ikke kunde overvindes, da vilde en saadan Anerkjendelse vist væsentligt bidrage til at berolige Folket. I første Tilfælde vil Historien komme til at berette: at Christian den Ottende grundlagde den fuldstændige Folkefrihed i Danmark, — i sidste Tilfælde, at Christian den Ottende mere end Folket selv elsker dets Frihed."

Med saa stor Klarhed, Besindighed og Omsigt fattede og fremstillede Schouw den store Opgave. Om Regeringen dengang havde lyttet med oprigtig Alvor til en saadan Stemme! Men det var mere end sagre Ord, hvorpaa Forslaget gik ud; det var mandig Gjerning, — og hertil var Tiden ikke kommen. Tanken om de stænderste Comiteer — i sig selv løs og slagrende —

kom ikke videre end til Ord. De danske Stænderforsamlinger fortsatte den raadgivende Gjærning — med ringe Frugt og ringe Fortrøstning. Ved den tilbagevendende Marsfest for Stænderinstitutionen (den 28de Mai 1843) stillede Schouw med endeel andre Mænd Spørgsmaalet under Forhandling: „om virkelig en saadan Interessé kan antages at være tilstede for Stænderinstitutionen i dens nuværende Organisation og med dens hidtil synlige Virkninger, at dens Indstiftelse kan forventes at blive fæstligholdt med den Deeltagelse, hvorpaa Festen nødvendigen gjør Fordring, naar den ikke skal nedsynke til en lidet betydende Form“; — og for sit personlige Bedkommende udtalte Schouw (i Juni 1843) sin bekymrede og mistroelige Stemning med Hensyn til Institutionen, da „det var blevet tilfulde indlysende, at de store Forhaabninger om sammes Udvikling, som vare vakte i Folket, ikke fandt Gjensklang hos Regeringen.“

Saameget mere kampmodig og fortrøstningsfuld var Stemningen i de tvende Stænder-Leire i Slesvig og Jæbhoe. Den politiske Separations-Plan forfulgtes i Stormskridt. Det ene Andragende i denne Retning afløste det andet: om de slesvigholstenske Finantsers Adskillelse fra de danske — om Forening af de slesvigiske og holstenske Stænderforsamlinger — om en slesvigholtenst Forfatning — om Forlæggelse af samtlige Landscollegier fra Kjøbenhavn til Hertugdømmerne — om Udelukkelse af theologiske Candidater fra Ansættelse i Slesvig, naar de ikke vare examinerede i Hertugdømmet o. s. v. Det var ikke Forhold, der kunde indbyde til Tanker og Planer om Stænderinstitutionens videre Udvikling. Tidspunktet, da Regeringsmagten maatte træde op imod den — ikke længere i det skjulte ulmende, men allerede glimtviis frembrydende — Oprørsild syntes ikke at kunne være langt borte. Da fulgte Overdragelsen (i Marts 1842) af Myndigheden som Statholder og høistbefalende Militair i Hertugdømmerne til „den Mand, der havde erklæret Kjøbenhavn for en ubetinget udenlandst Stad, havde anset det ligesaa ugrundet, at den slesvigiske Stændertidende udkom paa Dansk som om den blev udgivet paa Fransk, der paa det bestemteste

havde erklæret sig imod dansk Retsprog for den danske Befolkning i Slesvig, og ellers noksom lagt sit slesvigholstenste Sindelag for Dagen*, *) — til Prindsen af Augustenborg. Det var et Skridt, som maatte bringe enhver Tanke til at staae stille. Det blev i hvert Tilfælde den naturlige Følge, at de mere og mere tumultuariske Optrin i Hertugdømmerne og Regeringens ubegribelige Holdning overfor dem maatte drage Alles Sind og Tanke saaledes til sig, at de constitutionelle Ønsker og Bestræbelser bleve trængte i Baggrunden.

IV.

Den slesvigiske Sag — d. v. s. Bevarelse af Slesvig for Danmark imod Fictionen af en slesvigholstenst Stat, og Bevarelse af Danstheden i Slesvig imod den tydske Retsfrænkelse — maatte en Tid lang igjennem stille sig frem som den danske Livsøjsag.

Da Schouw i A. 1847 aabnede „dansk Tidsskrift“ (der, som nedensfor skal blive oplyst, afløste Ugeskriftet), stete det ved en, efter Indhold og Form lige fortrinlig, Artikel: „Regeringen, Oppositionen og Folket“. Han viser heri, med et Tilbageblik paa en Række historiske Exempler, hvorledes Regeringen efterhånden er bleven bragt til at give Oppositionen og Folke meningen Ret, ved omfider at beqvemme sig til Beslutninger, som, naar de vare blevne fattede tidligere og med større Beredvillighed, vilde ikke alene have erhvervet den Folkets Erkjendtlighed, men ogsaa forebygget meget Ondt. Han udhøver her med Ekstertryk Slesvigholstenernes Indflydelse paa

*) Ord af Schouw, i d. Tidsskr. I S. 15 f. Jvf. Wegener (om Hertugen af Augustenborgs Forhold til det holstenste Oprør, i antislesvig-holst. Fragm. III. S. 34): „Til Forbauselse for det danske Folk, for sit eget Parti og vel for hele Europa, erholdt han (Prindsen af Moer), som kongelig Stattholder og commanderende General, den høieste civile og militaire Magt i begge Hertugdømmer. Skjebnen maatte gaae i Opfyldelse“. — En politisk Signatur af Prindsen af Augustenborg, tegnet med Høfsterhaand i 1845, haves i det af Monrat redigerede „dansk Folkeblad“, Nr. 17—18.

Regeringen, der var saa overveiende, at Regeringen „stundom ikke var langt fra at gaae ind paa deres urimelige Paaastand om, at de Danske vare Stridens Ophavsmænd“; han minder om et Cancelli = Circulaire af 10de December 1842, der uforbeholdent har taget Parti i denne Retning, ved at paatale „den utilbørlige, lidenskabelige og tildeels hadefulde Maade, paa hvilken nogle offentlige Blade have yttret sig, hvilken kun kan tjene til at opirre Gemytterne og til at føde en uvenstabelig Aand imellem Beboerne af de af Kongen beherskede Lande“, — minder om Regeringens Forbud imod den slesvigiske Forenings Møder, „Kjendt dette Selskabs Formaal var at virke for den danske Rationalitets og Statsseenheds Bevarelse.“*) Men han

*) Ved Patent af 29de Marts 1844 (hvorum mere nedenfor) var det opstaaede Stridsspørgsmaal angaaende Brugen af det danske Sprog i den slesvigiske Stænderforsamling bleven afgjort derhen: at de danske Slesvigerne skulde have Ret til at bruge deres Moderemaal, naar de erklærede ikke at være det fremmede Sprog mægtige „Denne sidste Betingelse opvakte hos Slesvigerne og overhovedet hos hele det danske Folk den bitterste Stemning; intet syntes mere grundløst og urimeligt end at forbyde Rogen Brugen af sit Moderemaal, fordi han var i Stand til at tale et fremmed Sprog“ (Wegener, anf. Skr. S. 61 f.). Den slesvigiske Forening, stiftet i Slesvig af loyale og dansksindede Slesvigerne, meest af den danskslesvigiske Selveier-Bondestand, gav denne Stemning Udtryk i en Erklæring (12te Juni 1844): at det var umuligt for nogen ærefjær dansk Mand at møde i de slesvigiske Stænder, saalænge Sprogpattentet bestod. Til Slesvig-holstenernes uendelige Jubel bleve Foreningens Møder forbudte, og en Criminal-Underfølgelse indledet, som dog senere (10 Jan. 1845) blev hævet. — Den Aand, hvori der blev virket af denne „slesvigiske Forening“, vil kunne kendes af en Protest, som herfra (under 10de Marts 1845) blev stillet imod Tschoes-Stænderforsamlingens saakaldte „Verwahrungs-Act“ og imod de tyske Stænderforsamlingers Selvindblanding i Danmarks Anliggender. Det hedder i denne Protest: „Vi paastaae, at Slesvig er en Deel af den danske Stat, saa langt end Historien gaar tilbage, intet Dieblif har opført at være det, og aldrig har været andet. Vi paastaae fremdeles, at Slesvig heller ikke ved noget somhelst Regentstifte vil kunne stilles fra den danske Stat. — Vi erklære, at vi ansee det for den største politiske Ulykke, der kunde times Hertugd. Slesvig, hvis det blev stilt fra Danmark, sammensmeltet med Holsten, og derpaa indlemmet i det tyske Forbund; — og vi tilføie: at, hvis nogenfinde et Forsøg skulde blive gjort paa, saaledes at forvandle vor politiske Stilling, saa ville vi værges os derimod, saalænge vi formaae, og vi haabe, at Gud da vil forunde os Styrke nok til at kunne forhindre en saadan Glenighed over os og vore Børn“. — Det var en Forening af slesvigiske Bønder og Borgere, som førte dette Sprog, og som derhos var Gjenstand for de voldsomste forenede Angreb af samtlige nordalbingiske Blade, mod hvilken den danske Regering fandt Anledning til at beordre en Criminalunderfølgelse!

minder tillige derom, at „endelig, i Aaret 1846 gif Regeringen over til Folkestemningen i Danmark, idet Statholderen og flere af Regeringsraaderne bleve entledigede“. Han vil ved dette Tilbageblik „virke til, at saavel Oppositionen som den offentlige Mening fortsætter og forsøger sin Virksomhed, under den Overbeviisning, at Aarsagen, hvorfor man hidtil ikke har virket mere, er den, at navnlig Folkemeningen ikke har været ufortrøden eller udholdende nok eller ikke noksom sammenholdende.“ — „Eidernes Tegn“, hedder det videre, ere ildevarslende for det lille Danmark; det er høist nødvendigt, at Regering og Folk slutte sig nøie sammen. Men det bør ikke stee paa den Maade, at Folket forbliver uvirksomt, og overlader Alt til Regeringen. Det er nødvendigt, at det overmodige Parti, der truer vor Stat og vor Nationalitet, faaer at vide, at det danske Folk har en bestemt Villie, at Kongen hos det kan vente de Offere og den kraftige Bistand, der er nødvendig. Da Danmark i Grev Geerts Tid var sin Opløsning nær, da var det ikke Kongen, som reddede Landet. Det var ikke Frederik den Tredies Fasthed og Mod alene, som frelst Riget, men ogsaa fædrelandsfindede Borgeres Kraft og Udholdenhed. Danmarks nuværende Konge eller hans Eftersølgere ville heller ikke kunne bortfjerne den Fare, som nu truer Landet, uden Folkets kraftige Bistand. Et Folk som ikke selv hjælper til sin Redning, staaer ikke til at redde“.

Schow kunde her have viist tilbage — dersom en saadan Henviisning havde været ham naturlig — til sine egne tidligere „ufortrødne og udholdende“ Bestræbelser for at opildne Folkets Selvsølelse, klare Folkemeningen og styrke Oppositionen i denne Retning.*) I Aaret 1840 nemlig havde den flensvigske Stænderforsamling, anført af Hertugen og

*) En Samling af Artikler i Ugeskriftet af forskjellige Forfattere blev af Schouw foranstaltet i tydsk Oversættelse: „Stimmen aus Dänemark über die schleswigschen Verhältnisse, 1843“. Det lykkes dog neppe disse Stemmer at gjøre sig hørlige overfor de germanistiske Raad, der gjenløde fra Universiteter, Stænderforsamlinger, Liebertaster og Aviser, uden at ændse Historie eller Rettsgrunde.

Brindsen af Augustenborg, betegnet sin Stilling til den danske Nation paa en Maade, som for sunde Dine maatte have gjort Ende paa al Illusion. I Anledning af et Andragende, som den selv to Aar iforveien havde indgivet — vistnok under heftig Modstand af det fyrstelige Broderpar, og kun med en Majoritet af 3 Stemmer —: at det danske Sprog maatte blive indført i alle Regerings- og Rets-Sager i de Districter af Hertugdømmet, hvor Kirke- og Skolesproget er Dansk, samt at Embederne i det danstalende Slesvig kun maatte besættes med Mænd, som ere det danske Sprog fuldkommen mægtige, erklærede Forsamlingen nu: at den „havde ladet sig lede af en vis Humanitetsfølelse“, men at den nu erkjender „sin Bildfarelse“. Den petitionerede nu, med stor Majoritet, om at Sprogeskriptet af 14de Mai 1840, som var fremkaldt ved og afsluttet i Overensstemmelse med hiint Andragende, maatte blive ophævet eller indtil videre suspenderet, forsaavidt angaaer Indførelsen af det danske Sprog. *) I Sessionen 1842 gik den et Skridt videre i samme Retning, efterat Forsamlingen strax ved sin Sammentræden havde i selve Adressen til Kongen indbefattet Slesvig under Benævnelsen: „de tydske Hertugdømmer“, uden at det kongelige Svar paa Adressen indeholdt noget tilrettevisende Ord. Et dansk Foredrag af Nordslæsvigeren (fra Haderslev) Peder Hjort Lorenzen gav Præsidenten Statsraad Prof. Falck Anledning til at „nedlægge Forbud imod at tale Dansk“ i Stænder-

*) I det kongelige Svar paa dette mindbeværdige Andragende, som blev meddeelt Stænderforsamlingen 1842, hedder det bl. A.: „Ihvorel det vistnok i Almindelighed maa have sit Forblivende ved Anordningen af Bort allerhøieste Reskript af 14de Mai 1840, saa have Vi dog gjerne villet tage et allernaadigt Hensyn til saadanne Ønsker, der vise sig begrundede i de vedkommende Districtsbeboeres sande Interesse og i Billighed“. Ifølge heraf bifaldes, „for at sjerne en Hintring, som vilde lægge sig i Vejen for Samkvæmmet af Hertugdømmets nordlige Deel med den sydlige og med Hertugdømmet Holsten“, at „det tydske Sprog ogsaa i Fremtiden maa bruges ved Udfærdigelse og Stabsfæstelse af Contracter og Gjeldsbeviser, hvor Vedkommende ønske det“, — ligesom det ogsaa bliver tilladt Advokaterne, som endnu ikke ere i Stand til at bruge det danske Sprog i deres Indlæg og Foredrag for Retten, „indtil Videre at bruge det tydske Sprog i disse Sager“. I saadanne Concessioner, hvorved Regeringen uophørligt veeg tilbage fra sine egne Bestatninger, var der Mere end der behøvedes for at opmuntre Gjenstridigheden til at forfølge sin Wei.

forsamlingen; han indrømmede alene: „at de Medlemmer, der ikke forstaae andet end Dansk, maae være berettigede til at bruge dette Sprog“. Den Bevægelse, som dette Optrin fremkaldte i Danmark, fandt nærmest sit Udtryk i den samtidige Stænderforsamling i Viborg, hvor den Deputerede Herredsfoged With fremkom med Andragende om „en Petition til Hans Majestæt, at han vil antage sig den danske Nationalitet i Slesvig, og forskaffe Nationen den behørigte Satisfaction for den samme tilfødte Fornærmelse“. Den kongelige Commissarius Geheimeraad Orsted indskrænkede sig ikke til, gjentagende „paa det alvorligste at protestere imod, at man her befatter sig med en Sag, der ligger aldeles udenfor Grændserne af Forsamlingens Virkefæde“, men han udtalte tillige sin personlige Dom om Sagen og Parterne: sin ubetingede Billigelse og varme Anerkjendelse af „den sindige og forstandige Maade, hvorpaa den slesvigiske Forsamlings Præsident har behandlet denne Sag“, — sin ubetingede Misbilligelse og Fordømmelse af Lorenzens Færd. „Forsamlingen maatte“ — det var den danske Regerings-Repæsentants Ord — „finde det uværdigt at understøtte et saadant Forhold som det, der var brugt af den Deputerede“. Det blev ikkedesmindre besluttet, med 39 Stemmer mod 10, at overdrage et Udvalg Affattelsen af en Adresse af det foreslaaede Indhold, og med 46 Stemmer imod 3 vedtoges en Adresse til Kongen, der udtalte som Stænderforsamlingens „Overbeviisning: at det danske Folk har fundet sig saameget mere krænket og foruroliget ved den statsfarlige Partivirksomhed, som det har maattet bemærke, at Regeringens Organer ikke have mødt samme med den tilbørlige Alvor og Kraft“, — samt „at Folket nærer den Fortrøstning, at den danske Nationalitet i Hertugdømmet maa i enhver Henseende erholde lige Berettigelse og samme Pleie og Beskyttelse som den tydske, og det ved saadanne virksomme Foranstaltninger, som saavidt muligt ikke henhjæde Forandringens Indtrædelse til en fjern Fremtid“. Af selve Forhandlingerne i Stænderforsamlingen bragte Stændertidenden beklageligviis intet til offentlig Kundskab, idet den kongl. Commissarius erklærede: „da det

erfarede, at man i Hertugdømmerne søger at standse Udbredelsen af Yttringer, som kunde være anstødelige for Danmark, og da der ligeledes i Kongeriget var bleven udstedt et Circulaire, hvorved det indskræpes vedkommende Embedsmænd, saavidt Trykkesfrihedslovgivningen tillader det, nøie at paasee, at der ikke gennem Bladene offentliggjøres noget, som kunde være opirrende for Slesvigerne, saa havde han efter moden Overveielse fattet den Beslutning, ikke at samtykke i, at disse Forhandlinger meddeles, idetmindste ikke in extenso". Samtidigt med saa omhyggelige Foranstaltninger for at undgaae Oprørselse af Slesvigerne (d. v. s. Slesvigholstenerne) var der i Stænderforsamlingen i Slesvig bleven fremlagt til Behandling en Betænkning angaaende Regeringens Forslag om stænderiske Comiteer, hvori Udvalgets Majoritet havde benyttet Leiligheden til at andrage paa „fælleds Landdage for begge Hertugdømmer" og paa „Kongens Tiltrædelse, som Hertug af Slesvig, til det tydske Forbund", — en Tiltrædelse, „som for Hertugdømmerne vilde være af de meest velgjørende Følger og være et Middel til Forsoning imellem Kongeriget og Hertugdømmerne." Nu kunne nemlig „Mange i Kongeriget ikke lade af med at blande sig ind i vore Forhold og at ville binde vor Skjebne til deres"; men dette vilde ophøre, naar „det tydske Hertugdømme Slesvig blev ved Landsherrens Naade tilfammen med Holsten bragt i den ønskelige Stilling til det store Moderland". —

Det var paa dette Punkt af Sagen, at Schouw, for første Gang saavidt vides, tog til Orde angaaende de slesvigiske Forhold. Fra ham og fem andre Mænd*) udgik i December 1842 offentlig Opfordring til Medborgere til at undertegne en Erklæring: at „det danske Folk, med al den Kraft, som Kjærlighed til Fædrelandet giver, vil understøtte Kongen i hans Idrætter at haandhæve Statens Eenhed, i sin Landshøihed over Slesvig, og den danske Nationalitet i de Dele af dette Hertugdømme, hvor den findes". Til samme Tid udtalte Schouw i en Artikel i Ugeskriftet „sin inderlige

*) Professorerne Clausen og Rabvig og Grosfererne A. Hansen, S. P. Hansen, Weinert. — Erklæringen findes i „Fædrelandet", No. 1077.

Bedrøvelse over at see den danske Commissarius i Viborg tage Parti for Præsidenten i den slesvigiske Forsamling mod den Deputerede Lorenzen.“ „Det fortjener vistnok ikke at billiges“ — søiede han til —, „at L. valgte en Fremgangsmaade, der maatte opvække hans Modstanderes Forbittrelse, istedetfor at indgive et Forslag om, at der maatte træffes Foranstaltning til, at danske Taler kunne blive protokollerede; men der kan vist ikke være Skin af Tvivl om, at de Deputerede fra de Distrikter, hvor der tales Dansk, maae have Ret til at bruge dette Sprog i Forsamlingen; men, har den danske Deputerede denne Ret, saa maa det beroe paa ham selv, om han vil benytte den eller ikke“. — „Fatter jeg Alt sammen, er det saa langt fra at jeg kan kalde Præsidentens Adfærd „findig og forstandig“, at jeg, med al Agtelse for hans øvrige Personlighed og Handlemaade, maa finde den uforsvarlig“.*)

Fra denne Tid af beholdt Schouw det slesvigholsteniske Parti skarpt i Die. „Har det danske Folk — skriver han — gennem sine Repræsentanter hidtil viist en høi Grad, maaskee for høi Grad, af Eftergivenesshed, da vil det nu, efterat hiint Partis Bestræbelser ere traadte saa bestemt frem, være Svaghed længere at tie og taale. Til findigt men kraftigt Modværge er der derfor den stærkeste Opfordring; og derfor kan Den, som formaaer at føre Ordets Vaaben, ikke længere tie, naar ikke Fædreland og Fædresprog ere tomme Ord for ham, eller han over lutter Betænkelighed glemmer at betænke, at han har et Fædreland“.**)

I en særlig Artikel (Oktober 1843) paatog Schouw sig at drøfte en Paastand („som i Almindelighed indrømmes mere

*) Det var denne Indsigelse, som fremkaldte „Aabent Sendebrev af en Slesviger (o: Hertugen af Augustenborg) til Dhr. Professorer Clausen og Schouw i Anledning af deres Anke“ (1843); hvorpaa fulgte korte Mod-erindringer af Schouw i Ugeskriftet (Oktober 1843). Jvf. Wegener, anf. Str. S. 50: „Skriftet er anonymt; men de juridiske Beviser for at Hertugen har forfattet det ligge for os, og kunne til en enhver Tid publiceres.“

**) Efterkrift (30te December 1842) til en Artikel „om de slesvigiske Forhold, i Anledning af en Artikel i Hamburger Neue Zeitung“, af F. W. Greve af Knuth, — et ædelt Rindesmærke om den 29aarige Forfatters Aand og Fædrelandsfind.

eller mindre af os Danske"): at „Intelligentsens Sprog, det hele høiere aandelige Liv i Slesvig er udelukkende tydsk". Imod denne Paastand stiller han, foruden andre Kjendsgjæringer, en Fortegnelse, saa fuldstændig som den har kunnet opgjøres efter Litteratur-Lexica, over slesvigskfødte Forfattere i det tydske og i det danske Sprog. „Ved at sammenligne disse to Rister synes det, at den Fond, de danske Forfattere have afgivet, er større eller idetmindste ligesaa stor som den, der skyldes de tydskskrivende Forfattere, skjøndt Alt er gjort for at fremkalde det modsatte Resultat. Men heri finde vi en slaaende Bekræftelse paa den, i sig selv let forståelige Sætning: at man kvæler eller hæmmer et Folks aandelige Liv, ved at nøde det til at modtage den høiere Dannelse gennem et fremmed Tungemaal. — Der gives altsaa en dansk-slesvigsk Intelligents, der har været og er det bedste, ligesom det naturlige Bær imod den danske Nations Tilintetgjørelse i Slesvig, — og det er derfor ogsaa til den, at vi især sætte Lid i Sprogkampen. Vi haabe, at denne Intelligents, understøttet af det øvrige danske Folk og under den danske Regjerings retfærdige Beskyttelse, vil seire i Kampen".

I det samme Aar (Mai 1843) stiftede Schouw, i Forening med 21 Mænd, ikke blot i Hovedstaden, men ogsaa i Kongerigets forskjellige Provindser („til Betegnelse af det Dnske og Haab, at denne Sag maa blive betragtet og behandlet som nationalt Anliggende") en Forening „til Danskhedens Bevarelse og Oprijsning i Hertugdømmet Slesvig". „Ikke mange danske Mænd og Qvinder" — hedder det i Indbydelsen — „ville stille sig udenfor, naar vi sætte det som et Maal for Nationens Dnske, Forventning og Bestræbelse, at i Hertugdømmet Slesvig dansk og tydsk Nationalitet, hver inden sine rette Gennemærker, maa stilles paa aldeles lige Fod, at de begge maae blive, ved gennemførte administrative Forholdsregler, lige betryggede i deres gode Ret mod Ansægtelse og Overlast". Som det nærmeste Formaal angives: „ved Medborgeres Bidrag, aarlig eller eengang for alle, at tilveiebringe en Fond bestemt til at anvendes til Oprijsning af en Under-

viisningsanstalt i Nordflæsby, samt de for Slesvig fornødne juridiske Lærerpøster ved Kjøbenhavns Universitet". Ved Forgreninger Landet over og nidkjær Medvirken af patriotiske Mænd lykkedes det denne Forening, som bestod i fuld Virksomhed indtil Oprøret og Krigens Udbrud i 1848, at skaffe Pengemidler tilveie, som efter den hos os sædvanlige Maalestof — og naar det betænkes, at den aristokratiske Rigmandsklasse, med enkelte hæderlige Undtagelser, holdt sig som sædvanlig udenfor den nationale Interesse — kunne kaldes ret betydelige. Allerede i det første Aars Dypgjørelse kunde anmeldes tegnede af 4809 Personer Bidrag til Beløb af omtrent 26000 Rbd. Folkeskolen i Rødning er Hovedfrugten af Foreningens Virksomhed. Til samme sluttede sig (i A. 1844), med de selvsamme Mænd i Spidsen, „den slesvigiske Hjelpeforening“, som „et faststaaende Mellem- og Forbindelsesled imellem de Danske Syd og Nord for Kongeaen“. Understøttelse af dansk-slesvigiske Blade, Udbredelse af dansk Læsning i Slesvig, Udgivelse af Smaaskrifter om slesvigiske Forhold var Gjenstand for denne Virksomhed. Til paalideligt Beviis for dens Betydning tjener det fanatiske Had, hvormed disse Foretagender og Lederne af samme bleve forfulgte af det slesvig-holsteniske Parti, som ikke var vant til at finde Modstand paa disse Enemærker.

Det var i levende Erkjendelse af, at det — efterat en fjendtlig Udfordring til den danske Nationalitet var udgaaet fra den slesvigiske Stænderforsamling, og var bleven secunderet af Regeringens Repræsentant i den viborgske Forsamling — ikke længere var Tid at „tie og taale“, at Schouw i de første Dage af Mai 1844, i Forening med 6 andre Mænd*), udstedte Indbydelse til „Enhver, som erkjendte Sagens og Diebliftets Betydning og Vigtighed“ at tiltræde som Deeltager i en Petition til Kongen: „at Deres Majestæt vil skjenke den Deel af deres Underjaatter, som kun er betænkt

*) De øvrige 6 Indbydere vare roedskildiske Stænderdeputerede: foruben nærværende Forsætter, Kammerraad Drewsen, Grosferer H. P. Hansen, Statsraad Hvidt, Professor Larsen, Grosferer Meinert. — Petitionen findes i „Fædrelandet“, 1844 No. 1570.

paa nationalt Selvforsvar, Betyggelse af den naturligste Ret, ved at hævde det danske Sprog lige Berettigelse med det tydske i et dansk-tydsk Hertugdømmes Stænderforsamling". „Det vil" — saaledes hedder det i Motiveringen — „ikke have undgaaet D. Mø. Opmærksomhed, hvor dyb og almindelig en Bevægelse der gav sig tilkjende i det danske Folk ved Efterretningen om, at Stænderforsamlingen i Slesvig i November 1842 fattede den Beslutning: at det kun i Nødsfald skulde være „dem, der ere ukyndige i det tydske Sprog, tilladt at tale Dansk" i Forsamlingen, og i Henhold hertil forbød en Deputeret fra den danske Deel af Slesvig at tale Dansk. Det var en Yttring af krænkede Nationalfølelse, der gjenløb over Landet. Alle bittere Grindringer om den Fortuelse og Overlast, den danske Nationalitet og det danske Sprog i fremarne Tider har maattet lide af indtrængt og paatrængende Tydskhed, maatte ved denne Leilighed fornyes. Og det var her ikke Fremmede, det var Undersaatter under det danske Scepter, som med overmodigt Tryk kastede sig over svagere Medborgere; det var Mænd, der selv i de høieste Toner gjorde den tydske Nationalitet gjældende, som her traadte den danske Nationalitets lige Ret og Adkomst under Fødder; det var i et Land, oprindeligt dansk, hvor den halve Deel af Befolkningen endnu stedse er dansktalende, og det danske Sprog er erkjendt som et officielt Sprog i Regjerings- og Rettergangs-Sager, at Majoriteten af Stænderforsamlingen ikke tog i Betænkning at behandle dette Sprog som uberettiget, kun i enkelte Tilfælde høimodigt tolereret inden Folkeforsamlingens Mure. Det uforbeholdne Udbrud lod sig her ikke miskjende af en Stemning, som i en lang Række af Bestræbelser kun arbejder paa at fuldføre Udryddelsen af det danske Sprog inden Slesvigs Grændser, for saaledes at drage det fortydskede Land længere bort fra Kongeriget, end det allerede nu er Tilfældet". — „Dette er Sagens Hovedpunkt: at det danske Sprog — i et Land, der ligesaavel er dansk som tydsk, i en Folkeforsamling, der ligesaavel repræsenterer dansk som tydsk Befolkning — ikke bliver underordnet det tydske Sprog, men haandhævet i sin

gode Ret, i sin Værdighed og Ære. Derfor have de danske Slesvigere udtalt, hvad der upaatvivleligt er fælleds Overbeviisning og fælleds Begjering for de Danske i Almindelighed. Thi mere og mere er det gaaet op for Folkets Bevidsthed, at Kampen, som føres inden Slesvigs Grændse for det danske Sprog og den danske Nationalitetens Existents, har den største Betydning for Danmarks Fremtid, at, dersom det ikke nu lykkes at afdæmme for Tydskhedens Indtrængen og at forsvare den danske Nationalitet der, hvor det sydlige Grændsepunkt nu er givet, Følgen kun vil blive den, at Kamppladsen vil blive rykket længere mod Nord, saaledes som det i tidligere Dage er skeet, af Mangel paa tilbørligt Grændse-Forsvar. Men den danske Nation har intet at afstaae, hvor det gjælder Sprogets og Nationalitetens Enemærker. Vi tør tillige paaberaabe os, at en saadan Deel af Nationen har lagt denne Overbeviisning for Dagen i Gjerning, at der er erhvervet en Adkomst til at slutte os til de slesvigiske Brødre, hvor det gjælder at værne om Modersmaalets Ret og Ære". — „Deres Majestæt" — saaledes slutter Bønnskriftet — „vil ikke kunne mistyde den Aand og den Stemning, der har bragt os til at nærme os til D. Ms. Throne. Vi troe ikke, at et Folk vilde have Adkomst til sin Konges Agtelse, saa lidt som til sin egen, der kunde med Eiegyldighed betragte sit Sprog i Rødværge for sin Selvstændighed og Ære, og vi maatte beklage det Folk, der under saadanne Forhold ikke havde en Konge, til hvem det kunde vende sig med undersaatlig Tillid og Fri-modighed."

Disse Dage efterat dette Bønnskrift var fremlagt i Hovedstaden og omsendt i alle Dele af Landet, paafulgte imidlertid — sandsynligviis fremskyndt ved dette Skridt — Offenliggjørelsen af det (ovenfor S. 294 Anm. nævnte) kongl. „Patent angaaende Brugen af det danske Sprog i den slesvigiske Stænderforsamling", som allerede var udfærdiget under 29de Marts gennem det slesvig-holsten-lauenburgske Cancellie, men isørigt var betegnet som „provisorisk", med Forbehold af nærmere Beslutning „efter indhentet Raad af de tre slesvigiske Provindsial-

stænder.“ Det tydske eller tydskfinede Regeringsparti havde her vundet en fuldstændig Seier. Patentet bestemte: „at de Medlemmer af den slesvigiske Provindsialstænderforsamling, som ikke tiltroe sig at være det danske Sprog tilstrækkelig mægtige for at kunne betjene sig deraf ved deres Foredrag i Forsamlingen, og som af denne Grund ved deres Foredrag i Forsamlingen ville bruge det danske Sprog, have strax i den første Sæssion at tilkjendegive Forsamlingen deres Hensigt, at ville betjene sig af det danske Sprog ved deres Foredrag“, — og at „de Foredrag, som holdes i det danske Sprog, blive i det tydske Sprog at tage til Protokollen“. De syv Indbydere erklærede i en offentlig Bekjendtgjørelse: at „haabet, at den provisoriske Anordning ikke vil blive gjældende Lov, ikke kan opgives, hvor der er Tro paa Nationalitetens Magt i det danske Folk og Tro paa Kongens Sympathi med dette Folk“, og de gjentog Opfordringen til Underskrift, „for at den nationale Stemme kan erholde sin Indflydelse ved den endelige Afgjørelse af Sagen“. Dgsaa Hovedstadens Borgerrepræsentflab vedtog (i Møde den 9de Mai), i Følelsen af „levende Sympathi med Bestræbelserne for at værne om det danske Sprogs Rettigheder i Hertugd. Slesvig, at ville ved sine Medlemmer, saavidt muligt, skaffe Petitionerne en forsøget Udbredelse i Kommunen“,*) — og den 17de Juli blev Bønsskriftet, underskrevet af 20,960 af Kongerigets Indvaanere, overrakt Kong Christian den 8de ved en Deputation, for hvilken Schouw førte Ordet. „Det er en Ulykke“, udtalte han „naar to Nationaliteter staae fjendtligt overfor hinanden, — men det er under saadanne Forhold Fyrstens skønne Lod at træde op som Fredens Bringer; men Freden kan kun naaes derved, at begge Nationaliteter gives lige Ret“. Kongens Svar — næst en Erkjendelse af „det patriotiske Sindelag, som har fremkaldt denne Adresse“ — gaaer ud fra den Tanke, som dengang var den almindelige i Regeringskredsene: at det var de danske Patrioter, som udstrøede Ufredens Sæd, og forstyrrede den rolige Udvikling af

*) S. „Fædrelandet“, 1844 No. 1598.

Lingenes Gang i Hertugdømmerne. „Ved denne Leilighed“ — saaledes lød Kongens Ord — „vil jeg iøvrigt yttre for Dem, at fædrelandskfindede Mænd heller maae optræde forsonende imellem de stridende Parter end eensidigen, og at det er lettere at forurolige Gemytterne end at berolige dem. Det Første flær ved at indsamle Underkrifter paa Adresser rundt om i Landet; det Andet overlader De til Kongen; — dog, jeg vil haabe, at Kraften ikke skal mangle mig, for at dette maa lykkes“. *)

Efter denne Afvisning stod endnu kun Haabet tilbage til de danske Stænderforsamlinger og deres Indflydelse. Andragendet, som blev indgivet af Schouw selvtyvende, gif ud paa: „at forestille Hans Majestæt den paatrængende Nødvendighed af, at saadanne Foranstaltninger træffes med Hensyn til Hertugdømmet Slesvig, at den danske Nationalitet i Hertugdømmet kan erholde den Betyggelse, som den nu aldeles savner, navnlig ved Haandhævelsen af det danske Sprogs frie Brug i alle offentlige Forhold, ved Stiftelse af danske Underviisningsanstalter, og ved Omdannelse af de høiere Regerings- og Rets-Autoriteter“. I Viborg mødte Andragendet, som blev fremlagt ved Prof. Larsen, udeelt Sympathi, og en Petition til Kongen, som i alt Væsenligt stemmede med sammes Indhold, blev vedtaget med Genstemmighed. I Koeskilde derimod fremkaldte det „hos flere af de betydeligste Medlemmer en uventet Modstand“, — af hvilken Beskaffenhed, vil bedst kunne sees af en Artikel om „den dansk-slesvigiske Nationalsag“ (November 1844), hvori Schouw paatog sig at drøfte Værdien af de fremførte Betæneligheder. „Disse synes at kunne henføres til tre: at Destifternes Forsamling ikke er berettiget til

*) Indtil hvilken Grad den tydske Selvraadigheds-Aand var bleven forvænned ved Regeringens Eftergivenhed, fremgaaer af den Modtagelse, endog saa dette Patent mødte i den slesvigiske Stænderforsamling. Dens Beslutning gif nemlig ud paa: „atter allerunderdanigst at fraraade Udstedelsen af alle Lovbestemmelser, hvorved der skal gives Forsamlingens Medlemmer den positive Ret til at betjene sig af det danske Sprog ved Forhandlingerne, saavel som den Ret, at deres Foredrag blive førte til Protokollen i tro Oversættelse“. — Det kongelige Svar til Stænderforsamlingen i 1846 indskrænkede sig til at meddele, at Patentet havde erholdt Lovskraft.

at blande sig i Slesvigs indre Forhold, — at den bør træde forsonende op i den Strid, der er opstaaet angaaende Sprogforholdene, — og at man ved sig Dyrtræden lammer Regeringen i dens Bestræbelser for at opretholde det danske Sprog og den danske Nationalitet i Slesvig".*) Herimod erindres: at, „ligesom vi ikke kunne være tjente med, at Hertugdømmerne tære paa vore Indtægter, saa kunne vi endnu mindre være rolige, naar de tære paa vor Nationalitet". Overfor Omqvædet om Forjættelse stiller Schouw det seneste Andragende af den slesvigiske Stænderforsamling, som gaaer ud paa: „at der ikke maa tilstaaes dansttalende Medlemmer af Forsamlingen nogen positiv Ret til at benytte sig af det danske Sprog under Forhandlingerne, ei heller Ret til, at deres Foredrag i en tro Oversættelse skulle føres til Protokol". Angaaende den Raade, hvorpaa Fortrøstningen til Regeringen var bleven paaberaabt, hedder det: „Ingen tvivler om, at Kongen interesserer sig for det danske Sprogs Opretholdelse; men Erfaring viser, at, naar noget foranstaltes i denne Retning, saa virke stærke Kræfter hindrende og lammende imod Foranstaltningerne, ja bruge disse ofte til at virke tvertimod Demmedet. — Vi bør derfor stole paa, at den dansk-slesvigiske Sag, der har vundet saa stor

*) Det er ikke uden Interesse, hermed at sammenholde en samtidig Udtalelse af Etatsraad Brink-Seidelin, som havde medundertegnet Andragendet (i „Fædrelandet", No. 1744): „Jeg veed ikke, om det er gaaet Andre som mig; men paa mig gjorde det et uhyggeligt Indtryk, at der sortes Tale i Stænderforsamlingen, der synes mere beregnet paa at neddæmpe den ærefjære Følelse, som var opvaakt hos Nationen, end at bære Vidne om Kjærlighed for vort Sprog og vore betrængte Brødre, eller dog om Villie til i Gjærningen at vise Medfølelse. — Men, hvorledes end Udsagnet bliver, kunne vi ikke fortryde det Skridt, vi have gjort. Det vil neppe blive noget vangtrende Blad til Danmarks Historie; men vi ville altid finde det sørgeligt, at vort Andragende af saamange af Landets Udvalgte blev optaget paa en Raade, der saa lidt fremmede med de Følelser og Ønsker, der røre sig i Folket". Jvf. „Den roeskildte Stænderforsamling om Nationalitets-Sagen" (af disse Blades Forf.) i d. Folkeblad 1846, No. 30—31. — Dmtrent til samme Tid som det Problem drøftedes i Koeskilde: om en dansk Stænderforsamling turde og burde antage sig det forurettede Moderemaal, var en Artikel at læse i en af de betydeligste tyske Journaler (Morgenblatt für gebildete Stände), hvor det hedder, til Trøst for „det fortrykte Brodersfolk" i Slesvig: „Den danske Nationalitet har allerede overlevet sig selv; den ligner en gammel rystende Mand, der næsten har forglemte sine gode Aar; — de Danske ere en høvende Nation, og deres Litteratur kun en Reflex af den tyske".

Sympathi hos det danske Folk og saa kraftig en Understøttelse i den jydsk Forsamling, vil møde en ligesaa varm Interesse i Vestfisternes Forsamling. Denne Forsamling kan ligesaa lidt som den jydsk ville overgive vore danske Brødre i Slesvig i et høirostet Parties Bold, og udsætte vor egen Nationalitet og Statens Enhed og Selvstændighed for truende Farer“. Det er rimeligt, at denne Stemme ikke medvirkede lidet til, at det her yttrede Haab, imod al Forventning, gik i Opfyldelse. Andragendet, saaledes som det var forelagt af Comiteen, blev eenstemmigt vedtaget*). —

Til samme Tid (December 1844) hører en energisk Udtalelse af Schouw om et andet brændende Spørgsmaal: „om Foreningen af Hertugdømmernes Stænderforsamlinger“. Den korte Artikel fører os midt ind i de mærkværdigt famlende Forhandlinger om dette for Danmarks nationale og politiske Liv afgjørende Spørgsmaal, som ere gaaede forud for den lidt efter lidt fremdømmende Bevidsthed. „Da Spørgsmaalet først blev bragt paa Bane i Koeskilde (i Mæret 1838), udtalte adskillige vægtige Stemmer af Forsamlingen sig derhen, at Regeringen, naar den forenede Kongerigets, ogsaa kunde forene Hertugdømmernes Stænder. Vel udtalte andre Medlemmer sig meget stærkt derimod; men Forsamlingen yttrede sig dog dengang temmelig ubestemt om dette Punkt, og syntes endnu ikke ret at være bleven den Fare vaer, som vilde opstaae for den danske Nationalitet og for Danmarks fremtidige Skjebne ved en saadan Forening af Hertugdømmernes Stænder. Efterhaanden er derimod Overbeviisningen om denne

*) Paa dette Andragende løb det kongelige Svar til Stænderne (i 1846) saaledes: „Vi misfjende ikke det patriotiske Sindelag, hvoraf dette Andragende har sin Oprindelse; men, medens Vore tre Stænder kunne være forsikrede om, at Haandhævelsen af det danske Sprog i Hertugd. Slesvig steds har været og fremdeles vil være Gjenstand for Vor landsfaderlige Omhu, forvente Vi, at Forsamlingen vil indsee, at det i flere Henseender vil have en skadelig Indflydelse saavel paa Stænderinstitutionens Virksomhed som paa den indbyrdes Stemning imellem de forskjellige Dele af det Monarki, Forsynet har underlagt Vort Scepter, naar de forskjellige Stænderforsamlinger indlade sig paa Foranstaltninger, som vedkomme andre Statsdele, der ligge udenfor deres Virkefæde“.

Fare stedse bleven fastere, og den har udtalt sig stærkt i Comité-Betænkningen (angaaende et af Ussing indgivet Forslag om Statsseenhedens Bevarelse),*) hvori der yttres: at Kongerigets Stænder heller for Tiden maatte give Slip paa det store Gode at forenes, end paa fjerneste Maade bidrage til en Forening af Hertugdømmernes Stænderforsamlinger. Denne Forandring i Stændernes Anskuelse — hvormed Folkets gil jevnfides — er høist forklarlig. Thi, uagtet Bestræbelserne i Hertugdømmerne for at danne et selvstændigt Hele, der kun skulde have Fyrste og Fjende tilfælleds med Kongeriget, og ved indtræffende Arve-Eventualitet ikke det engang, og dermed Bestræbelserne for at tilfidesætte og undertrykke den danske Nationalitet i Slesvig ere gamle, vare de dog tidligere hverken saa almindeligt udbredte eller saa bestemt fremtrædende og aabenlyst udtalte, som de siden efterhaanden ere blevne, navnlig i Hertugdømmernes Stænderforsamlinger 1840, 1842 og 1844.“ Ved Siden heraf undlader han ikke at fremhæve de Ytringer, som endnu i den roeskildste Stænderforsamling vare faldne fra den kgl. Commissarius (Geheimeraad Ørsted), men som begyndte at staae mere og mere isolerede: hvorledes Denne ikke alene gjentagende har gjort den Indvending gjældende imod den attraaede Forening af Kongerigets Stænder, „at den vilde medføre Foreningen af Hertugdømmernes Stænderforsamlinger, fordi der ellers vilde opstaae stor Misforstaaelse i disse Statsdele, hvis Repræsentanter ligeledes have anholdt om at forenes i een Forsamling“, men ogsaa har udtalt sig derhen: „at, naar den fælleds Arvesølge var sikret ved en Deklaration som den, der var bragt i Forslag, vilde de Vanskeligheder, som nu staaer i Veien for Hertugdømmernes Stænders Forening, tildeels bortfalde“. Det er imod denne Betragtningssmaade af Forholdene at Schouw retter sine Ytringer: „At der ikke er Lighed imellem Kongerigets Stænders Krav paa Forening og Hertugdømmernes Paaastand om det Samme, er klart. I Jylland og paa de

*) Comitéens Medlemmer vare: Lutein, Larsen, Ussing, Bang, Gaagen, Lehmann, David.

danske Der er kun een Nationalitet; de have fælleds Love og Indretninger, fælleds Administration o. s. v. Derimod er Holsten Medlem af det tydske Forbund, og har som saadant Rettigheder og Pligter, der ere Slesvig uvedkommende. Holstens Beboere ere alle tydske; i Slesvig er idetmindste den halve Befolkning dansk. Tydsk Lov er almindelig Landslov i Slesvig, ikke i Holsten; her gjælder Romerretten, som ikke maa anvendes i Slesvig o. s. v. — Hvad der nu fremfor Alt gjør det til Pligt for en Dansk at modarbejde en Forening af Hertugdømmernes Stænder, er at den danske Nationalitets Tilintetgjørelse i Slesvig deraf vilde blive en uundgaaelig Følge. Men til et saadant aandeligt Mord, som der allerede er anvendt paa den danske Nationalitet i Slesvig og endnu daglig udsøves, maae og kunne vi Danske i Kongeriget ikke overgive vore Landsmænd og Sprogfæller i Slesvig. — Har Fortydsfælsen naaet Kongeaen, vil den ogsaa kunne trænge videre; den danske Nationalitet i Slesvig er for os et naturligt Børn; den er derhos det sikreste Tilknyningsmiddel mellem Kongeriget og Slesvig; alle andre, hvor stærke de end for Diebliffet kunne synes, have ikke den Paalidelighed som fælleds Sprog og Nationalitet“. — Fremdeles: „Om end Arvesølgen ved den tilfattede Deklaration blev sikret, vilde de slesvig-holstenste Bestræbelser ingenslunde ophøre; thi disse gaae jo ud paa at tilveiebringe et blot Unionsforhold imellem Kongeriget og Hertugdømmerne, og det er klart, at de forenede Stænder vilde benytte Foreningen til, endnu kraftigere at arbejde paa Sondring af Finantserne, Armeen og Toldvæsenet, paa Ophævelse af de Collegier og øvrige Indretninger, der endnu ere fælleds, samt af den gjensidige Indfødsret, ligesom ogsaa paa Slesvigs Indtræden i det tydske Forbund. — En fuldkommen Adspjittelse af Staten i to, kun ved fælleds Dynasti forenede, Statkelegemer vilde meget snart indtræde, og selv det sidste Baand vilde da under indtrædende Conjuncturer kunne bryde. Det er saaledes saa langt fra, at Hertugdømmernes Stænders Forening vilde frembringe Ro og Statseenhed, at,

naar den var indtruffen, først det politiske Røre og Bestræbeljen for at sønderlemme Staten for Alvor vilde begynde". —

Midt under den alvorlige Kamp falder en lille Episode — hvis Begyndelse dog ligger noget længere tilbage —, hvorved Schouw uventet og usor skylt blev drevet ind i et Slags personligt Mellemværende med det slesvigholstenste Partis Ordfører. I A. 1838 var der af „Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug“ udgivet et lille fysisk-geographisk Kort over den danske Stat, hvortil Schouw havde leveret nogle „oplysende Bemærkninger“. Kortet førte til Titel: „Danmark, Holsten og Lauenborg“, og paa selve Kortet var Hertugdømmet Slesvig benævnet „Sønderjylland“. Ligesom denne Benævnelse har Alderens Hævd og lige indtil den Tid hyppigt lod sig paavise i Skrifter, udgivne baade af slesvigiske og af tydske Forfattere, saaledes er det ikke mindre vitterligt, at Slesvig i mange geographiske Værebøger, i det tydske og i andre fremmede Sprog, er bleven henregnet ligefrem til Danmark og indbefattet under denne Fælledsbenævnelse. Imidlertid blev Sagen nu grebet af det slesvigholstenste Parti som Kjendsgjernings-Beviis for de Danskes Plan at incorporere Slesvig i Kongeriget. Det var forgjeves, at Selskabets Strift-Comité offentlig fralagde Selskabet al politisk Tendents med Kortets Udgivelse, — forgjeves, at Schouw meddeelte Præsidenten i den slesvigiske Stænderforsamling de „oplysende Bemærkninger“, og udtrykkelig gjorde opmærksom paa, hvorledes Hertugdømmet i disse findes opført med Navnet Slesvig. Trykkefriheds-Selskabet havde netop vedtaget at ville bidrage til at udbrede dansk Læsning i den danstalende Deel af Slesvig; — intet velkomnere altsaa, end en Leilighed til at kunne insinuere, at Selskabets egenlige Formaal var „propagandistisk“. Schouw var dengang Præsident i de danske Stænderforsamlinger; — intet ønskeligere altsaa, end at kunne bringe denne Stilling i en Slags Forbindelse med den mistænkelige Incorporerings-Virksomhed. Tydskland blev omspændt af en uendelig Mængde Artikler i slesvigiske og holsteniske Blade og Piecer, som paakaldte det tydske Fædrelands Hjælp imod den danske Propagaande; i den

ene Stænderforsamling efter den anden duffede det formastelige og statsfarlige Kort frem paa ny. Endnu i 1842 blev det paaberaabt af Klosterprovsten i Preeß (Grev Reventlow) som klart Beviis for: „at det er lagt an paa Hertugdømmet Slesvigs fuldkomne Udslettelse som saadant“. Schouw saae sig omsider (Februar 1842) foranlediget til at meddele en lille historisk Udsigt over „den Rolle, som det udgivne physisk-geographiske Kort har spillet hos det slesvigholstenske Parti“. „Jeg skjønner ikke rettere“ — saaledes slutter han — „end at dette Exempel paa en frappant Raade kan oplyse, paa hvilken Side der har viist sig Ulyst til Trætte og samvittighedsfuld Omhyggelighed for at meddele enhver sønskelig Oplysning, og derved høre eller forebygge al ubehagelig Misforstaaelse, og paa hvilken Side derimod — for at bruge de mildeste Udtryk — der er fremtraadt Ulyst til at gjøre Ophævelse over Bagateller, Forhærdelse i eengang fattede Ideer og total Uvillie til at lade sig overbevise om deres Urigtighed“.

V.

„Det er vist, at den skandinaviske Idee har vundet betydelig Styrke derved, at National- og Sprogforholdene i Slesvig ere blevne klarere for det danske Folk; intet er naturligere, end at man, naar Sprog og Rationalitet trues, knytter sig nærmere til sine Sprog- og Stamme-Beflægtede“. Disse Ord af Schouw (Oktober 1844) danne den naturlige Overgang til en anden fremtrædende Side af hans Interesse og Virksomhed. I Aaret 1839 havde Schouw med levende Glæde og Haab sluttet sig til de nordiske Naturforskere's første Sammenkomst i Gothenborg, der senere gjentoges i Aarene 1840—1842—1847, — og med samme Glæde og Haab fulgte han i Lanterne de danske Studenter til det første Møde med de svenske Brødre i Upsala i A. 1843. „Det synes“ — skriver han i August 1843 — „ligesom at være gaaet op for de skandinaviske Folkelag, og navnlig for de Danske og Svenske

(thi mellem de Norske og Danske er Sprogets og Samkvemets Baand jo meget ældre), at de ere Brødre af samme Stamme, at deres Sprog og Sæder, Charakter og Verdensstilling i Grunden er den samme, og at de, for at bevare deres Selvstændighed og nationale Eiendommelighed, for kraftigen at udfylde den Plads, hvorpaa Verdensstyreren stillede dem, maae knytte sig nærmere sammen, maae ombytte de gamle Misforstaaelser og Mistænkeligheder og Antipathier, fremkaldte eller nærede ved fremmede Magters Intriger eller egne Regenters egoistiske Interesser, med broderlig Enighed og kraftigt Sammenhold. Det er en stjern og høi Tanke, egnet til at begeistre hver Den, som ikke lever blot et Menneskeliv, men ogsaa et Folkeliv. Sandheden deraf sølte jeg, da jeg i 1839 deeltog i Naturforskerenes første, næsten improviserede Møde i Gothenborg. Den gjensidige Imødekommen, som her fandt Sted, den Lethed, hvormed man forstod ikke blot hinandens Tale, saavel ved de videnskabelige Foredrag som ved de parlamentariske Forhandlinger om Lovene, men ogsaa hinandens Følelser og Sindelag, — den Raskhed, hvormed Alt blev udført, og den glade, freidige Stemning, der aabenbarede sig i Alles Ord, Blik og Gjerning, varmede Hjertet og havede Sindet. Det var mig — og jeg troer de Fleste, der deeltog i Mødet — klart, at Brødre, i lang Tid unaturligt fjernede, her feirede en Forsonings- og Gendrægtigheds-Fest.“

Men en særlig historisk Anledning laae til Grund for Artiklen, hvorfra disse Ord ere tagne. Efter Tilbagekomsten fra Upsala havde de danske Studenter fattet og iværksat den Beslutning: at stifte et skandinavisk Samfund, med det Formaal: „at fremme det sociale og litteraire Samkvem mellem de skandinaviske Folk“. Schouw yttrede om denne Tanke: „Med Grindringen om hine stjerne Dage og de behagelige Vinder, som ogsaa de senere Møder have bragt, fatter og deler jeg tilfulde den Begeistring, som herskede hos den i Upsala forsamlede Ungdom. Intet finder jeg heller naturligere, end at de danske Studenter efter deres Hjemkomst tænkte paa at give den glæderige Sammenkomst en fortsat Tilværelse ved

Stiftelsen af et Selskab, som kunde lede og fremme den Idee, der laae til Grund for Mødet; ogsaa er det klart, at, naar denne Idee skulde leve og voxe, maatte til Følelse og Ord træde Daad, til de muntre Sammenkomster en alvorligere, i Livet indgribende Virksomhed". — Men det kongl. danske Cancelli syntes ikke at dele disse Sympathier. Det forbød Selskabet „at constituere sig" —, med Paaberaabelse af „Indholdet af de Love, der foreløbig ere vedtagne", og af „de øvrige foreliggende Omstændigheder". Det var dette Regerings = Skridt, der fremkaldte den nævnte Artikel i Ugestriftet om „den skandinaviske Eenhed". Artiklen gaaer ud paa at fremhæve Forskjellen imellem en national Forbindelse og en politisk Forening. Der henvises til det Meget, der kunde og burde gjøres deels for at fjerne Hindringer for den litteraire og folkelige Samfærsel, deels for at bringe de nordiske Folk indbyrdes nærmere i aandelig og materiel Henseende. „Saa vidt vil Tanken om en nærmere skandinavisk Forbindelse finde Gjenklang hos hver Den i Norden, der hæver sit Blik til Betydningen af det høiere Folkelig, finde lige Gjenklang hos alle tre Folkeslag, og idetmindste ingen Modstand hos de egne og de fremmede Regjeringer." Der tilføies: „Befordringen af disse og lignende Formaal aabner en vid Mark for Bestræbelser, der kunne ventes at blive heldbringende for de tre nordiske Folkeslag, og de ville, selv holdte indenfor de her betegnede Grændjer, ikke være uden politisk Betydning; thi Folkene ville derved vinde i Styrke, og, noiere sammenknyttede i aandelig Henseende, ville de med større Kraft kæmpe mod den fælleds Fjende, om de dertil blive kaldede, og gjøre det umuligt for fremmede Magter eller vilde Fyrster at bringe dem til at kæmpe mod hinanden". Men til den anden Side bliver det erindret: „Anderledes vilde uden Tvivl Sagen stille sig, om man kunde og vilde give den skandinaviske Forbindelse en Retning, der directe tilsigtede en statsretlig Forbindelse mellem de tre nordiske Riger, det være sig enten ved et Forbund imellem de isvrigt indbyrdes uafhængige Stater, eller ved en Sammenmæltning til een Stat under et fælleds Dynasti". Det udvikles: „at Ideen

om politisk Forbindelse i Ordets strengere Betydning endnu er for ung til at kunne træde frem som Maal „for directe Bestræbelser“, og at man derved vilde sætte sig i Opposition mod saavel de egne som de fremmede Regeringer, da en fuldkommen Sammensmeltning af de tre Stater til een strider imod de nu stedfindende dynastiske Forhold“. Til yderligere Forklaring hedder det: „Paa den anden Side er det vist, at, ligesom den aandelige Union i og for sig vilde være et stort Gode, saaledes vilde den i Tiden kunne blive den naturligste Grundvold for en politisk Forening og den sikreste Borgen for dens Varighed, om Broderfolkene, — der engang, til Ulykke for alle Parter, have været forenede, der senere flere Gange ved Krigsbegebenheder og dynastiske Omvæltninger have været nærvædet at gjenforenes —, omsider efter Begivenhedernes Gang skulde slutte en, paa folkelig Grundvold bygget, varig Forening til Alles Held. Men paa det nærværende Standpunkt forekommer det mig uforjværligt at ville gribe ind i en uvis Fremtid, hvis Forhold aldeles ikke lade sig beregne, og hvor man derfor udsætter sig for at modarbejde sit eget Maal og at skade sit Fædreland, medens man, ved at blive staaende ved den aandelige Enhed, er vis paa at fremme et stort Gode“. Med Hensyn til den praktiske Anvendelse paa Forholdene hedder det til Slutning: „Vel dvæler vistnok Tanken hos Mange ved Fremtidens politiske Forhold; men de Combinationer, som træde frem, kunne ikke være meget mere end Tankeleg. En Plan til directe at fremvirke forandrede politiske Forhold eksisterer neppe hos Noget, og sandt at sige veed jeg ikke engang, hvorledes en saadan Plan for Tiden skulde lade sig iværksætte. Det forekommer derfor ogsaa mig, at der for Regeringen ikke var Grund til at hæve det skandinaviske Samsfund; thi, skøndt Associationsfriheden, efter sin Natur, ikke kan være ubegrændset, saa er den dog saa naturlig og saa vigtig, at et frihedelskende Folk foruroliges ved enhver Indskrænkning, der ikke bydes af en paatrængende Nødvendighed. Naar Collegiet fandt Betænkelighed ved at tillade Samsfundets Oprettelse, paa Grund af „de foreløbig vedtagne Love og de foreliggende Omstændigheder“,

havde der, saa synes mig, været Anledning til at forlange nærmere Oplysninger om Samsfundets Formaal og de Midler, man vilde anvende“.

Det var Cancelliets Optræden imod „det skandinaviske Samsfund“, der gav den nærmeste Anledning til Stiftelsen af det endnu bestaaende „skandinaviske Selskab“. Det lod sig nemlig antage, at det var den Omstændighed, at Planen til hiint Samsfund var udgaaet fra ganske unge Mænd, der kunde have foranlediget det paafaldende Regerings- Skridt. Det var idetmindste denne Forudsætning, hvorfra endeel Mænd (omtrent 30) af forskjellig borgerlig Stilling gik ud, da de et Par Maaneder efter det udstedte Forbud (i September 1843) optog den selvsamme Tanke — „uagtet det beslægtede Selskabs ublide Skjebne og bratte Død“ — ved Grundlægning af „det skandinaviske Selskab“, med det Formaal: „at fremme en nærmere Forbindelse mellem de skandinaviske Folk, deels ved selskabelige Sammenkomster, deels ved Foretagender, sigtende til at befordre almindeligere Kjendskab til de forskjellige skandinaviske Sprog, til Skrifter i disse af almeeninteressant Indhold og overhovedet til de forskjellige Nationaliteter“. Forudsætningen kunde synes retsfærdiggjort ved Udsaldet. Thi Selskabets Stiftelse mødte ingen Hindring; ikkun blev det gennem Politidirecteuren meddeelt fra Cancelliet: at, „saafremt Selskabet gik udenfor dets forelagte Lovbestemmelser og lagde nogensomhelst politisk Tendents for Dagen, maatte det vente strax at vorde opløst“. Schouw var en af Stifterne; han blev Medlem af Selskabets litteraire Comité, og i næste Aar (Oktober 1844) fik han Leilighed til at fremstaae som dets offentlige Forsvarer imod en uventet Modstander, Professor Molbech — „blandt de Alevende maaskee Den, der længst har staaet i den skandinaviske Idees Tjeneste, og ligesaa den Tid han skrev sine „Breve fra Sverrig“ (1812) til nu, da han har udgivet et lignende Arbeide („Lund, Upsala og Stokholm“) har virket meget til „det litteraire og sociale Samkvem“ mellem Sverrig og Danmark.“ Molbech havde søgt at vise, at den skandinaviske Genhed“, opfattet i national Betydning, maatte føre til en

„Sammensmeltning af de tre Nationer“, og at denne Sammensmeltning atter maatte tænkes som „politisk“; — „man vil byde Alt til, for at lade Danmark gaae under i Skandinaviens, sammenstøbe den danske Nationalitet med den svenske, og gjøre vort Sprog, med en 300 Aar gammel Litteratur, til en Rebling, der skal gaae i Skole i Sverrig og staae til Confirmation i Norge“. Schouw paaviser den synderlige Misforstaaelse ved denne Opfattelse af Sagen. „Slutningen, at „en skandinavisk Enhed“ skulde, efter rigtig Logik, nødvendigen forudsætte en Tilintetgjørelse af de forenede Nationaliteters Sprog, er visseligen vildfarende. Der gives jo mangfoldige Exempler paa, at forskjellige Enheder kunne forenes til en høiere Enhed uden at tabe deres Selvstændighed; ja, denne kan endog styrkes ved Foreningen..., hvorfor skulde da ikke ogsaa de tre skandinaviske Nationer, i Forening med Islændere og Færingier, udgjøre en høiere Enhed under Navn af Skandinaver, uden derfor at tabe deres Nationalitet og Sprog? Disse vilde tværtimod netop styrkes derved, at Folkene knyttede sig nærmere til hinanden, og ikke, saaledes som hidtil er skeet, optog saameget af Fremmede: de Danske især fra Lybtiland, de Svenske fra Frankrig.“ Og videre: „Hvad nu den politiske Side af den skandinaviske Idee angaaer, da har jeg gjort opmærksom paa, at allerede det litteraire og sociale Samqvem har sin politiske Betydning; thi, jo mere Nationerne herved nærmes, jo større den gjensidige Sympathi bliver, desto vanskeligere vilde det blive at tilveiebringe en Krig imellem dem, og desto lettere at fremkalde en Forsvars-Union imod ydre Angreb, ligesom da Overenskomster til Handelens Udvikling og andre Forgreninger med materielle Diemed derved vilde fremmes. Dernæst har jeg forudsat som en Mulighed, at der imellem de tre nordiske Riger kunde opstaae et Statsforbund, ja vel endog en Forening til een Stat under fælleds Dynasti. Denne Forudsætning gaaer nu vistnok ligesaa lidt ud paa en Umulighed som paa en Ulovlighed. De tre Riger have jo været forenede, og der har efter deres Adskillelse flere Gange været Leilighed til en Gjen-

forening, og en saadan kan tænkes gennemført med al mulig Haandhævelse af Legitimiteten. . . Det kunde her maaskee bemærkes, at den danske Regerings Bestræbelse for at tilveiebringe en Statseenhed imellem de tre scandinaviske Riger efter Christian Augusts Død maaskee havde faaet et heldigere Udfald, dersom en folkelig Forbindelse forud havde været pleiet og næret."

VI.

Fremfor ethvert andet Emne var det dog Pressens Forhold i Danmark, der laae Schouw paa Sinde, og blev Gjenstand for en utrættelig vedholdende, betydningsfuld og følgerig Virksomhed fra hans Side. I Foraaret 1834 var dette Forhold blevet drøftet i endeel polemiske Forhandlinger i Dagblade og Smaa skrifter, og Schouw tog i denne Anledning til Orde i den forhen (S. 279) anførte Artikel „om Danmarks Trykkefrihed“ (April 1834). Han stiller sig her de tvende Spørgsmaal til Besvarelse: „om den danske Trykke-lovgivning tilsteder Uttringsfrihed i den Grad, at Litteraturen kan virke tilbørligt til Almeenvællet, og om Litteraturens Tilstand er saaledes, at den virker til dette Viemed.“ I første Henseende udhæver han med stor Styrke den væsentlige Forskjel imellem Censur og den dengang bestaaende Ret for Dvirgheden til at lægge Beslag paa Blade eller Skrifter under 24 Ark, men ikke anderledes, end at det, naar Forfatteren ikke frivilligen foretager Forandringer eller tager Skriftet tilbage, bliver Domstolene, som bestemme, om Beslaget skal være gyldigt eller ikke, altsaa om Skriftet maa udkomme. Han fremhæver denne Forskjel, „paa det at Ingen af Uvidenhed skal lade sig afholde fra at benytte den givne Frihed.“ Som trykkende Baand for Pressens Brug paataler han derimod deels den, ved Plakat af 13de Mai 1814 paabudte Politundersøgelse om Skriftets Lovmæssighed, idet det her var bestemt, at et Skrift under 24 Ark ikke maatte udleveres, førend

det var blevet undersøgt af Politiet, — deels de politiske Blades Undergivelse under en Censurs Myndighed, idet Lovgivningen „ikke tillader at paaaflyde fremmede Blade eller Skrifter som Hjemmel for optagne Artikler, der maatte indeholde noget fornærmeligt eller endog kun utilbørligt om nulevende, i Venstreb med Landets Regering staaende, Regenter,“ — deels endelig, at enhver Domsældelse for Overtrædelse af Trykkefriheden — „hvad enten Broden bestaaer i at have fremsat Sætninger, der maastee kunne lede til at omstyrte Statens Grundvold, eller om han maastee blot i en privat Strid har brugt et Uqvemsord, eller har sagt om en slet Person, hvad han og hele Publikum erkjender for Sandhed, men som han ikke juridisk har kunnet bevise — medfører Underkastelse under Censur som Straf“. — Angaaende det andet Punkt: den daværende Presses Værdi for det offentlige Liv, yttres han sig saaledes: „Det mangler i vore Blade og Smaastryker ikke paa overfladisk Dmtalen af og Raisoneren over Lovgivning og offentlige Foranstaltninger . . . , heller ikke fattes det paa Ytringer af en slet fordøiet Læsning af liberale Skrifter, og det just ikke altid af det grundigere Slags . . . , men fremfor Alt er der Overflødighed af Vrestjenderi af den laveste Art, og bevægende sig i de laveste Sphærer. Derimod træder grundig Drøftelse af de offentlige Anliggender, frimodig men findig og anstændig Opposition mod det Bestaaende langt sjældnere frem, skjøndt det vilde være ubilligt at nægte, at den nyeste Litteratur giver Haab om en bedre Fremtid.“ Men, spørges der om Aarsagerne til denne Tilstand af Pressen, da søger han „en af de vigtigste i Mangel af Offenlighed i de fleste Grene af Administrationen; thi det er klart, at hvad man ikke kjender eller kun kjender halvt, det kan man ikke behandle grundigt; den forstandige og dygtige Mand tier da, og kun Snakkerne komme til at føre Ordet.“

Adressen, som i A. 1835 var bleven indgivet af et stort Antal af Hovedstadens intelligente Indvaanere til Kong Frederik den 6te, i Anledning af en befrygtet Indskrænkning af Pressens Brug (s. S. 279—280), havde været en af de første

Yttringer af en alvorlig Bevægelse og Samvirken af Landets Mænd i offentlige Anliggender. Stiftelsen af „Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug“ knyttede sig umiddelbart til dette Skridt, og dette Selskab optog snart iblandt sine Formaal: at virke for Bevarelsen af den frie Brug af Pressen, som første Betingelse for dens rette Brug. Schouw var Medlem af Selskabets første Skriftcomité*). I Stænderforsamlingerne 1838—1840—1842—1844 findes Bevægelsen angaaende Presse-Lovgivningen at være udgaaet fra dette Selskab (hvis Medlems-Antal paa det høieste Punkt beløb sig til over 5000): ved udsørligt begrundede Andragender, som dog, isølge Forholdenes Medfør, indskrænkede sig til Ophævelsen af saadanne Indskrænkninger i Pressens Brug, der ikke stemmede med det ved Forordningen af 27de Sept. 1799 opstillede Princip: at Forfattere kun ved de almindelige Love om Yttringsfriheden ere indskrænkede i deres Virksomhed, og ved Overtrædelse af disse kun ere undergivne Domstolenes Afgjørelse. Som saadanne Indskrænkninger maatte isærdeleshed frembyde sig: Forbudet imod Udgivelse af Blade, „hvori politiske Nyheder eller Efterretninger blive meddeelte“, uden dertil forundt specielt Privilegium (2den Oktober 1810) — det ved Plakat af 19de Mai 1814 befalede Gjennemsyn af Blade og Skrifter under 24 Ark, førend Uddeling og Udsalg turde finde Sted — det ved Plakat af 18de Oktb. 1805 udstedte Forbud imod „i de offentlige Tidender at indføre Nygter om almindelige eller offentlige Foranstaltninger“ m. v., — og endelig den i senere Tid gjorte Anvendelse af Dvirgshedsmagten i Presse-Anliggender, idet Cancelliet stadfæstede det af vedkommende Politiembedsmand foreløbig gjorte Beslag, uden at det tilstedtes den paagjældende Forfatter eller Redacteur at forfølge Sagen ved Domstolene.

Schouw var, ikke alene som Borger og Skribent, men særlig som Udgiver af et Tidsskrift, for levende berørt ved den

*) Tilligemed H. N. Clausen, F. G. Sibbern, H. C. Ørsted, C. S. Gad, J. E. Drewsen, D. G. Høegh-Guldberg, L. N. Hvidt, N. Høyen.

Kamp, den journalistiske Presse havde at bestaae med de ide-
lige Indsnevninger af dens Raaderum, til at han ikke skulde
tage personlig Deel i Rødværget. Den foransførte Plakat af
2den Oktober 1810 modtog ved Reskript af 10de April 1836
en saakaldet nærmere Forklaring, hvorefter „Forbudet imod
politiske Efterretningers Meddelelse“ indskræpes til
den strengeste Overholdelse, ogsaa naar de (politiske Efterret-
ninger), „bestaae i Bemærkninger eller Raisonne-
ments af Den, der lader dem indrykke“. Schouw paatog
sig (i Dansk Folkeblad af 7de Okt. 1836) med exemplarisk
Selvbeherkelse at søge at afvinde Reskriptets Ord en antagelig
Mening. „Da“ — saaledes slutter han med Lempe — „en
Bemærkning eller et Raisonnement i og for sig ikke kan være
en Efterretning, saa er Forbudet kun anvendeligt, naar Ud-
ladelser have Udseende af at være politiske Bemærkninger, men
i Grunden ere politiske Efterretninger. — Efter en modsat
Fortolkning vilde hele Politiken eller, hvad der i Grunden er
det Samme, hele den nyeste Historie være unddraget Behand-
lingen i Bladlitteraturen; ja, et saadant Forbud vilde ikke
blot udelukke den nyeste Historie fra hine Tidsskrifter, men
endog en stor Mængde andre Fag, i hvilke man vanskelig kan
skrive, uden at berøre Politikens Gebeet, og altsaa ledes til
at indføre politiske Betragtninger og Ytringer; dette gjælder
om Statsøkonomien, Geographien, de militaire Videnskaber,
Reisebeskrivelser, Biographier o. s. v.“ Men den velvilligt imøde-
kommende Fortolker maatte derhos i samme Artikel tilstaae: at det
„efter Tingenes retlige og faktiske Tilstand ikke kan andet end
opvække Forundring, at den Embedsmand, der i Hovedstaden
har Tilsyn med de Blade, som der udgives, har kunnet an-
tage, at Overlærer Hages Artikel „Rusland og Orienten“*)

*) Trost i „Fædrelandet“. Prof. H. Hage: Johannes Hage, hans Liv
og Charakter, S. 104: „En Artikel betitlet „Rusland og Orienten“ blev
ogsaa beslaglagt, men den udkom i Christiania, og, skjøndt beslaglagt af
Censur, da den kom til Kjøbenhavn, blev den frigivet af Cancelliet. I denne
Artikel udhæves Ruslands helblige Indflydelse paa Orienten i kulturhistorisk
Henseende, medens de politiske Farer ved denne Indflydelse paapeges.“

hører til dem, som ikke tør have Blads i et upriviligeret Blad, og at det kgl. danske Cancelli har bifaldet denne Anskuelse", — uagtet „denne Artikel indeholder et Bidrag til den nyere Kulturhistorie“, hvori „ikke findes Ryheder eller nye Efterretninger.“ — „Den retsfindige Forfatter“, vedbliver han, „der udgiver et periodisk Blad for at bidrage til at udvide Kundskaber og fremme Udviklingen, holder sig naturligvis indenfor de af Lovgivningen bestemte Grændser; men, naar han nu erfarer, at Autoriteterne udvide Lovgivningens Bestemmelser om politiske Efterretninger til Politik i Almindelighed, ja selv til enkelte politiske Ytringer i en Artikel, der ikke er af politisk Indhold: hvilken Regel skal han da følge? i hvilken Fremgangsmaade skal han finde Betyggelse?“ o. s. v.

Et andet Punkt i den daværende Presselovgivning: „Censuren for domfældte Forfattere“ gav Schouw Anledning til Dmtale og Paatale (i D. Folkeblad, 1837 Nr. 17), med særligt Hensyn til Hages Domsfældelse*). „At Frihed berøves. Den, der misbruger samme, finder Sted ved flere Lovovertrædelser; men, at selv den ringeste Overtrædelse ubetinget skal straffes med Frihedens Tab og det for den Paa-gældendes hele Levetid, det er en saa øiensynlig Afrigelse fra de almindelige Retsfærdigheds-Grundsætninger, Lovgivningen i andre Tilfælde hylder, og hvis Sagtagelse er nødvendig til Statsøiemedets Opnaaelse, at den positive Lovforskrift her umuligt kan tiltale den naturlige Retsfølelse. Det mindste Brud paa Trykkefriheds- Anordningerne, foranlediget maaskee

*) I Anledning af en „Oversigt over Begivenhederne i Europa i 1835“ (i „Fædrelandet“ 1836 Nr. 81—82). Ved Hof- og Stads-Rettens Dom (7de Nov. 1836) var Hage frifunden og det Offentlige idømt Dmskostningerne; men ved Høiesterets Døm (26de Juni 1837) blev han — „at slutte efter Hof- og Stads-Rettens Dom — for nogle Ytringer om de Franskes Konge idømt Mulct og den dermed følgende livsvarige Censur; han maatte, som Følge deraf, opføre at være ansvarlig Redacteur af „Fædrelandet“.“ (H. Hage, anf. Skr. S. 131). I et sammesteds meddeelt Brev skrev Hage derom: „At mit Blod koges af Harmen over den ubillige Lov, er begribeligt; men det har jeg gjort, inden jeg blev ramt af den, og det gjør jeg ved Tanken over al den Jammerlighed, vi ere Vidner til, indtil den historiske Resignation igjen bringer det i Ro. — Folk skulde være uwillige mod Loven, ei mod Dommen.“

ved en Mangel paa Opmærksomhed, en sieblikkelig Ubensindighed eller en urigtig Opfattelse af Lovgivningens Mening, som just kan være forenet med varm Følelse for Sandhed og Ret, ædel Bestræbelse for at gavne Fædrelandet, — bevirker ikke blot en Pengesbøde, men sætter den Paagjældende under et livsvarigt Fornyrderstraf, stiller ham i et saadant Afhængigheds-Forhold til en enkelt Embedsmand, at Dennes Ansæelse og personlige Charakter erholder en væsentlig Indflydelse paa, hvad der for Fremtiden skal blive ham tilladt at trykke. Og hvor vanskeligt det ofte er at vide, hvad Lovene forbyde og tillade, det veed Enhver, der nærmere har tænkt over Trykkefrihedens Grændser; den Uoverensstemmelse, der i nærværende Tilfælde finder Sted imellem Hof- og Stadsrettens og Høiesterets Dom, afgiver et nyt Exempel herpaa."

I Maret 1836 havde der for de tvende Stænderforsamlinger i Kongeriget været fremlagt „Udkast til en Plakat indeholdende nærmere Bestemmelse af Trykkefrihedens Grændser“*); men det blev i begge Forsamlinger (i den roestildste med 55 Stemmer mod 9, i den viborgske med 45 Stemmer mod 2) fraraadet: „at der for Tiden gives stærkede Straffebestemmelser for saadanne Misbrug.“ I den kongelige Befjendtgjørelse, som forelagdes den næste Stænder-Session (1838), blev det imidlertid udtalt: at Onsket om at en saadan Plakat for Tiden ikke maatte udkomme „ikke havde kunnet tages til Følge“, men at der var givet det tidligere fremlagte Udkast „endeel Lempninger og yderligere Tilføininger.“ Det var Plakaten af 1ste November 1387; og Schouw var villig

*) Udkastets § 1 var saalydende: „Dersom Noget, ved i et trykt Skrift eller Blad at ytre sig angaaende Rigets Forfatning eller Lovs eller angaaende Regjeringens Handlinger, har tilladt sig en Fremstilling, der ikke svarer til det lovlige og den gode Borger værdige Formaal med Trykkefriheden, men derimod kun er skiftet til at opirre Gemysterne og fremkalde Misnøie eller Ringaagt mod hine Gjenstande, og det desuagtet maatte findes, at den onde Hensigt ikke er saa umiskjendelig, at Forfatteren kan dømmes efter Forordn. 27de Septbr. 1799 § 2, 3 eller 7, saa bør han, for den Mangel af pligtfuld Opmærksomhed, der i alt Fald bliver ham at tilregne, straffes med Bøder fra 100 til 500 Rdl. Selv efter Sagens Omstændigheder, hvilke Bøder til dømmes vedkommende Fattigkæse.“

til i det Hele at see denne i gunstigt Lys: som Beviis paa „en ædel Fyrstes Tilbøielighed til at lempe Lovgivningen efter Stændernes Forslag.“ Han udhæver i en Artikel (i D. Folkeblad 1837 Nr. 41) med Paaskjønnelse deels den formildende Bestemmelse: „at den Forfatter, der findes skyldig i at have indflædt sine Anmærkninger over Rigets Forfatning, dets Love eller Regeringens Handlinger i utilbørlige og usømmelige Udtryk, under formildende Omstændigheder kan dømmes til simpelt Fængsel eller Bøgebøder, medens han tidligere maatte straffes med Fængsel paa Band og Brød“, — deels „at den livsvarige Censur er hævet for de ringere Presseforsøelser, uden forsaavidt de begaaes tredie Gang“. Hovedsagen i den nævnte Plakat var dog den Udvidelse, der var givet den ældre Lovgivning: „forsaavidt at den tilsteder Strafanvendelse for det Tilfælde, at Forfatteren benægter at have havt den Mening, som de paagjældende Uttringer nærmest og naturligt frembyde, og han, uagtet Domstolene, efter den af ham selv givne Forklaring, finde det tvivlsomt, om Uttringerne ere brugte i den nærmeste og naturligste Mening, dog i alt Fald maa antages at have gjort sig skyldig i en uforvarlig Tilfidesættelse af pligtsskyldig Opmærksomhed.“ Ogsaa med Hensyn til denne høist elastiske Straffebestemmelse meente Schouw at kunne berolige sig. „Naar Domstolene strengt holde sig til Ordenes nærmeste og naturligste Mening, ville de vanskeligen være udsatte for at straffe den blotte Mangel paa Opmærksomhed; hvortil endnu kommer, at Plakaten nævner en uforvarlig Tilfidesættelse af Opmærksomheden, som viser, at Uforsigtigheden i alt Fald maatte være af det allergroveste Slags.“

Følgerne tjente dog ikke til at retfærdiggjøre en saa gunstig Betragtning af Pressens Stilling.

Chi langt misliligere stillede Vilkaarene for Pressens Brug sig efter Frederik den 6tes Død, med Aaret 1840. Det var som om Regeringen, mistvivlende om sin Kraft til at dæmpe de separatistiske Bevægelser i Hertugdømmerne, ønskede at kunne holde Die og Dre tilluftet for de synlige og hørlige Demonstrationer, der bleve altid mere fremtrædende og høirøstede.

Den patriotiske Presse, der i samme Stignings-Forhold var-
 lede om den truende Fare, kom saaledes, ved den synderligste
 Forbytning af Rollerne, til at staae som Rolighedsforskyrter og
 Ophidsjer. Denne Modstander meente man at kunne magte, — og
 det er neppe usandsynligt, at man saameget heller vendte sig imod
 den, som denne PresSES Organer tillige førte det constitutionelle
 Banner. Af det slesvigholstenste Parti blev heller ikke noget
 forsømt for at lede Regeringens Opmærksomhed fra sig over til
 denne Side, hvor Absolutisme og Ridderstab havde Fjende til-
 fælleds. Den danske Journalistik blev saaledes mere og mere
 omspændt med juridiske Føddangler, — paa samme Tid som
 Separatismens Organer i Hertugdømmerne fandt sig i usforstyrret
 Brug af den tøileløse Frihed. Ved skærpene Bestemmelser
 eller indsnævrende Fortolkninger blev den liberale Presse i
 Kongeriget ægget og fristet; den irriterede Stemning — det
 maa erkjendes — lod sig ikke altid holde indenfor den rette
 Skranke, og enhver Forløbelse, enhver Usorfigtighed blev be-
 nyttet — i alt Fald som „Mangel paa pligtkyldig Opmærks-
 somhed“ — til retlig Forsølgelse. Det er et Modstykke, som
 man ikke kan betragte uden Forundring: en Argus-Control,
 grantseende og nøieregnende, rastløs og utrættelig, hvor det
 gjaldt de danske liberale Blade, medens der ikke syntes at
 være Die eller Dre for det, der foregik i Hertugdømmerne.
 Og dog stod denne smaalig forfulgte Presse, med Alt hvad der
 falder den til Brøde under de yderst mislige Forhold, hvorunder
 den var stillet, aarvaagen og mandig for Konge, Fædreland
 og Rationalitet, medens Sammensværgelsen histovre udfoldede
 sig mere og mere, og Oprørs-Ordet lød i Skrift og Tale*).

Det var kun Erkjendelse af Tidens store Krav til Ordets
 Mænd, der væbnede Schouw med Resignation til ikke at
 neblægge Pennen, førend den blev taget ham ud af Haanden.

*) Et historisk Mindesmærke om den danske Journalistiks qvidesulde Til-
 stand i Aarene 1844—46 er reist i den fortløbende „Presse- og Tale-Sa-
 gernes Krønne“, som er meddeelt i dansk Folkeblad af Monrad for de nævnte
 Aar: en uafseelig Række af Beslaglæggelser, Supprimeringer, Actionsordrer
 og Domsælbelser.

„Det er ikke uden Betydning“ — skriver han i August 1843 (b. Ugekr.: „om Grændserne for Indholdet af de uprivilegerede Blade“) — „at den rolige og besindige Ven af Trykkefriheden i den seneste Tid har været Vidne til, at Beslaglæggelser og Pressesager hyppigere end nogensinde have fundet Sted, og at der, om man saa maa sige, er opstaaet et endnu fjendtligere Forhold mellem Autoriteterne og en Deel af Pressen end tilforn. Adskillige Grunde kunne imidlertid have bevirket, at Mænd, der tidligere jevnlig have udtalt sig om Pressens Anliggender, have holdt sig tilbage. Skjøndt man nemlig, paa den ene Side, kunde have den Overbeviisning, at en saa hyppig Anvendelse af Presselovningen som den nærværende, der for de Fleste faaer Udseende af at hidrøre fra et Forsølgelsessystem, hverken er politisk rigtig eller ret passende for et Regjerings-Collegiums Værdighed, og at man, om man var i det Sted, i det høieste i saa af Tilfældene vilde have benyttet den ved Lovene tillagte Myndighed, — saa maa man, naar man uden Gensidighed betragter Sagen, indrømme, at Misbrug af Pressen have fundet Sted, og at der hos Mænd af forskjellige Ansuelser maa være forskjellige Meninger om, naar Presselovgivningen skal anvendes. Det kan heller ikke med Billighed forlanges, at Regjeringsmændene skulle komme til det samme Resultat som Trykkefrihedens Venner, hvormeget man end kan beklage, at de Grundsætninger, Regjeringens Organer hylde, saa lidet samstemme med den almindelige Mening. Derimod kan Trykkefrihedens Ven ikke tie, naar han er kommen til den Overbeviisning, at Autoriteterne i deres Kamp mod Oppositionspressen fortolke Lovbud paa en Maade, som ikke kan bestaae med sunde Fortolknings-Grundsætninger, og derved unddrage de Stribenter, der deeltage i den periodiske Litteratur, den Afgjørelse af Sagen ved Domstolene, som udgjør Kjernen i vor Trykkefrihed“.

Det var den, som det maatte synes, egenmægtige Maade, hvorpaa Cancelliet altid hyppigere anvendte Reskriptet af 10de April 1836, mod hvilken Schouw, saavel i den her anførte Artikel som i en senere (November 1843) tog til

Orde. Artikler i Oppositionsbladene bleve beslaglagte og undertrykte, uden at Sag blev anlagt og uden at Grundene til Beslaglæggelse og Undertrykkelse bleve angivne. Til Forsvar for denne Fremgangsmaade blev fornemmelig dette anført: at Diemedet af Plakat 2den Oktober 1810 (hvorefter Meddelelse af politiske Nyheder eller Efterretninger var betinget ved særligt Privilegium) vilde blive uopnaaet, dersom dens Anvendelse ikke blev udvidet ud over politiske Efterretninger til Artikler overhovedet af politisk Indhold, — hvortil man da endvidere forbeholdt sig at hense hvad der lod sig indbefatte under det elastiske Begreb af „indre Politik“. Vi skulle høre Schouw's Bedømmelse af denne Lovfortolkning. „Der synes ikke at kunne være Tvivl om, at Reskr. 10de April 1836 kun stadfæster Plakat af 2den Oktober 1810. Men selv om Reskriptets Indhold gav Anledning til Tvivl, maatte denne aldeles bortfalde ved den Betragtning, at, hvis dette Reskript indeholdt et nyt Lovbud, saa maatte det have været forelagt Stænderne, hvilket aldrig er skeet; den modsatte Forudsætning vilde jo gaae ud fra, at Frederik den 6te havde brudt det Løfte, han gav ved Stænderinstitutionens Stiftelse. Cancellistrivelsler, som give Forklaring af Plakaten af 1810, kunne naturligviis her ikke komme i Betragtning, da Cancelliet ikke er Lovgiver. — Naar det skulde være Dyrigheden eller Domstolene tilladt at give Tilføielse til de ved Lovene anordnede rene positive Indskrænkninger i den almindelige Borgerfrihed, fordi de troede, at Diemedet ellers ikke tilstrækkeligt kunde opnaaes, da vilde Borgernes Frihed og Ret være i den allerstørste Fare. — Naar der menes, at Cancelliet i ethvert Tilfælde var pligtigt til at følge det kongelige Reskript, saa skal jeg ikke nærmere omtale, hvad et Justitscollegium efter min Mening havde at gjøre, naar det antog, at Souverainen havde tilføidesat det Tilfagn, han selv havde givet Folket*); men jeg

*) Ved en anden Leilighed har Schouw forklaret sig uden al Forbehold angaaende den Skilling, Justitscollegiet, efter hans Mening, maatte indtage overfor et egl. Reskript af den antydede Natur. Ved Forhandlingerne i den Biberghs Stænderforsamling 1840 om „Andragender angaaende Ud-

vil blot gjøre opmærksom paa, at der her tages Tilflugt til et Argument, der nedbrøder Tilliden til de moralske Garantier, og kuldkaster Begrebet om den saakaldte reformerede Absolutisme. — Det vilde være særdeles ønskeligt, at en af vore bekendte Lovkyndige, naturligviis under sit Navn, offentligt vilde anføre fuldvægtige Grunde for den af Cancelliet antagne Fortolkning. Thi, om man end maa antage, at Cancelliet handler efter bedste Overbeviisning, saa er det dog ingenlunde ligegyldigt — hverken for Cancelliet selv eller for den gode Borger, der ønsker Øvrighedens Anseelse opretholdt —, at et Collegium, hvis Hverv det er at haandhæve Lovene, og som, hvad Præseforseelser angaaer, heri er saa nidkjært, at Domstolene ikke kjædet blive nødte til at idømme det Offenlige Processens Omkostninger, efter den offentlige Mening savner Hjemmel i Lovgivningen til den brugte Fremgangsmaade, hvortil Grundene ikke spdbestgjørende ere oplyste. Enhver vil let indsee, i hvilken utaaelig Stilling den Journalist er, der ikke vil og ikke bør ville opgive det Stof, Lovene efter hans

videlse af den bestaaende Trykkefrihed" var der bleven paaberaabt et Exempel af den nveste Historie: at et Nummer af Kjøbenhavnsposten „var bleven lagt under Beslag for en Efterretning om en vis Militair, uden at Beslaget blev forfulgt ved Domstolene". Hertil blev der svaret af den fgl. Commissarius: „det er bekjendt, at dette grundede sig paa en umiddelbar Befaling fra høisjalig Kong Frederik den Sjette". (St. T. S. 1516). Schouw tog derefter til Orde fra Præsidentskolen: „Jeg maa være enig med den fgl. Commissarius i, at Cancelliet ingen Brøde havde i den Anledning, men dog kun under en vis Forudsætning: under den nemlig, at Cancelliet og dets enkelte Medlemmer have gjort hvad der stod i deres Magt, for enten ganske at afværge hiin allerhøieste Resolution, eller i alt Fald at forebygge, at den blev sat i Udværelse, ved at gjøre Hs. Majestæt opmærksom paa, hvormeget det stred imod hans Regjeringsprinciper, ved Cabinetsskrivelser at afgjøre, hvad der hørte under Landets almindelige Love. Nu, efterat den ædle Konge er gaaet til Hvile, staaer det i Danmarks Historie, at en af de vigtigste Grunde, hvorfør han i saa høi en Grad nød Folkets Kjærlighed, var, at han havde gjort sig det til Grundsætning at regjere ved Love og ikke ved Magtsvrog eller umiddelbare Befalinger. Men det staaer ogsaa i Historien, at han dog herfra afveeg, da han, i et i sig selv temmelig ubetydeligt Anliggende, ved en umiddelbar Befaling borttog en vis Gjenstand fra Stoffet for Pressens Behandling. Jeg skulde troe, at det sømmede sig for en Konges tro Tjener at forebygge dette Tillæg i den ædle Konges Historie. Det er derfor kun under den Forudsætning, at Collegiets Medlemmer i denne Henseende have gjort hvad der stod i deres Magt, at jeg er enig med den fgl. Commissarius i, at Collegiet intet Ansvar har".

Mening hjemle ham, der ikke vil og ikke bør ville underkaste sig Censur; thi Censur er Navnet paa Fremgangsmaaden; Cancelliet i den her omhandlede Sphære udøver".

I Henhold til det her Udtalte foretog Schouw endnu et sidste Nadværge-Stridt. Til de i 1844 forsamlede Stænder, saavel i Viborg som i Roeskilde, indgav han et Andragende, som blev fremlagt og understøttet af Professor Larsen. „I over 70 Aar" — hedder det heri — „har den Grundsætning været gjældende i Danmark, at Friheden til gjennem Trykken at meddele sine Tanker, ligesom anden Frihed, afhænger af Lovene, og at det er Domstolene, der afgjøre, om disse ere overtraadte, ikke Dyrigheden, der efter et vilkaarligt Skjøn bestemmer, hvad der maa trykkes . . . Det kunde derfor ikke andet end vække stor og almindelig Betyrning og Uvillie, at det fgl. danske Cancelli — tidligere i enkelte Tilfælde, men i den seneste Tid hyppigere, og som det synes efter en opstillet Maxime — har beslaglagt Blad-Artikler, uden at lade Domstolene afgjøre deres Lovstridighed eller Lovlighed, og det ikke blot naar de antoges at indeholde „politiske Efterretninger", men ogsaa naar de meentes overhovedet at være af „politisk Indhold", ja at stundom Beslaglæggelse uden Retsforsølgelse har fundet Sted endog uden at der som Grund derfor er anført, at den paagjældende Artikel var af politisk Indhold. — Det er klarere end Daglyset, at Plakaten af 2den Okt. 1810 ikke kan give Hjemmel for en Fremgangsmaade som den, Cancelliet har bragt i Udøvelse, da „politiske Efterretninger" og „Artikler af politisk Indhold" ikke ere eensbetydende, og et Collegium ikke har Ret til at indføre nye Indskrænkninger i Borgernes naturlige og ved Lovens Grundregel hjemlede Frihed, fordi det staaer i den Formening, at Saadant i en eller anden Henseende kunde være gavnligt. — altsaa at Cancelliet hverken i det Hele eller i en vis Sphære er berettiget til paa egen Haand at indføre Censur, en Indretning, som Trykkefrihedsanordningen har erklæret ikke bør finde Sted, en Indretning, som det danske Folk afstøjer". Andragendet gaaer ud paa: at Stænderforsamlingen vil „besvære sig over Justits-

collegiets Fremgangsmaade, og andrage hos Hs. M. Kongen, at Samme maa blive tilholdt, ikke at forhindre Borgerens naturlige og ved Lovgivningen hjemlede Afgang til Domstolene, naar det formenes, at han har overtraadt Presselovgivningen".

Fra Viborg indgif — uaget al anvendt Modbestræbelse af den kgl. Commissarius*) — „en Bepværing (vedtaget med 34 Stemmer imod 16) over det kgl. danske Cancellis ulovmedholdelige Fremfærd, ved uden Lov og Dom at supprimere censursfrie Blade". I den roeskildske Comité (Tutein, Larsen, Sager, Ussing, Bang) var det alene den Sidstnævnte, som erklærede „altid at have været af den Mening, at Pl. 2den Oktbr. 1810 og det sig til samme støttende Reskript af 10de April 1836, om de uprivilegerede Blades Udelukkelse fra visse politiske Meddelelser, af Lovgiveren ere tilfattede at skulle overholdes ad den administrative Vej, og at det kgl. danske Cancelli altsaa har handlet lovmedholdeligen". Fleerheden af Comitéens Medlemmer vedkjendte sig „den Anskuelse, at Cancelliet ikke har Hjemmel i Lovgivningen for den af samme brugte Fremgangsmaade"; men den udtalte derhos: at den „ikke ubetinget kunde ville tilraade Forsamlingen at indgaae med en Bepværing over Justitscollegiet". Comitéen forenede sig altsaa om at tilraade: „uden definitivt at afgjøre det saameget bestridte Retspørgsmaal, med al Kraft at udvikle de i Forholdenes Natur liggende Grunde for den attraaede Forandring af den hidtil factisk bestaaende Fremgangsmaade, og at indstille: at Hs. M., for det Tilfælde, at han ei maatte finde de Grunde overveiende, som ere anførte for, at Spørgs-

*) „Det er en meget alvorlig Klage — saaledes tog Ordsted til Orde —, som er bleven fremsat mod det danske Cancelli, og som altsaa ogsaa personligt vedrører mig som Medlem af dette Collegium. Det er fremsført af en Mand, som gjennem flere Aar med Uere har været Præsident for de danske Stænderforsamlinger, og den er understøttet ved en Betænkning af flere indsigtsfulde Mænd, af hvilke den ene (Larsen) er denne Forsamlings Vicepræsident. Men, Høndt den saaledes maatte synes at have megen Bøgt, har den dog ikke hos mig vakt den mindste Tvivl om Lovforsvarligheden af den påklagede Fremgangsmaade, eller sat mig i nogenformelt Forlegenhed med Hensyn til de Grunde, hvormed jeg havde at gaae samme imøde".

maalet om uprilegerede Blades formeentlige Overtrædelse af Bl. 2den Oktober 1810 og Restr. 10de April 1836 allerede for Tiden bør ansees at henhøre under Domstolenes Afgjørelse, da allernaadigst uopholdelig vil træffe den fornødne hertil sigtende Foranstaltning, efterat hine Overtrædelser i alt Fald ere blevne belagte med en passende Mulct". — Denne Comité-Betænkning blev imidlertid afgivet for seent, til at den kunde komme under Forhandling.

Det kongelige Svar paa den fra Viborg indgivne Bepværing blev meddeelt Stænderforsamlingen i Oktober 1846 saa lydende: „Den af Bore troe Provindsialstænder for Rorrejpland indgivne Bepværing over Bort danske Cancellis Fremgangsmaade, ved uden Lov og Dom at suppressere censurfrie Blade, have Vi, efter derom at have modtaget bemeldte Bort Cancellis Betænkning, fundet at være ugrundet“. Dette Udsald af Sagen var ikke vanskeligt at forudsee; og 6 Maaneder forud (i April 1846) havde Schouw sluttet sit Ugeskrift med sammes 8de Bind. Den særlige Anledning hertil gav en Artikel om de preussiske Forhold, oversat af Engelsk, som Schouw havde optaget i Ugeskriftet. Ved det anordningsmæssige Gjennemsyn blev Artiklen beslaglagt, og Cancelliet stadfæstede Beslaget, men uden at beordre Action imod Redacturen. Schouw slutter med et Ord til Læserne, som — efter en kort Udsigt over de Bilkaar, i hvilke Blad-Redacturerne vare givne hen — ender saaledes: „Frivilligen at underkaste mig Censur, d. v. s. lade Politiets Embedsmand stryge i mit Manuscript — en Indretning, jeg af mit inderste Hjerte afstyer — kan jeg ikke; det vilde staae i den skarpeste Modsetning til min Tænkemaade og min offentlige Færd. At opgive hele den nyere Historie, med alle de statsøkonomiske, statistiske o. s. Undersøgelser, som dermed staae i Forbindelse, vil og bør jeg heller ikke; dette Stof er et af de væsentligste Bidrag til Folkeoplysningen, og det har altid været en væsentlig Deel af Ugeskriftets Indhold. At ligge i fortsat Kamp med Autoriteterne strider saameget imod min Tilbøielighed og min hele Maade at være paa, at jeg heller ikke herpaa kan indlade mig. Saaledes seer

jeg mig, under nærværende Forhold, nødsaget til at slutte dansk Ugeskrift".

Det var dog kun tilsyneladende, at den alvorlige Rødværgeskamp for Ordets Frihed havde været frugtesløs. Allerede under 3die Juni 1846 udkom en Plakat, hvorved der „midlertidigen, i nogle af de Indskrænkninger, som for Tiden finde Sted for Pressens Brug, tilstaaes de Lempelser, som ved de nu bestaaende Anordninger kunne indrømmes". Her indeholdes bl. A. den Bestemmelse: at, naar Cancelliet stadfæster Beslaglæggelsen af et Skrift eller Blad, uden at det findes nødvendigt fra det Offentliges Side at foranstalte justitiel Paataale, skal det dog staae den Paagældende frit: „efterat Underretning om Beslaglæggelsens Stadfæstelse er ham meddeelt, inden tre Dage at forlange Spørgsmaalet om Lovligheden eller Ulovligheden af det beslaglagte Blad eller Skrift afgjort af Domstolene". Saaledes var i det omhandlede Tilfælde den hidtil formeente Udgang til Domstolene frigjort, og Schouw fandt sig herefter foranlediget til, i næste Aar (1847) for tredie Gang at træde frem som Redacteur af „et periodisk Skrift, denne gang under Titelen „Dansk Tidsskrift". Allerede tidligere (S. 293) er der bleven henviist til Artiklen, hvormed samme aabnedes: „Regjeringen, Oppositionen og Folket"; men dens første Ord — ædelt og storartet i sin Simpeltthed — vil først her, i den historiske Forbindelse, kunne tilfulde fattes. „Det er ofte nok sagt, at Oppositionen er saa nødvendig for en Regjering; at den, om ingen fandt Sted, selv burde skabe en. Det er sagt af Regjeringsmænd, og vist ogsaa meent da det blev sagt. Men saadanne Ytringer fremkomme i Almindelighed fra Regjeringsmændene kun paa Tider, da Oppositionen enten mangler eller er særdeles spagfærdig. . . Der fordres nemlig hos dem, der styre Statens Roer, kraftige og selvstændige Charakterer, for at de ikke skulle blive fortrædelige og utaalmodige over den Gensidighed, Ubillighed og Bitterhed, der ofte ledsager en nogenlunde kraftig Opposition, og som stundom kan gribe forstyrrende ind i Regjeringens Planer. Saaledes kommer det da let dertil, at de Regjeringsmænd,

som yttrede hiin Sætning, give den den Indskrænkning: at den kun maa gjælde i Henseende til en alsidig, retfærdig, billig og høflig Opposition; men, da der nu ligesaa lidt gives en feilfri Opposition som nogen anden feilfri menneskelig Virksomhed, saa bliver denne Maade at tage Sagen paa i Grunden omtrent det Samme, som at det er bedst, at der slet ingen Opposition gives. Naar nu Regjeringens Mænd, ledede af denne Tanke, begynde at forhindre Oppositionens Uttringer, navnlig ved Anlæg af Pressesager, saa forsøges Oppositionsmændenes Bitterhed, og saaledes træde disse og Regjeringens Mændene, som efter hiin Sætnings Mening skulle, Skjendt med forskjellige Anstuelser, virke sammen til det fælleds Maal, Fædrelandets Vel, fjendtligt op imod hinanden. At dette er saa i de fleste Lande, og at det for Tiden er saa i vort Land, er beklageligt. — Paa den anden Side høre vi ideligen Oppositionens Klager over, at dens Bestræbelser for at indvirke paa Regjeringen blive frugtesløse, at de Mænd, der udgjøre Oppositionen, offre deres Tid og Ro, uden at de for Landets Vel nyttige og nødvendige Reforme blive iværksatte, at Regjeringen er døv for deres gjentagne Paamindelser, og kun pønske paa at fortrædige og ødelægge deres Virksomhed. Mange af Oppositionsmændene trættes efterhaanden og trække sig tilbage fra Kamppladsen; Andre holde vel ud, men tabe den Mandøfriskhed og Freidighed, som er saa nødvendig for at virke det Rette paa den rette Maade. At denne Skilbring ikke er upassende til vor nærværende Stilling, er desværre kun altfor sandt. Ogsaa fra dette Synspunkt vilde det være ønskeligt, om man kunde bidrage til en Forandring“.

VII.

Det er ligesom et Barsels-Tegn, naar der i den nys nævnte Artikel — i Maret for 1848 — bliver kastet et Tilbageblik paa den senest gennemlevede Tid, for derfra at hente Beviis for: „at Oppositionen og den offentlige Mening, om

end langsomt, om end ufuldstændigt, dog har sin Virkning, sin betydelige, sin gavnlige Virkning". Til denne Bevisførelse er det Ønske knyttet: „at give Oppositionen og den offentlige Mening en større Bevidsthed om dens Kraft, bortfjerne en Deel af den Modløshed og Forsagthed, der kun for ofte spores hos os Danske, muligens ogsaa bidrage noget til at fjerne de bitre Følelser, som ikke sjældent udtale sig gennem Pressen". Endeel Exempler blive paaviste af vigtige Gjenstande, hvor det almindelige Ønske og Andragende længe har mødt Modsigelse og Modstand, men omsider er trængt igennem. Iblandt disse Exempler kunde det constitutionelle Anliggende ikke finde Plads, naar der skulde paavises nogen synlig opnaaet Virkning. Stemmerne fra 1840 vare forstummede; Stemningerne syntes dæmpede eller afsmattede. Forsaavidtsom der var aabent Die for Fædrelandets Fremtid, maatte det være henvendt paa Farerne, der truede fra den flešvigholstenste Sammenværgelse, og overfor Ønsket om at bringe Regeringen til en kraftig Optræden imod denne Fjende maatte ethvert andet Ønske træde i Baggrunden. Men det synes umiskjendeligt, at Stillingen, hvori Regeringen fra 1840 af havde sat sig til de constitutionelle Bestræbelser, ikke blev uden væsenlig Indflydelse paa den indre Politik. Den frimodige, nationale Presse var Hovedorganet for den constitutionelle Retning. Denne Retning blev ovenfra kun betragtet med ugunstige Øine; og forsaavidtsom det ridderkabelige Aristokrati syntes at tilbyde en Støtte imod de til Frihed stræbende Bevægelser i Kongeriget, maatte der naturligvis være Stemning for en saavidt muligt hensynsfuld Imødekommen til denne Side. Denne Begivenhedernes Sammenhæng var Schouw fuldkommen klar. Det constitutionelle Livs Nødvendighed til Bevarelse af den danske Statseenhed og den danske Nationalitet var hans inderste, gennem alle Lidet uvækkede Overbeviisning. Men Tidspunktet for en tilsvarende Virkelighed maatte synes sjerntliggende.

Det var i Begyndelsen af 1847 at Schouw ved denne Artikel, under lidet lovende Udfigter, søgte at opretholde For-

trostningen til den offentlige Menings seierlige Magt. I de første Dage af 1848 blev Christian den 8de syg, og Kongens Tilstand viste sig snart, til almindelig Bestyrtelse, haabløs. — Hvad der siden kom til almindelig Kundskab: at Kongen i den senere Tid havde været alvorligt sysselsat med Planer til at give Landet en constitutionel Forfatning,*) var dengang ikke bekjendt. Det var saaledes naturligt, at den, ved en mægtig og begavet Personlighed tilbageholdte, Folkestemning rørte sig i dette Dieblif med fornyet Styrke. Bidrædsbyrdet herom foreligger i tvende samtidige Adresser: den ene fra Repræsentanterne for Hovedstadens Borgere, den anden fra femten, i Hovedstaden tilstedeværende, Østfids-Deputerede. Før begge blev der den 21de Januar, Dagen efter Christian den 8des Død, anholdt om Tilladelse til at overrække dem til den nye udraabte Konge; og da der blev svaret: „at Hs. Majestæt for nærværende Tid, da saamange vigtige Statsanliggender ganske optog Allers høistfammes Tid, havde besluttet ikke at modtage nogen Adresse eller Petition i Anledning af Thronføistet“, bleve begge offentliggjorte. I begge udtaltes en undersaatlig Begjering om Sammenkaldelse af Tillidsmænd fra Statens forskjellige Dele og Fremlæggelse for disse af et Udkast til en fri constitutionel Forfatning. Ønsker af samme Indhold bleve udtalte i allerunderdanigste Adresser fra forskjellige Egne i Landet. Under Adressen fra de foranførte Stænderdeputerede for Østfisterne befandt ogsaa Schouw's Navn sig, efterat Valgbargjørelsen (see S. 287 f.) atter, i Februar 1847, havde bragt ham ind saavel i den viborgske som den roeskildske Stænderforsamling. Men efter den hele Stilling, Schouw havde indtaget som Ordfører ved Forhandlingerne om vort offentlige Liv, var det naturligt, at han stod som den Mand, paa hvem ikke blot Manges Dine

*) I det fgl. Reskript af 28de Januar er der, ligesom allerede i det aabne Brev af 20de Januar, henvisning til „den af høistfelig Kong Christian den Ottende paatænkte Ordning af Fædrelandets offentlige Forhold“. I et i disse Dage udkommet Skrift (Diplomatarium Christierni primi, udgivet af G. F. Wegener) er meddeelt Oplysning om en paabegyndt Jubel-Medaille i Anledning af det Oldenborgske Kongehuses trehundredaarige Regering, paa hvilken var paatænkt at skulle anbringes „symbolisk Antydning af en Constitution's Indførelse“ (S. V. XI).

vare henvendte i Spændingens Dage, men til hvem ogsaa Mange henvendte personlig Tilskyndelse og Opfordring; og ligesaa naturligt var det, at Schouw ikke kunde mislikende det Kald, der i et Tidspunkt som dette paalaae ham. Schouw havde henliggende et Constitutions-Udkast, som allerede i Sommeren forud havde underhaanden været meddeelt et af Regeringens Medlemmer til Gjennemlæsning. Han meente, at det rette Dieblil til Offenliggjørelse deraf nu var kommet. Det er dette Udkast i noget affortet Form; der udgjør Hovedstykket i Skriftet „Bed Thronskiftet 1848“, som udkom umiddelbart efter Kongens Død; Forfatteren af disse Linier paatog sig at skrive det indledende Ord dertil. *) „Den Strid“ — skriver Schouw —, „som nu finder Sted mellem de forskjellige Stænderforsamlinger, er af den Natur, at Statsmaskinen er nær ved at standses, og det kan neppe paatvivles, at Regjeringen allerede i lang Tid har søgt, at noget Indgribende nødvendigviis maatte gjøres. Men ogsaa troer jeg, at Enhver, der har stuet dybere i Forholdene, vil sande, at der for dette Statsonde kun er eet Lægemiddel, nemlig en fri Forsatning. Saaledes ville de, som tidligere udfjødte Forsatnings-Spørgsmaalet til en ubestemt Fremtid, nu forene sig med dem, der ansaae dets Realisation mulig i 1840. Forsatningen, som da var ønskelig, er nu nødvendig. Det er kun Frihedens Genius, som kan bringe Freden. Men, skal en fri Forsatning ikke være et Blendværk, skal den give Folket Styrke, da maa der tilstaaes det: 1. fuld Skattebevillingsret og Ret til at nægte Statslaans Optagelse. 2. Forelæggelse af et (toaarigt) Budget til Billigelse og Statsregnskaberne til Revision. 3. Ret til, i Forening med Regjeringen at give Lov: Initiativ paa begge Sider. 4. Sand Minister-Ansvarlighed, saa at Ministrene kunne sættes under Tiltale for at have overtraadt Forsatningen. 5. Fuldstændig Offenlighed af Forhandlingerne“.

*) Et tydsk Modskrift udkom nogle Dage efter: „Der Thronwechsel 1848“. Forfatteren var Statsraad Franke, som kort efter stillede sig forrest i Dørværelsens Række.

Ved Undersøgelsen om Sammensætningen af den lovgivende Forsamling indskrænker Schouw sig til Kongeriget: „fordi jeg kjender for lidet til de i de andre Statsdele herskende Onsker, til i saa Henseende at kunne udtale nogen Mening.“ Hans Forslag gaaer i sine Grundtræk ud paa: at der bør bygges paa Valgloven i dens væsentlige Grundvold („deels fordi jeg betragter denne Grundvold som i det Hele god, deels fordi enhver Forandring af Betydning ved en allerede lagt Basis er mislig, og navnlig foranlediger Stands- og Klasse-Stridigheder“), — at Ætammer-Systemet maa fastholdes som det passende for Danmark (fordi „Oprettelsen af et aristokratisk Kammer vilde være yderst upopulair i Danmark“, — fordi „Umuligheden af at danne et Kammer af Lens- og Stamhuus-Besiddere vil indrømmes, naar man seer hen til, hvorledes de, med saa baderlige Undtagelser, for Tiden hverken ere udmærkede ved Sands for Videnskab og Kunst, eller ved Embedsdygtighed paa den civile, diplomatiske eller militaire Bane, eller ved Iver for almeengavnige Foretagender, eller ved nogen betydelig Grad af aandelig Selvstændigheds-Følelse, ja at de endog i disse Henseender staae meget under den høiere Embeds- og Borger-Klasse; — man vil indrømme dette, naar man sammenligner dem, jeg vil ikke sige med Englands Stormænd, men blot med Holstens eller Sverrigs Adel“, — fordi en Udvidelse til Sædegaardseiere overhovedet vilde berøve Førstekammeret „den Charakter, som de, der hylde Lokammer-systemet, fordre, og som det vel ogsaa efter Ideen burde have, hvorefter det skulde være en Samling af Mænd med høiere eller finere Dannelse, i en uafhængig Stilling og med en udstrakt Virkekreds“, — fordi „et første Kammer, dannet af Mænd, som for Livstid eller visse Aar udnævnes af Regjeringen, ikke vilde være selvstændigt nok, og ikke lettelig vilde finde Tillid hos Folket“); — at en større Intelligents bør søges indbragt i den lovgivende Forsamling ved „Udvidelse af Valgbarheden til flere Qualificationer end de nu gjældende“ (der foreslaaes, istedetfor de hidtil af Kongen udnævnte Grundeiere, et Antal af Iffe-Grundeiere: af Geistligheden, af Retterne, af de viden-

stabelige Instituter, som skulde vælges af de Corporationer, hvortil de høre). Til Betryggelse mod overilede Beslutninger foreslaaes (næst Henviisning til Regeringens absolute Veto og Oplosningsret) ved Forandringer i Grundloven en Majoritet af $\frac{2}{3}$ Stemmer eller to Gange gjentaget Forhandling, endogsaa efter foregaaende nye Valg.

Skiftet vender sig derefter til Betragtning af Forholdet imellem Kongeriget og Hertugdømmerne: af „de forskjellige Maader, hvorpaa Opgaven at give Statens samtlige Dele en fri Forsatning kunde løses“. Efter at have imødegaaet den slesvigholstenske Statseenheds- og Unions-Theori og Tanken om Slesvigs Incorporation i Kongeriget, vælger han ved tvende Løsningsformer: 1. Dannelsen af tre særskilte Forsamlinger: for Kongeriget, for Slesvig og for Holsten. „Mod denne Løsning lader sig med Grund anføre: dels Vanstælgigheden i at bestemme, hvorvidt de særskilte Forsamlingers Selvstændighed skulde gaae, for at den ikke skal lede til Sønder splittelse, dels den tilfidejatte Stilling, hvori den danske Befolkning i Slesvig befinder sig ligeoverfor den tydske, idet denne udelukkende er i Besiddelse af Midlerne til den høiere Intelligents, og omfatter de fleste Embedsmænd og øvrige høiere staaende Beboere; dernæst fremfor Alt Tilstedeværelsen af et fanatisk Parti, der ved utrættelige Gabaler vilde bestræbe sig for at erholde Magten i Slesvigs Stændersforsamling, og benytte denne Forsamlings Myndighed til at realisere deres slesvigholstenske Separationsidee; — endelig, at Kongeriget og Slesvig vilde være udsatte for Indflydelsen af Forholdet til det tydske Forbund“. 2. For Holsten en egen Forsamling, særskilt Finantssvæsen og Krigssvæsen, for Danmark og Slesvig en fælleds Forsamling, samt to særskilte, een for Kongeriget og een for Slesvig. „Det er den Løsning, som med Hensyn til de statseretlige Forhold, Arvesølgen og i flere Henseender er den naturligeste. Holsten er en Deel af det tydske Forbund; med Slesvig har dette aldrig været Tilhørdet; det var oprindeligt en dansk Provinds, og er, efter den danske Statsret, endnu uadskilleligt forbunden med Danmark; Arvesølgen i Slesvig er

rettligen den samme som i Danmark, i Holsten er Arvesølgen tvivlsom og rimeligviis forskjellig i de forskjellige Dele; med Hensyn til Befolkningens Sammensætning nærmer Slesvig sig mere til Danmark end til Holsten; Slesvigs Befolkning er langt mere demokratisk, Holstens mere aristokratisk, hvilket naturligviis maa have Indflydelse paa Sammensætningen af Folkerepresentationen. Ogsaa det Baand, der knytter Holsten til Tydskland, maa uden Tvivl foranledige, at dette Hertugdømme maa erholde en mere aristokratisk Constitution, end Slesvig kan være tjent med. — Den Bankelighed, der frembyder sig deri, at flere Institutioner ere fælleds for begge Hertugdømmer (Overappellationsret, Univerfitet, Brandasurancvæsen o. s. v.) synes mig ikke af stor Betydning. Slige Institutioner maae adskilles i to, f. Ex. Overappellationsretten; en saadan Adskillelse vilde tildeels være til Fordeel for Slesvig (Brandasurancvæsenet), og de forsøgede Omkostninger maatte i en saa vigtig Statsag ikke komme i Betragtning. Univerfitetet kunde jo gjerne benyttes af slesvigiske Tydskere. Det burde overhovedet staae alle Slesvigere frit for at benytte dette eller det kjøbenhavnske Univerfitet. — Det endelige Forslag gaaer ud paa: 1. „at Kongen ved sin Thronbestigelse i et aabent Brev giver alle sine Undersaatter Tilsgagn om en fri Forfatning med Skattebevillingsret, Andeel i den lovgivende Myndighed og ansvarlige Ministre; — 2. at Han paa samme Tid udnævner en Commission af Mænd fra alle Statens Dele, for i Forening med nogle Regeringsmænd at drøfte Udkafterne til en saadan Forfatning; — 3. at de saaledes drøftede Udkafter derefter, inden Hs. Majestæt tager sin endelige Beslutning, forelægges samtlige Deputerede fra de fire nærværende Provindsialstænder-Forsamlinger, deels sondrede deels i Forening, alt efter den Maade, hvorpaa Opgaven om Statsdelenes indbyrdes Forhold løses“.

I de Dage, da Indgivelsen og Offenliggjørelsen af de ovenanførte Adresser foregik, blev det ad de paalideligste Veie forsikret, at Ønsket om en constitutionel Forfatning vilde inden saa Dage blive fyldestgjort til Alles Tilfredshed. Maa-

neden gif heller ikke til Ende. Den 28de Januar 1848 bragte det kongelige Reskript, hvorved bebudedes — „til Oprettholdelse af de forskjellige Landsdeles Selvstændighed saavel som af deres Forbindelse til et velordnet Hele“ — sællede Stænder for Kongeriget og Hertugdømmerne, „hvilke regelmæssigt, til visse Tider med bestemte Mellemrum, skulle, i lige Antal fra Kongeriget og fra Hertugdømmerne, forsamle sig, afvejlende i Kongeriget og i Hertugdømmerne, paa de Steder, som nærmere dertil bestemmes“, med „besluttende Medvirkning ved Forandringer i Skatterne og ved Finantsbestyrelsen, saavel som ved Udgivelsen af Love, der angaae Kongerigets og Hertugdømmernes sællede Anliggender“. Det blev derhos henviist til en Forsamling af „indsigtsfulde og erfarne Mænd, der ere i Besiddelse af deres Medborgeres Agtelse og Tillid“, som „de Bestemmelser, der blive at optage i Forretningsloven, skulle blive forelagte til sællede omhyggelig Overveielse“. Valget af „det overveiende Fleertal“ af disse Mænd blev „overladt til de forskjellige Klasser af de valgte Medlemmer i Provindsialstænder-Forsamlingerne, saavel som til Geistligheden, Prælaterne og det possessionerede Ridderstab i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, og til Consistorium ved Universiteterne i Kjøbenhavn og Kiel“. Antallet af den hele Forsamling af erfarne Mænd var angivet til 52, i det foransførte Forhold: 26 for Kongeriget, og 26 for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, af hvilke 8 skulle udnævnes af Kongen: 4 i Kongeriget, 4 i Hertugdømmerne.

Grundformen var her givet, saaledes som den var paa-tænkt for Rigets tilkommende Forfatning. Indtrykket, som fremkaldtes derved, overalt hvor dansk Selvbevidsthed var levende, vil endnu være i friist Grindring. Man saae ikke alene den hele administrative Forbindelse af Slesvig med Holsten, saaledes som det tydske Regeringsparti havde vidst lidt efter lidt at saae den udvidet og forstærket, høitideligt stadfæstet („ved denne standisse Forfatning — hed det i Reskriptet — skal intet forandres i disse Hertugdømmers nuværende Forbindelse“). Man saae ikke alene de forbundne Hertugdømmer stillede som politisk Eenhed overfor Kongeriget; men man saae (saaledes som

Forholdet var opgivet imellem Repræsentation og Befolkning i Kongeriget og i Hertugdømmerne) „8 af Hertugdømmernes Indbyggere repræsenterede ligesaa stærkt som 13 af Kongerigets“. Man saae „ikke en ligelig, men en lige deelt Stænderforsamling, en Repræsentation, hvori ethvert Spor af en overveiende dansk Befolkning og Statscharakter var udslettet“; man saae „en lige deelt dansk og slesvigholstenisk eller en slesvigholstenisk og dansk Stat“. *)

I Reskriptet af 28de Januar fandtes ingen Hentydning til den Stilling, hvori det var paatænkt, at Ministrene, efter den nye Forfatning, skulde staae til Kongen og til „de fælleds Stænder“. Man mag sætte sig ind i Diebliffets kritiske Situation, den Laage, der endnu omhullede det bebudede Forfatningsværk, for at skønne Betydningen af en Artikel, som Schouw leverede i sit Tidsskrift (II S. 56 ff.): „om Minister-Ansvarlighed“. „Blandt de Træk, der fortrinnsviis udmærke det constitutionelle Monarchi, naar det skal være en Sandhed, er Ministrenes Ansvarlighed, her taget i sin vidtløftigste Betydning, en af de allervigtigste. Begrebet herom gaaer ud fra den Forudsætning, at Kongens Person er hellig, og at han ikke kan kræves til Regnskab eller drages til Ansvar hverken for Overtrædelser af Grundloven eller de for Statens Vel skadelige Foretagender, hvori Regjeringen maatte gjøre sig skyldig, men at det derimod er Ministrene, der ved deres Underskrift paa Regjeringsbefalingen overtage hele Ansvar og Strafskylden. — Intet bidrager mere end Minister-Ansvarligheden

*) De anførte Steeder ere tagne af Madsvig's Artikel i „Fædrelandet“, No. 32. Denne Artikel slutter saaledes: „Bliver den nye Forfatning opbyggt paa den nye Grundvold, der er antydet, vilke Østerdømmerne vistnok derfor ligesuldt kunne see en Stat, der gaaer fra Elben til Stagen og Drefund; men, om ikke i denne Stat det Folk, hvis Grindring den danske Historie er, som har udviklet den danske Nationalcharakter og har sit Mærke i det danske Sprog, vil under Sorg og Nød forvinde og gaae over i en anden Skikkelse, det er Spørgsmaalet. Det haaber Danskheden libet, at den pletes i Sorø og opskrives med Islandsk, naar man ikke skaffer den Agtelse i Mændens offentlige Liv og Forhold“. — Man jevnføre ogsaa Krieger's Artikel: „om Regjertingens Forfatningslov“ (i Dansk Tidsskrift, 2det B.), og Monrab's: „Reskriptet af 28de Januar 1848“ (i „Fædrelandet“ No. 47—50).

til at bevare den, i et Monarchi nødvendige, kongelige Værdighed. — Men Minister- Ansvarligheden staaer aldeles i Forhold til den Myndighed, som Folket har. Har Forsamlingen kun raadgivende Stemme, har Ansvarret kun lidet at betyde. Angaaer Folkets Medvirkning kun Finantserne, saa kan man vel forlange Finantsministerens Forsvar, men de øvrige Ministre, hvis Handlinger have væsentlig Indflydelse paa den personlige Frihed, Pressefriheden, Associations- og Religions- Friheden o. s. v. eller Statens Forhold til Ublandet, de staae da aldeles uden Ansvar. Bestaaer Medvirkningen i Henseende til Finantserne kun i at nægte Forsøgelse af Skatter eller Indførelse af nye, saa er det kun en ringe Control, som Folket kommer til at udøve over Ministrenes Forvaltning og Landets Midler. — Da man heller vil lade sig styre af en Monark, der staaer paa et mere ophøiet og upartist Standpunkt, end af en Samling af nogle saa Medundersaatter, der endog have en væsentlig Deel i at supplere sig selv, saa er det klart, at under saadanne Forhold er Forbringeren om en Minister- Ansvarlighed uafviselig, selv blot med Hensyn til Tingenes sædvanlige Gang. Men tænker man sig, at Forholdene ere i høi Grad kritiske, at Landets Bee og Vel og Nationens fremtidige Stjebne, ja maaskee dens hele Tilværelse staaer i Fare, da kan man næsten ikke uden Rædsel tænke sig, at det fortrinnsviis skulde beroe paa 5 eller 6 uansvarlige Medundersaatters Indsigt, Fasthed, Enighed og Fædrelandskjærlighed, om Staten skal bestaae, Folket skal bevare sin Nationalitet. — Artiklen handler først om den egentlig juridiske Ansvarlighed (der foreslaaes en Rigsret sammensat saaledes, at „Landets første Domstol valgte f. Ex. 6 af sin Midte, at Regjeringen valgte 3, Folkerepræsentationen 3, og at endelig alle 12 valgte en Trettende for at undgaae Stemmeligeden“), men derefter ogsaa om det Ansvar af mere moralsk Natur, som ligger i den personlige Fremtræden i Folkerepræsentationen, den deri givne Control med den personlige Duelighed og Embedsnidkjærlighed.

I Ugerne, der hengif i tiltagende Bevægelse og Spænding under de mere og mere truende Forhold, fandt endeel kjøben-

havnske Mænd, meest Stænderdeputerede, sig uvilkaarligt sammenknyttede til indbyrdes Beraadslagning og forenet Virksomhed. Den botaniske Professorbolig var i hine Dage det jevnlig Samlingssted for en snevrere Kreds. Fra den udgik en Erklæring, som derefter vedtoges i en større Samling. *) Den udtalte sig ved Siden af „taknemmelig Paaskjønnelse af den landsfaderlige Hensigt at ville tildele Folket en fri Forfatning“, imod den lige Repræsentation af Kongeriget og Hertugdømmerne, imod den fastslaaede administrative Forbindelse af Slesvig med Holsten, og imod en constitutionel Sammenlutning af Danmark og Slesvig med det tydske Forbundsland Holsten. Det var paatænkt, at denne Erklæring skulde tjene til Grundlag for en almindelig Lands-Adresse, som i sin Tid kunde blive at indsende til den forestaaende Forsamling af erfarne Mænd. Men i denne Udstrækning blev Planen opgivet fra disse Mænds Side: „som Følge — saaledes blev der yttret — af den nu noget forandrede Stilling i Tingenes Gang, hvorved Interessesen er, stærkere end nogensinde, draget hen imod det Spørgsmaal: om Slesvig skal bevares, adskilt fra Tydskland, i det Forhold, hvori det har staaet fra Arilds Tid til Danmark, eller om det skal rykkes ud af denne Forbindelse, for at gives hen til Holsten og det tydske Forbund. Hvorvidt der angaaende dette Livsspørgsmaal for Danmarks Vre og Belfærd findes en fast og alvorlig Villie i det danske Folk, er det nu Hovedsagen at vise“. Efter denne foreløbige offentlige Udtalelse skred Tanken videre frem: til at søge organiseret en vedvarende Virksomhed med det udtryffelige Formaal: „ved alle lovlige og sømmelige Midler, fremfor Alt ved det mundtlige og skriftlige Ord, at virke til Danmarks og Slesvigs constitutionelle Forening“. Paa dette Punkt drog imidlertid Schouw sig tilbage. Det er ikke uden karakteriserende Betydning, at han — med den meest levende Sympathi med Formaalet — fandt sig foruroliget og bekymret ved Forestillingen om Forhandlinger i offentlige Møder og om

*) Erklæringen er trykt i „Fædrelandet“ 1848 No. 54, undertegnet af 45 kjøbenhavnske Mænd.

den Bevægelse, hvortil disse muligen kunde føre. Iøvrigt kom det, som Folge af Begivenhedernes rivende Gang, ikke videre med denne Plan end til den første Begyndelse. Efterretningen om Revolutionen i Paris den 24de Februar indløb i Kjøbenhavn faa Dage efter Christian den 8des høitidelige Begravelse (d. 25de). Med denne Begivenhed vare Lodderne fæstede.

Bed den første offentlige Forsamling i Casino (Løverdagen d. 11te Marts) — hvor Forhandlingen angik „Slesvigs og Danmarks constitutionelle Forening“ — var Schouw ikke tilstede. — Fredagen den 17de Marts foregik Valget af de erfarne Mænd i Roeskilde. Af de Deputerede udenfor Gods-eierklassen*) var forud vedtaget en Reservation, ifølge hvilken den Erklæring blev afgivet til Protokollen: at Valget kun foretoges under den Forudsætning, at intet Punkt i Udkaftet vilde blive unddraget den frie Drøftelse i de erfarne Mænds Forsamling. Det tilsvarende Valg i Viborg, som var berammet til den 22de Marts, kom ikke i Stand. Thi allerede Formiddagen den 20de Marts gennemføer Budskabet om den oprørste Forsamling i Rendsborg (den 18de Marts) Hovedstaden som et Lyn, og bragte den hele Befolkning i Bevægelse. Samme Aften holdtes den anden Forsamling i Casino. De Resolutioner**), som der blevne vedtagne og Dagen efter overtrafte

*) Ifkun een af denne Klases Medlemmer tiltraadte Forbeholdet.

**) 1. „En slesvigholstenk Forsatning er en Dvgivelse af den danske Kronens Ret over Slesvig. Dertil er Kongen af Danmark uberettiget, og det kan det danske Folk aldrig taale.

2. Det danske Folk tilfger Kongen af Danmark sin ubegrændsede Vistand til Dvgivelse af den helligste af hans Regentpligter: at værne om det souveraine dansk-slesvigste Riges ukrændede Dpretholdelse.

3. Danmarks og Slesvigs nuværende Forbindelse kan kun sikkes ved en, for begge jæleds, Rigeforsatning, bygget paa en i Sandhed folkelig Valglov.

4. Slesvigs nuværende provindsielle Selvstændighed og de tvende Nationaliteters lige Ret bør betrygges ved en egen Provindsal-Landdag og tilsvarende provindsielle Indretninger i Forvaltning og Retspleie.

5. Danmarks Velfærd fordrer, at Kongen uopholdelig omgiver Thronen med Mænd, hvis Indsigt, Energi og Fædrelandskjærlighed kan give Regjeringen Kraft og Nationen Tillid“.

Hans Majestæt paa Christiansborg ved Overpræsidenten Conferentsraad Lange og Formanden for Borgerrepræsentanterne Etatsraad Hvidt, vare undertegnede af Schouw i Forening med 13 andre Mænd. Endeel af disse Mænd forsamlede sig hos Schouw Onsdag Morgen den 22de Marts, efterat man havde bragt i Erfaring, at Rattens Forhandlinger ikke havde formaaet at danne et Ministerium. Hovedstaden var i en feberagtig Bevægelse. Da indløb Efterretningen om Ankomsten af den hollandske Deputation og Fordringerne af en slesvig-hollandsk Forfatning, Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund m. m. Den umiddelbare Følge af denne Efterretning var Opkaldelse paa Christiansborg Slot af de Mænd, som samme Dag indtraadte i det nye Ministerium.

Allerede under 5te April udkom den kongelige Kundgjørelse, som bebudede en Rigsforsamling, „for hvilken Lovudkast om en Forfatning og angaaende Omorganisationen af Provindsialstænder-Institutionen vil blive forelagt“, og den 26de April sammentraadte Riksstændernes Provindsialstænder, hvor Udcastet til Valgloven for Rigsforsamlingen først blev forelagt. Schouw (Deputeret for de mindre Landeieendommers 13de District), indtog ved Valg atter Præsidentstabet, uagtet — som han yttrede — „hans svage Helbred gjorde det betænkeligt for ham at modtage det hæderlige Hverv“. Det var i en alvorstfuld Stund, under en tung og trykket Stemning, at Forhandlingerne aabnedes. Efterretningen var netop ankommen om Slaget ved Slesvig (1ste Paaafledag, den 23de April), og om Hærens Tilbagetog efter heltmodig Kamp over Flensborg til Als. „En Tanke fylder for Liden min Sjæl“ — det var Præsidentens første Ord —, „og jeg er overbeviist om, at det Samme er Tilfældet med mine Meddeputerede: Tanken om vore Krigere, som med saa stor Begeistring og Heltmod kæmpe for at bevare det gamle Danmark. Denne Tanke trænger til Yttring, og jeg tillader mig derfor at foreslaae, at Forsamlingen, paa samme Tid som den ytrer sin Tak til Hans Majestæt, ogsaa i et Brev

til Høren udtaler sin Tak og Baaftjønnelse". Adressen afgif endnu samme Dag*).

I det fremlagte Udlaft til Valgloven var, paa den ene Side, Valgretten gjort alene afhængig af personlige Betingelser, idet — som det hed i de meddeelte Motiver — „det er anseet rettest, at der indrømmes fuldstændig Lighed i politiske Rettigheder til alle de forskjellige Klasser af Statsborgere, som de udviklede Samsundsforhold medføre"; paa den anden Side var der søgt tilveiebragt en fornøden Modvægt, som „kunde indvirke beroligende og dæmpende paa den maafløe-altsor fremstyndede Bevægelse, der kunde flyde af den første og uvante Brug af den almindelige Valgret". — derved, at der var beholdt Kongen Valget af et vist Antal, en Fjerdedeel af Medlemmerne i Rigsforsamlingen. Ligesom det nedsatte Udvalg Fleerhed havde udtalt sine Betænkkeligheder ved begge Bestemmelser,**) fandt Schouw Opfordring til at yttre sig i samme

*) Adressen til Høren:

„Sammentraadte til vor Gjærning, at raadslaae med hverandre om de første Foranstaltninger til at grundlægge den frie borgerlige Forfatning, som Kongen har tilsvaret sit Folk, er det kun med Nøte, at vi formaae at samle Sjelen til det foreliggende Arbejde. Thi der, hvor det hele danske Folk lever i disse Alvorens Dage med ængstende Bekymring, men ogsaa med ædel Stolthed og opreissende Haab, — derhen drages ogsaa vort Sind: til Eder, Medborgere og Brødre! i hvem Folket har, for den hele Verdens Afsyn, sin værdigste Repræsentation. Og som Tanken, saaledes vender ogsaa Ordet sig til Eder, med Tak for Heltemodet i Liv og Død, for Kampen ved Dannevirke, der har kaldt Billeder frem for vor Sjæl af Forfædrenes bedste Heltesæd.

Det er kun Lidet, hvad Borgeren i sit fredelige Hjem og sin vanlige Syssiel har at offere i Kampens Dage for Fædrelandet, i Sammenligning med de Offere, I have bragt og fremdeles bringe. Men hvad der kan bringes som Offer til at hjælpe og fremme Eders Vaaben, det bringer hver Mand i Landet, selvfornægten og forsagen, med Glæde. I disse Offere, de blodige og de ublodige, vil Herren lægge sin Velsignelse. Det danske Folk vil — det haabe vi for vist — udgaae fra Prøvelsens haarde Lid, værdigere de rige Guder, der hidtil ere tilstrømmede det, og blandt sine bedste og helligste Vinder vil det bevare det om Mændene, der ved Dannevirke kæmpede for Fædrelandets Ære og Fremtid".

Svaret (fra Generalmajor Hedemann): „Folkets Tillid er Soldaternes Stolthed. Udtalt af de Bedste i Nationen, faaer den en Betydning, hvis Virkning paa Armeen ikke vil ubelive. Fruiterne heraf ville for Dem og os være den værdigste Tak. — Gud bestraffe Dem i deres fredelige Dømt, os i vor krigeriske! Af vor forenede Stræben venter Fædrelandet sin Frelse".

***) Udvalget bestod af Prof. Clausen, Grosfæter Statsraad A. Hansen, Cand. S. Hage, Statsraad G. Neergaard, Pastor Bindebøll, Procurator B. Christensen, Conferentsraad Treschow.

Retning: „Jeg hører til dem, som ikke uden Betænkelse kunne udtale sig for Lovudkastet. Danmarks fremtidige Forfatningsværk skal grundlægges; dette skal ske ved Rigsdagsmænd, valgte efter en Valglov, der er mere uindskrænket end den norske, mere vid end den findes i nogen anden monarkisk Stat. Det er fornemmelig tvende Betæneligheder, der i saa Henseende fremstille sig for mig: at Valgene ville kunne blive eenfaldige, og at Bælgerne ikke overalt ville tage tilbørligt Hensyn til Duelighed og Indsigt. I første Henseende er det klart, at de mindre Landeieendomsbesiddere langt kunne overstemme de større Landeieendomsbesiddere, Huusmændene og Indersterne overstemme Gaardmænd, Haandværksvende og Dagleiere overstemme Kjøbstædernes Borgere og øvrige Indbyggere, og endelig Landboerne, der ere 4 Gange saa talrige som Kjøbstadsbeboerne, overstemme disse. Ligeledes sees det let, at, da Valgloven er saa udstrakt, og den politiske Dannelse ikke hos os, som nu først have forladt Enevoldsmagten, er almindelig blandt Folket, vil Fleertallet af de Valgberettigede ei have den Grad af Indsigt, som fordres til at træffe et godt Valg. Selv for Friheden kunde man nære Frygt, da mange af Bælgerne, netop fordi de ikke have Sands for den politiske Borgerret, deels af Letsind deels paavirkede af Andre, muligviis ville bortgive deres Stemmer.“ Som Grunde til Beroligelse viser han imidlertid hen til Nationalkarakteren og til de forbeholdte Regeringsvalg.

Den 12te Mai sluttedes den overordenlige Forsamling, og med dem er Østifts-Propindstændernes Historie afsluttet, — ved den samme Mand, som havde aabnet dem. Det var en Time, der naturligen opfordrede til et alvorligt, prøvende Tilbageblik. „Det blev min Lod“ — det var Schouw's Ord — „at begynde Forhandlingerne i Roskilde-Propindstænder i 1835, og nu at slutte disse efter 13 Aars Forløb. Mange Omvejlinger have fundet Sted i dette Lidsrum: fra hin idylliske Tid, da Alle i største Enighed saae Frihedens Morgenrøde i denne Institution, — gjennem de følgende Tider, i hvilke Modsetningerne tiltog, Modsetningerne imellem Regeringen og Folket, imellem de forskjellige Klasser, og fremfor Alt

imellem Stænderforsamlingerne paa hin og denne Side af Konge-
 aaen, — indtil nu, da Institutionen afløses af en ny, under
 hvilken det hidtil umyndige Folk vil fremtræde som myndigt.
 Heller ikke jeg skal sælde Dom over den afsluttede Institution
 og hvad under den er virket; denne Dom tilhører Historien.
 Den vil uden Tvivl vise de Feil, der laae deri, at Valg-
 berettigelsen var betinget af Grundbesiddelse, at Sammensæt-
 ningen var bygget paa Klasseforskjellen, at Myndigheden var
 for ringe, men fremfor Alt, at samme Folks Udsendinge vare
 adskilte i forskjellige Forsamlinger. Men Gøt er der i ethvert
 Tilfælde paa den anden Side, som Historien vist vil erkjende
 som et Gode: det, at Provindsialstænderne have været en nyttig
 Skole for den politiske Uddannelse i Folket, saavel ved Institu-
 tionen selv som ved de derved fremkaldte, om end usuldkomne
 Communal-Indretninger. Fra denne Side skyldes Institutionen
 sikkert meget. Naar det derhos betænkes, at en Institution,
 ligesaa vel som et Menneske, bør bedømmes efter sin Tid, saa
 kunne vi vist sige den afsluttede Indretning et venligt Farvel,
 medens vi med Haab og Fortrøstning vende Blikket mod den
 nye, som nu skal grundlægges. — Fædrelandskjærlighed og
 Samdrægtighed ere Staternes stærkeste Støtter; de reddede, efter
 Historiens Vidnesbyrd, ofte smaae Stater mod de stores Vold
 og Overmagt. De ville, næst Forsynet, ogsaa redde vort
 Fædreland; thi de have viist sig hos os med en sjelden Styrke
 i Farens Stund. — Et Obeboere, som beskyttes af Havet
 mod Fjendens Indtrængen, udtale vor Sorg og Betyrning
 for vore Medborgere paa Fastlandet; men vi udtale tillige, at
 vi intet Offer ville sige for at fremskynde Landets Befrielse,
 intet Offer for at oprette, hvad der kan oprettes, erstatte, hvad
 der kan erstattes. Heri troer jeg at udtale Forsamlingens sællede
 Tanke. — Ogsaa over vort Møde har Samdrægtighedens Aand
 hvilet; vi ville betragte det som et heldigt Varsel for den
 kommende Tid. — Den overordenlige jydsk Stænderforsam-
 ling, som aabnedes den 13de Juni, blev ligeledes ledet af
 Schouw som Præsident, og afsluttet den 23de s. M. med Ord,
 der udtalte lignende Tanker og Betragtninger.

Den 23de Oktober sammentraadte Rigsforsamlingen til Forhandling og Vedtagelse af det fremlagte Udkast til Grundloven og den dertil hørende Valglov. Schouw (valgt i Randers Amts 1ste District) blev, med 132 Stemmer af 143, valgt til Forsamlingens Formand, og gjenvalgt ved det maanedligt fornyede Valg. Til det, fremfor Alt paatrængende nødvendige, Udkast til en Forretningsorden meddeelte Schouw til Udvalget, som blev nedsat til sammes Udarbejdelse, et Grundrids, udført med øvet og sikker Haand. Hans Ledning af de langvarige og anstrengende Forhandlinger i den talrige Forsamling syv Maaneder igiennem bar det sædvanlige Præg af Mandens Klarhed og Omfugt, og blev kun afbrudt ved en eller anden enkelt Dags Upasfeligbed.

Bed den hele Forhandling om Grundloven var Tanken om Danmark og Slesvig som væsenlig politisk Eenhed, sammensfattet i Benævnelsen „Danmarks Rige“, Forudsætning. Schouw leverede, midt under Dagens Travalshed, en Artikel om „Slesvigs fremtidige Stilling“ (Dansk Tidsskr. II S. 481 ff.). „Hvad enten Underhandlinger skulle staffe Danmark sin Ret, eller Sagens Afgjørelse, som en Englænder nylig har yttret, „med Tryghed betroes til de Danstes høire Arm“, og hvad enten Kampen føres mod Tydskerne eller mod de slesvigholsteniske Oprørere alene, i hvilket sidste Fald maaskee den venstre Arm kan være tilstrækkelig, saa er det et Livsspørgsmaal: hvorledes Slesvigs Stilling skal blive for Fremtiden. At Slesvig aldeles maa sondres fra Holsten og dermed tillige fra Tydskland, er for det Første en uestergivelig Betingelse. Det er denne Forbindelse, som har bragt saamange Ulykker over Danmark; det er den, som har slabt og næret Slesvigholsteinismen, hvis Maal er det danske Land Slesvigs Sønderrivelse fra Danmark og den danske Befolknings Fortydskning. Enhver, nok saa ringe, Forbindelse vilde give Holstens Folkerepresentation og, hvad endnu er værre, Tydsklands Centralmagt og den fælleds tydske Folkerepresentation forønsket Leilighed til at blande sig i vore indre Anliggender, en Indblanding, der, som stridende mod Danmarks Selvstændighed, paa ingen Maade

kan taales. Dog, Oprøret har givet et saa praktisk Beviis for Sagen, at selv de, som tidligere i Danmark ikke indsaae den Fare, der ligger i en Forbindelse mellem Holsten og Slesvig, nu nødvendigviis maae antages at være komne tilbage fra denne store Bildfarelse. — Det Andet er: et saadant Forhold imellem Slesvig og Danmark, at ikke alene en uadskillelig Forbindelse bliver grundet, men at ogsaa et sandt borgerligt Samliv mellem disse Dele af Staten kan gjøre sig gjældende og udvikle sig videre, men at der dog derhos paa den anden Side tilstaaes Slesvigerne den Grad af Selvstændighed, som kan gives uden at udsætte det og Danmark for, at det fælleds Baand brydes eller slappes og Samlivet indskrænkes; — enhver Løsning, der ikke har en fælleds lovgivende Folkeforsamling til Grundvold, vil blive fordærvelig saavel for Slesvig som for Danmark, og strax eller i Liden i Grunden blive det Samme som en fuldkommen Opgivelse af Slesvig og en Tilintetgjørelse af Danskheden i dette Land. — Artiklen gaaer derefter ind paa Enkelthederne: paa en Udskillelse af Det, der maatte falde ind under den fælleds lovgivende Folkeforsamling (hvortil ogsaa er henregnet Kirke- og Skolevæsen og Love herom, af Hensyn til „den store Indstyrelse paa det aandelige Samliv, og til at Kirke- og Skolevæsen i Kongeriget og Slesvig i det Bæselige er lige; hvilket naturligviis ikke udelukker, at der kunde bibeholdes Forskjelligheder i de herhen hørende Indretninger“), og Det, der kunde henlægges under den særegne slesvigiske Landdag („Anliggender, der vedrøre Slesvig som en stor Commune, saasom Digevæsenet, Bødvæsenet, Indretninger, særegne for Slesvig, saasom Tugthuus og Daareanstalt“ o. s. v.).

Det System, som var gennemført i Grundlovs-Balge-Loven, var principielt forskjelligt fra det, der var lagt til Grund i Schouw's Constitutions-Plan (i Skriftet „Bed Thronskiftet“). Dette Forhold kunde ikke undgaae Opmærksomhed. „Kort efterat Skriftet var udkommet“ — skriver Schouw (i Sommeren 1849, i d. Tidstr. II S. 209), og navnlig da den franske Revolution var udbrudt, og de vold-

somme Bevægelser begyndte i Tydskland, bleve hine Grundtræk af Nogle anseete som indeholdende en mærkelig usolkelig Anskuelse hos en Mand af frifindet Tænkemaade...; paa den anden Side var der ogsaa de, som fandt Sammensætningen for demokratisk, som savnede et arveligt Overhuus, og meente, at Forf. med ubillige Dine havde betragtet vore Lensbesiddere og øvrige Adelsmænd; men det var især i forrige Efteraar, at denne Deel af det lille Skrift blev Gjenstand for Dmtale, og det som oftest en anbefalende Dmtale hos Forfattere af mere conservative Anskuelser". Ogsaa i selve Forhandlingerne i Rigsforsamlingen blev, under de meget heftige Brydninger af modsatte Anskuelser, det Schouw'ske Valglovs-Forslag oftere anført — i forskjellig Retning, indtil Schouw tog Anledning deraf til at rette en Anmodning til „de ærede Rigsdagsmænd, som maatte være tilbøielige til at citere Skriftet, her i Salen heller at undlade det“ (II. S. 1988). Schouw forsonede sig isøvrigt mere og mere med det udstrakte Valgprincip, arbejdede med usvækket Interesse i den store Sag; og da han i det 134te Møde, Fredag-Aften den 25de Mai, efter Grundlovs-Forslagets tredie Læsning, udtalte Ordet! „Saaledes har Forsamlingen vedtaget Danmarks Riges Grundlov“, kom dette Ord ud fra en dybtbevæget, taksfuld og haabsfuld Sjæl. —

Da dette Tidspunkt var naaet, maatte Schouw finde sig opfordret til at udtale sig om sin Stilling til Grundloven eller rettere dens Valglov. Han gjorde dette i „nogle Bemærkninger om Forfatningsværket“ (d. Tidsskr. III. S. 209). „Naar jeg hidtil har undladt gennem Pressen at udtale mig, saa hænger denne Tausshed sammen med to meget simple Regler, som jeg har sat mig for min offentlige Virksomhed, nemlig: ikke at modtage nogen Stilling, som jeg ikke føler mig vogen, og: ikke at hytte mig offentligt om Gjenstande, i Henseende til hvilke jeg ikke har nogen fast Overbeviisning. Thi, medens min Overbeviisning om Nødvendigheden og Gavnligheden af en fri Forfatning for Danmark var ligesaa urokkelig som den var gammel, saa havde jeg dog mange Tvivl om, hvilken Form der maatte være den bedste. Saalænge jeg derfor ikke kunde

komme til nogen velbegrunderet Overbeviisning om denne Form, ja denne endog til en vis Grad forekom mig at være et underordnet Moment, saa længe burde jeg ikke udsætte mig for at virke paa Andres Overbeviisning, deres Tal være nu saa lidet som det vilde. Hertil kom i den senere Tid min Stilling som Rigsforsamlingens Formand, i hvilken Stilling det burde være min Pligt at staae udenfor Partiernes Kamp. Nu derimod, efterat Forfatningen, ved en lykkelig Overenskomst imellem Konge og Folk, er grundlagt, og da det maa antages, at hver god Borger, uden Hensyn til hans politiske Ansuelser, vil gjøre hvad han formaaer til at give Forfatningen Styrke og lade den virke til Landets Vel, nu da mine Ord i ethvert Tilfælde ikkun kunne have en beroligende Virkning, har jeg ingen Betænkelighed ved at fremkomme med nogle korte Bemærkninger om Forfatningsværket. Naar jeg da nu udtaler den Fortrøstning, at den Forfatning, som er prøvet, vil være til Fædrelandets Held, saa vil man maaskee finde en Uoverensstemmelse mellem dette Udsagn og det, som jeg yttrede for 14 Aar siden. Jeg troer dog ikke, at en saadan Modsigelse i Virkeligheden er tilstede. Det er ikke ved en ængstelig Fastholden af tidligere Paaastande at man skal blive sig selv lig, men derved at de ledende Hovedtanter blive de samme. At hele Folket bør nyde enhver Frihed, som kan bestaae med Statens Formaal, at alle Borgere maae nyde saa stor Andeel i det offentlige Liv, som kan bestaae med Statens Vel, er min faste Overbeviisning; men hvorvidt dette til en given Tid og i et givet Land kan lade sig udføre, derom er det at Spørgsmaalet dreier sig, der maa besvares efter de forskjellige Omstændigheder. — Hvad jeg dengang fremsatte som Ønske med Hensyn til Repræsentationens Sammensætning, var vist det meest Liberale, man efter daværende Omstændigheder turde vente, ligesom de Sætninger, jeg fremsatte om Folkets Myndighed, betydeligt turde overgaae, hvad der da turde haabes indrømmet. Det som jeg ansaae for Hovedsagen, var deels at faae en virkelig fri Forfatning med lovgivende Myndighed, Skattebevillingsret, ansvarligt Ministerium, deels at

undgaae den usalige Heelstats-Lante og den Tvedeling af Staten i et Danmark og et Slesvigholsten, som man, efter de i Regjerings-sphæren herskende Anskuelser, havde saamegen Grund til at frygte for. En Strid om Forfatningens Form mellem de Danske indbyrdes anjaae jeg for særdeles farlig paa en Tid, hvor Alt maatte rettes paa at naae en virkelig Forfatning, og en Forfatning, der ikke udsatte det danske Folks Selvstændighed for Fare... Forskjellen mellem Stænderinstitutionen med de Wædringer, jeg foreslog — nemlig Foreningen af Jyllands, Østlisternes og Slesvigs Forsamlinger, Udvidelsen af Kredsen for de større Eiendomsbesiddere, samt Kongevalgenes Ophævelse —, og vor nærværende Forfatning er mindre betydelig end det ved første Diekast synes, naar det erindres; at efter den første Skulde der kun være eet Kammer med umiddelbare Valg, og en i Kjøbstæderne og de mindre Landmænds Klasse kun lav Valgbarhedsæensus og middelbare Valg. — Jeg overseer ikke de Betænkeligheder, som den udstrakte Valglov fører med sig; jeg indrommer, at der af dens Anvendelse kan opstaae store Ulemper, ja statsfarlige Ulykker; men jeg mener, at Mange i høi Grad overdrive Faren, og at denne hverken er saa stor eller saa rimelig som man troer*. Dette bliver nu videre udført ved at imødegaae det Overdrevne i Manges Baastande, og der gjøres gjældende med Skarpsindighed, hvad der kan ansøres i beroligende Retning. Ikkun Artiklens Slutning skal endnu ansøres her: „Det vil heraf sees, at, medens jeg anseer den Frygt, som Mange nære for den udstrakte Valgret, for overdreven, jeg dog ikke derfor vil døse i Søvn, men tværtimod raader til at være vaagen og modvirke de Ulemper og Farer, som Valgloven kan bringe. Det ligger jo netop i den frie Forfatnings Natur, at man endog under Tingenes sædvanlige Gang er udsat for allehaande Farer, medens man ordenligviis langt roligere kan hvile i Absolutismens Arme. I Søvn er man i Almindelighed mindre udsat for Fare, end medens man vaager og virker; ved Arnen er man sikkrere, end naar man færdes i det Frie, Skjøndt det, paa den anden Side, rigtignok ikke bør oversees, at man

under hine Forhold er mere udsat for, usforvarende at overfaldes og tilintetgjøres. Men, naar netop Ulemperne og Farerne under den frie Forfatning ere hyppigere, er det jo den frie Borgers Pligt at vaage og ikke blive siddende i den hjemlige Krog. Derfor skal nu enhver god Børger ufortroden virke til, at Valgene maae bringe de bedste Kræfter til vor kommende Rigsdag. Det Exempel, som Danmark har givet: at et Folk kan blive enigt med sig selv og med en Gnevoldsherre om en fri Forfatning, paa samme Tid som Børgerkrige, Splid og Riv og ufuldendte Forsøg paa Forfatninger høre til Dagens Orden, vil forbause Europa, hvis det ellers vil blive opmærksom paa det lille Folks Færd. Men Gjerningen vil først være fuldendt, naar det danske Folk har viist, at det ikke blot kan give sig en saa folkelig Forfatning, men ogsaa kan bruge den, som det sømmer sig et ædelt Folk. Men dertil vil det ogsaa komme; thi hvad der saaes i Enighed, vil ogsaa høstes med Betsignelse fra oven". —

VIII.

Imidlertid var, allerede i November 1848, Ministeriet, som havde fremlagt Forlaget til Grundloven, blevet afløst af et andet, hvilket ved sin Tiltrædelse erklærede: „at dets Virksomhed, hvad Retning og Formaal angaaer, vil blive en Fortsættelse af det Regeringsystem, der hidtil er fulgt af det tidligere Ministerium og har fundet sin Anerkjendelse og Understøttelse i Folket“. Der var et almindeligt Ønske og en almindelig Forventning om at see Rigsforsamlingens Præsident iblandt det nye Ministeriums Medlemmer; og Schouw var ogsaa, saavidt vides, den første Mand, som Grev Moltke-Bregentved, til hvem det var overdraget at søge det nye Cabinet dannet, henvendte sig. Men Schouw mødte med en bestemt Bægning. Fra de forskjelligste Sider, af hans nærmeststaaende Venner blev der anvendt Bestræbelser for at rolle denne Beslutning, men uden Virkning. Han beraabte

sig paa sin svækkede Helbredstilstand, paa den bestemte Forudfølelse af, at han vilde bukke under i den Spænding, hvori han vilde finde sig ved at deeltage i Ansvaret angaaende Livs-Spørgsmaalet om Krig eller Fred, — et Spørgsmaal, som var blevet svævende ved den syv Maaneders Vaabenstilstand, affluttet i Malmø.

Med hvilken Interesje Schouw imidlertid vedblev at tage Deel i dette Spørgsmaal, og med hvilken indre Bestemthed han havde Besvarelsen hos sig selv, derom vidner hans Artikel „om Fredspræliminarierne“ (D. Tidsskrift-III. S. 304 ff.). „De nys afsluttede Præliminaries (af 10de Juli, mellem Danmark og Preussen) til en endelig Fred maae levende spjelskætte det danske Folks Tanker; den uklare Affattelse maa vække Tvivl, Uro og Angstelse; hvad deraf uledes kan afgjøre Danmarks Skjebne“. Der er herved sigtet til Udstrykkene, som vare brugte til Betegnelse af Slesvigs fremtidige Stilling til Danmark: „union politique“ og „constitution séparée“. Efter den Fortolkning, som var bleven gjort gjældende fra tydsk Side („hvorefter Slesvig kun skulde have Fyrste og Diplomati fælleds med Danmark, men iøvrigt staae som en selvstændig Stat med egen Krigsmagt og Finantjer, lovgivende Forsamling, Statsraad, udelukkende slesvigiske Embedsmænd“), udtaler Schouw: at „det slesvigholstenske Parti vil faae Overmagten, Slesvig vil være tabt for Danmark, og den danske Nationalitet om kortere eller længere Tid tilintetgjort“. Overfor denne Fortolkning vises det: at „Præliminarierne kunne forklares i det Væsenlige overeensstemmende med Kongens Erklæring af 24de Marts*)“. Men, om de ville blive fortolkede saaledes, vil beroe „fremfor Alt paa vort Ministeriums Valg af de bedste Kræfter til Underhandlingerne, Kræfterne tagne hvor de kunne findes, samt paa Ministeriets egen Indsigt, Klogskab og Fasthed“. Der er for-

*) „Vi ville styrke Slesvigs uopløselige Forbindelse med Danmark ved en fælleds fri Forsatning, men ved Siden deraf kraftigen befferme Slesvigs Selvstændighed ved ubstrakte provinbskelle Institutioner, navnlig en egen Landdag og særskilt Forvaltning“.

fljellige Momenter, som Schouw ved denne Leilighed kalder tilbage i Grindringen. „At den Regjering, som indsatte Prindsen af Augustenborg til Stattholder over Holsten og Slesvig, Grev Reventlow - Criminil*) til Cancellipræsident og Commissarius, og som ved fortsat Estergivenhed styrkede Dyrerspartiet, — at den Regjering havde den graae Stær, derom ere nu Alle enige; men en Regjering, der nu gik i samme Retning, maatte jo have den sorte Stær. — At det nærværende Ministerium, hvis Program gik ud paa at bevare Slesvig for Danmark, skulde foreslaae en Fred, hvorved Slesvig i Virkeligheden blev tabt, om end et Skin vedligeholdtes, det er umuligt. Denne Umulighed gjælder ikke blot om Ministeriet som en Heelhed, men om hvert enkelt Medlem; det vilde være en Fornærmelse at antage, at de ikke alle vare at henregne til de ærefjære Mænds Klasse. — De svære Offere af Liv og Lemmer og Formue, som det danske Folk har bragt, det kjække Mod og det udholdende Taalmod, som det har viist, de ere ydede for at redde de Danske i Slesvig fra Undergang, for at bevare Slesvig for Danmark, men ikke for at bevare Danmarks Konge en næsten tom Titel. — Historien afgiver jo vel Exempler paa afsnødte, høist ødelæggende Fredslutninger, indtrufne efter store Nederlag, efterat et Land er ødelagt, dets Kræfter aldeles udtømte. Men Ingen vil vel for Alvor paaastaae, at Danmark nu befinder sig i en saadan Stilling, eller at en Fortsættelse af Krigen overgaaer vore Kræfter“. — Til Slutning giver Schouw, ikke uden Selbovervindelse, Bink til en Løsning, hvortil dengang blev henviist fra flere Sider som den, der af tvende Ulykker vilde forekomme ham som den ringere: „jeg overseer ikke de Indvendinger, der kunne gjøres mod Forslaget om Slesvigs Deling, det Betænkelige ved at opgive en uroffelig begrundet, statsretlig

*) Joseph Reventlow - Criminil: samtidigt med Prindsen af Augustenborgs Udnævnelse til Stattholder udnævnt til Præsident i det slesvig-holstenfke Cancelli, — i 1842 (under Dyrtrinene mellem P. S. Lorenzen og Falk) kgl. Commissarius i Stænderforamlingen i Slesvig, — senere Dyrpræsident i Altona under Dyrerets Udbrud.

Grændse, det Mislige i strategisk Henseende ved at give Slip paa Kieler- og Ekern-Fjorde, det Ubehagelige i at handle mod Noget, som uden Tvivl er mange troe Slesvigerees Anskuelse; men jeg antager ikke desto mindre, at en Sondring af Sydflævig, s. Ex. efter Linien Slesvig-Husum, vilde være langt at foretrække for en Fred paa Grundvold af Slesvigs fuldstændige indre Sondring fra Danmark. Den danske Befolkning i Slesvig vilde dog være reddet" *). —

Denne Artikel er den sidste Udtalelse paa Tryk af Schouw om vore offentlige Livsforhold. I dansk Tidsskrift for 1851 findes endnu kun et Par Blade fra hans Haand: „nogle Bemærkninger om Grønlændernes Uddannelse“. I Rigsdagens 1ste Sæssion, som aabnedes den 30te Januar 1850, deeltog han endnu som Medlem af Landstthinget; men Formands-Balget, som faldt paa ham med 32 Stemmer af 37, frabad han sig paa Grund af sin Helbredstilstand, med Paaberaabelse af Lægens udtryffelige Erklæring. Imidlertid tog han en Tidlang levende Deel i Forhandlingerne. Han fremlagde Udcast til en Adresse til Hans Majestæt Kongen, som blev vedtaget og indgivet**), og han var Medlem af de tvende Udvalg, som affattede

*) Denne Artikel fremkaldte et Modskrift: „Om Fredspræliminarierne, i Anledning af Hr. Statsraad S. S. Artikel, af A—n. 1849. („Slesvigs Deling er det Allerjibste, Danmark maa komme til, og mange ere de Stadier, der, efter vor bedste Dverbeviisning, bør gjennemgaaes, for Danmark griber til dette stedse tvivlsomme Redningsmiddel“. — „Vi fordre ubetinget, som Statsraad S., fælleds Krigsmagt, fælleds Diplomati, fælleds Indfødsret, men: fordre kun for en Deel fælleds Finantser og fælleds Rigsdag, og derhos en særskilt Slesvigsk Minister, eller med eet Ord: at Slesvig for en Deel skal staae i constitutionel, for en Deel i blot unionel Forbindelse med Danmark“).

**) Adressen lyder: „Allernaadigste Konge! I det Landstthinget første Gang seer sig samlet til den Gjæring, som ved Rigets Forsætning er os anvist, føle vi os opfordrede til allerførst at udtale vor Tak til Deres Majestæt, som med tillidsfuldt og opoffrende Sind kaldte Folket til selvstændig Deeltagelse i Rigets Anliggender, saa at vi nu, ved den Almægtiges Bistand, see Danmarks Riges Grundlov traadt i Kraft, ifølge fri Dverenskomst mellem Konge og Folk. Maatte det vorde Deres Majestæts Løn, snart og længe at see Det, som er indrømmet i Kjærlighed og modtaget med Taknemmelighed, usforstyrret at bære Frugt i Velsignelse!

Allernaadigste Konge! Tungt hviler vistnok Fædrelandets vanskelige Stilling paa Alles Hjertter. Men freidigt gaaer besuagtet det danske Folk Frem-

Udkast til Thingets Forretningsorden, og afgav Betænkning over Udkast til Lov for Pressens Brug. Men i Foraarsmaanederne antog hans Helbredstilstand en saa betænkelig Charakter, at han maatte drage sig tilbage fra Thingets Møder, og efter Sessjonens Slutning nedlagde han sit Mandat.

Fra den Tid af var Schouw kun Tilstuer til det nyfødte constitutionelle Livs Bevægelser. En Tidlang var han endnu i Stand til at følge Begivenhedernes Gang med Deeltagelse; men selv denne tabte mere og mere den virksomme Charakter. Hvor man før var bleven mødt af den klare Tanke og den energiske Villie, lød der nu kun et sammenpresset Suk, der ligesom arbejdede sig frem som Vidne om Mandelivets bundne, vaandefulde Tilstand. Forholdet til den ydre Verden blev altid løsere og svagere; — Ugerne gik altid langsommere for ham, altid pinligere for hans Omgivelse og hans Venner, — og det var dybtfølt Sandhed, naar Ordet, som blev udtalt over hans Riste (den 2den Mai 1852), priste i samme Andedragt „Livets Herre, som her har af sin Betsignelses Væld givet Fremvægt til, hvad der er blevet plantet og vandet i hans Tjeneste, og Dødens Herre, som har udløst ham, efter fuldendt Dagværk, af de tyngende Baand, overført ham i Lysets Boliger“, — naar det mindede om at „vende Diet bort fra Selvoverlevelsens og Dødens Jammer, fra dette Mærke, der er paatrykket vor Stægt til Mindelse om Menneskets Trang til Freløsning og Omklædning, vende det til Livet, som er Vidne om Guddomsvæsenet i Menneskets Indre, der kun fornedres en stakket Stund for at vorde ophøiet og herliggjort“. — Studenter-Sangforeningen sang Gravjangen (af Ploug):

tiden imøde, gaaer ogsaa Landstinget til Løsningen af sin Dvgave i Fædrelandets Tjeneste: i Tillid til den Gud, som hidtil førte vor lille Folk trygt igjennem utallige Farer, i Tillid til den urokkede Enighed mellem Fyrste og Folk, mellem dem der styre, og dem der lyde, dem der stride, og dem der bære, — og oplivet af det Haab, der lever i hvert dansk Bryst, at Fædrelandet, gjennem Farer og Kampe og Lidelser, usvækket ja i fornyet Kraft skal gaae frem til et Tidrum af Held og Hæder, hvis Aar skulle tælles fra Frederik den Syvendes Dage. — Gud bevare Deres Majestæt og Danmark!”

„I Naturens Helligdom,
 Blandt de tause Planter's Skare
 Banked helst din Tanke om,
 Quæled helst dit Blik det klare.
 I dit eget Væsens Bund
 Speiled Planten sig forrolig;
 Derfor var din Sjæl saa sund,
 Og saa reen og fri og rolig.

Derfor stod i Livets Dyst
 Du saa fast og usforækket.
 Derfor har din milde Røst
 Hjertet ramt og Aander vækket.
 Derfor lyfte vidt dit Blik
 Som en sikker Ledesjerne,
 Mens du lig en Heros gif,
 Gjenopvakt fra Liden sjerne“.

Schouw's offenkjendte Virksomhed omfatter et Tidrum af halvandet Aarti: fra 1835 indtil 1850, — et Tidrum, som staaer ene i Danmarks Historie. Estertiden vil — forudsat, at vor Historie bliver ved Forsynets Raade en Fremadstriden paa den nu indslaaede Vej — see tilbage paa dette Tidrum som det danske Folks Gjenopvaagnings- og Gjenfødelsestid, i hvilken det Skridt for Skridt gjenvandt Bevidstheden om sit nationale Væsen, sin folkelige Kraft, sin historiske Ret, — som Overgangstiden, gennem provindstille Stænder og kommunale Institutioner og Pressens Indvirkning, fra Umyndighedsalder under en patriarkalsk Enevoldsregering til en selvbevidst, selvstændig Folke-Tilværelse, — men tillige som Ildprovens strenge Tid, da det danske Folk paa een gang skulde see den dobbelte Opgave stillet til sine Kræfter: Modværgelamp paa Liv og Død mod Forræderi og Fjendevold, og Grundlægning af det politiske Frihedsværk.

I dette gjærende og stridende, truende og forjættende Tidrum kan neppe nogen Mand i Danmark nævnes, hvis Indflydelse paa den almindelige Stemning og det offentlige

Liv — vækkende, tilrettevisende og veiledende — kan stilles ved Siden af Schouw.

Og hvad var det da, der gav denne Mand, hans Ord og hans Gjerning, saa stor en Vægt og Indflydelse?

Det var ikke en politisk Gjennemdannelse. Vel var det med levende og alvorssfuld Interesse at han omfattede meget forskellige Sider af det statsborgerlige Liv, og gjorde dem til Gjenstand for Betragtning og Overveielse; paa det parlamentariske Liv isærdeleshed, selv dets indre Maskineri, paa Forhandlingsformerne i det Enkelte havde han henvendt megen Opmærksomhed; gode historiske Forkundskaber og den juridiske Forstole kom ham ved mangen Leilighed til Hjælp. Men, saaledes som hans videnskabelige Studium og den dertil knyttede Embedsvirksomhed — især efterat Bestyrelsen af den botaniske Have var tilfaldet ham — tog Tid og Kræfter i Beslag, og efter den hele Retning, hvori disse Studier og denne Virksomhed førte ham ind, kunde det kun være til enkelt Tid, ved bestemt givne Anledning, i ufuldstændigt Omfang, at de politiske Livsforhold og Interesser trængte sig frem i Forgrunden. Endnu mindre var det Egenstaber, der udgjøre den politiske Fører-Dygtighed i kritiske Tider. Til at indtage en saadan Plads manglede Schouw i lige Grad Mod og Lyst og Gaver. Den egentlige politiske Taktik var ham et fremmed Fag. Den tvetydige Kunst at anlægge og maskere egne Operationsplaner, til samme Tid at udspeide Andres Tanker og Anslag, og derefter tage Kurs isølge Beregning over formodet Understøttelse fra een Side, mulige beleilige Feilgreb eller Forsømmelser fra en anden Side, sandsynlige Brydninger og Sammenstød imellem de forskellige Parter, — denne Kunst vilde upaatvivleligt være mislykket for Schouw, dersom ellers hans Charakter havde tilladt ham at forsøge sig deri. Heller ikke var det noget fremtrædende Talent, særegen Virtuositet i Brugen af Ord og Pen. Schouw talte, udenfor Kathedret, ikke gjerne offentligt, og hans mundtlige Foredrag var ikke understøttet ved Bryst og Organ. Hans skriftlige Arbejder tiltale og tiltrække ikke blot ved den klare, gennem-

figtige Meddelelsesform, den fordringsløse, naturlige Simpelhed i Udtrykket, men ogsaa ved en aandelig Friskhed og en praktisk, fra Livet hentet og paa Livet velberegnet Behandlingsmaade, som veed at træffe det egenlige Hovedpunkt, holde det fast og stille det frem i overbevisende Klarhed; men ethvert Pirringsmiddel, enhver oratorisk Kunst er forsmaaet; der findes ingen geniale Glædespunkter, ingen effectfulde Bendinger. For den stilistiske Side er overhovedet ikke nogen synderlig Interesse at spore; ei engang paa fuldkommen Correcthed kan Sproget gjøre Fordring.

Schouw's Indskydelse har sin Grund i noget Mere og Storre, noget Betydningsfuldere og Dybere end Statsmandsklogten eller Talentet; — den var grundet i hans hele Væsens Personlighed: deri, at det var vitterligt for Alle, som kjendte ham, endogsaa i Frastand, at det var hans eget Jeg, der traadte frem i al offentlig Tale og Gjerning, — et sundt og ædelt menneskeligt Jeg, der her gav det Bedste, det havde at byde, og gav det utilfløret og usminket, uden egoistisk Bagtanke eller Bihensigt.

Derfor vil Alt, hvad der er udgaaet af hans Mund og Pen, under al Forskjellighed i Tid og Stilling, enhver Udtalelse og Dom, enhver Opfordring og Anke findes at være stemt i den samme Grundtone: den rene Gjenklang af Livsbetragtning og Grundsætning, saaledes som den var uadstillelig fra hans indre Væsen og Væren. Med noget Kjendskab til denne Personlighed kunde man, i ethvert Tilfælde af Bigtighed, forud trostlig gjøre Regning paa, hvorledes han vilde dømme og udtale sig, hvorvidt han vilde gaae i Tale og i Gjerning, — og ikke mindre stole paa, at han vilde findes den ene Dag som den anden. Thi det var her ingen opblussende Jld, intet fremboblende Tanke - Indfald. Saaledes som han bestemte sig, var det ikke vilkaarligt eller lunefuldt grebet, ikke hensynsfuldt beregnet, men givet og grundet i Overbevisningens indre Nødvendighed. Der var — under de mangengang vanskelige Forhold, hvor Afveielse af Betæneligheder og Hensyn til alle Sider, af juridiske og moralske

Lvangsforhold førte Saamange til holdningsløs Svæven og Vaklen — noget høist Velgjørende, noget Sjelestyrkende og Opmandende i den umiddelbare Sikkerhed, hvormed Schouw som oftest tog sin Bestemmelse for eller imod, den Fasthed, hvormed han indtog sin Stilling, og — naar den først var taget — hævdede den under mødende Hindringer. For enhver Sag, han eengang havde gjort til sin, var han en paalidelig Støtte, fordi han, som Faa, var enig med sig selv og tro imod sig selv.

Men vistnok kunde en saadan Sikkerhed og Consequentis kun blive mulig derved, at han ikke vovede sig ud paa Enemærker, hvor han vilde have savnet paalideligt Fodsætte. Med stor Fasthed holdt han over en Begrændsning af sin offentlige Virksomhed baade med Hensyn til dens Gjenstand og til dens Form og Maade.

Naar man overseer denne Virksomhed, vil man paa alle Punkter af den finde sig ført tilbage til den nationale og den constitutionelle Interessé. Dette er Midtpunkterne, til hvilke han har samlet sin Sjel og sammentrængt sin Kraft. At den første Pligt, et Folk skylder sig selv, er Selvagtelse, national Selvopholdelse og Selvudvikling, Haandhævelse af eget Sprog og egen Folkelighed overfor fremmed Overgreb og Overlast, og at et Folk som det danske, der imod Naturens Orden er blevet politisk løsrevet fra sine Stamsrænder og sammenkoblet med Fremmede, ikke bliver dygtigt til dette Selvforsvar og denne Udvikling uden ved en Ordning af de offentlige Forhold, der kalder og opfordrer de folkelige Kræfter til fri og selvstændig Virksomhed, — det var urokkelige Grundsandheder for Schouw. Og saa overbeviist som han var om sit Formaaels Sandhed, Retmæssighed og høiere Nødvendighed, saa forviiset var han om den, tidligere eller senere, seierlige Fremgang. Fra denne Forvisning meddeelte der sig en egen Freidighed, en rolig Uforsagthed til hans Virksomhed, og Mange ville erindre, hvor ofte Haabet her var lyst og Modet kjæft, naar der andetsteds, hvor det var støttet paa politiske Klogskabs-Beregninger, var Forstemning og Mistrøstighed. — I Stændersalen tillod Præsident-Stillingen ham at afstikke sig

selv Grændsen, indenfor hvilken han vilde tage umiddelbar Deel i Forhandlingen. Ogsaa for sit Tidsskrifts Vedkommende var han Herre over Stoffet. Endskjøndt han angaaende enkelte brændende Spørgsmaal af mere speciel Natur, f. Ex. angaaende Fæsteforholdet, ikke lagde Dølgemaal paa sin Anstuelse, kunde han dog indskrænke sig til at angive den almindelige Retning, hvori han meente, Løsningen burde søges. Ogsaa her var Indflydelsen paa Folkets Charakter- og Livs-Udvikling det Synspunkt, der isærdeleshed gjorde sig gjældende for ham.

Ikke mindre forstod han, med flerk Takt og bestemt Villie, at holde sig indenfor den Virksomheds-Form, hvor han var sig bevidst, ifølge Kalb og Gyne, at kunne bevæge sig med Sikkerhed og Frihed. Størst Tilfredsstillelse fandt han uden Tvivl i Virksomheden som Skribent. Han havde her Alt i sin Magt: baade hvad og hvor vidt og hvorledes. Dog erkjendte han altforvel den Enkeltes Uformuenhed og Afmagt overfor store og almindelige Formaal og overfor dybtbefæstet og vidtforgrenet Modstand, til at han ikke skulde have sat den høieste Priis paa Sammenslutning af ligestemte Mænd til forenet Virksomhed. Ikke blot levede han med sin hele Sjæls Deeltagelse og Opbydelse af al sin Kraft i og med Stænderforsamlingerne, saalænge der syntes at være noget Udbytte at vente derfra for det offentlige Livs Udveckling; men man vil have seet, hvor villig han var ved mange Leiligheder til at forene sig med Medborgere for at virke til fælleds Formaal. Dog var han i saadanne Tilfælde ikke altid let at stille tilfreds. Han betænkte sig nøie paa, med hvem han indgik Forbindelse; var han nøieregnende med Hensyn til Grad og Afstygning i den liberale og demokratiste Retning, ængstelig for — vist ikke selv at blive ført ud over den Linie, han havde afstullet sig, men for at blive gjort medansvarlig for det, der stete under Fleres Navn. Isærdeleshed vare talrige Forsamlinger, offentlige Forhandlinger Gjenstand for hans Betænkelighed og Frygt; som oftest afviste han med Bestemthed Deeltagelse deri. Endnu mere var Alt, hvad der havde Charakter af offentlig Demonstra-

tion og Agitation ham imod. Det laae i hans Natur, ikke lettelig at vove sig ud over de Former af Virksomheden, hvor han kunde oversee og styre Bevægelsen.

Men ogsaa i anden Henseende gjælder det, at Schouw's offentlige Virksomhed maa føres i lige Linie tilbage til hans eget personlige Væsen. Thi hvad han vilde udrette og hvad han har udrettet, er blevet udrettet ved ham selv, ved Indflydelse af hans Ord og hans Exempel. At søge indflydelsesrige Forbindelser og lægge an paa at gjøre disse frugtbare som fremmede Midler for hans Virksomhed, laae udenfor hans Tanke som udenfor hans naturlige Gave. Schouw var ikke i Besiddelse af den finere Tilslibning af det Ydre, den Utvungenhed og Kethed i Omgangstone, hvori Selskabet — i dette Ord's misbrugte Betydning — er vel tjent med at søge den høiere Dannelses Mærke. I Kredse, hvor dette Maal og denne Vægt har hjemme, fandt Schouw sig trykket og forlegen, — og til nogen tiltrækkende Magt, der skulde udgaae fra disse Kredse, kjendte han intet. Det er ikke usædvanligt at see Mænd, som ifølge Natur og Opdragelse synes i ikke høiere Grad henvisse til de høie Sale, desuagtet beile til Glandjens Illusioner, søge Adgang til den slibrige Grund, som kun altfor let bringer den uvante Fod til at snuble, uden Die for den lidet taknemmelige Rolle, som der er beredet dem. Hos Schouw var det ikke mindre naturlig Utilbøielighed til at spille denne — og overhovedet enhver hvilkensombest — Rolle, end Bevidstheden om, hvor lidet han var Manden til at drage Fordeel for den Sag, for hvilken han levede, af slige Forbindelser, der bevarede ham for den Afhængighed og den Tvetydighed i Stillingen, som vanskeligt undgaaes, naar Manden i det offentlige Liv lader sig føre ud af den Kreds, hvor han har sin naturlige Plads. Faa Mænd have i den Grad som Schouw været uanfægtelige af Flitterens Tant, utilgængelige for Forsængelighedens Blendværk under enhver Skikkelse. Ikke sjeldent gif han vel endogsaa for vidt i Eigeegyldighed for den ydre Form, i Sky for Alt, hvad der syntes at ligge udenfor det Væsenlige og

egenlig Fornødne, hvad der kunde synes beregnet paa at virke anderledes end ved reen og grundig Overbeviisning. Men derfor stod han for al Verden som Manden, hvis Uafhængighed af Høie og Lave, af Hyrstegunst og Folkemening var ophøiet over Tvivl.

Hvad der dog mere end noget andet har bidraget til at gjøre Schouw's Virksomhed saa indflydelsesrig og saa velgjørende for det offentlige Liv, var den oprigtige, ubestikkelige Sandhedskjærlighed, man — vel omtrent fra alle Sider — har været enig i at tillægge ham, — vistnok med fuldeste Ret, men i hvilken Betydning af det tidt misforstaaede og misbrugte Ord, ville de meddeelte Udtalelser af ham tilstrækkeligt vise. Det er ikke sjældent at høre anprise som Sandhedskjærligheds Mærke en Holdning, som om man stod — som det hedder i det politiske Kunstsprog — over Partierne, som forudsætningsløs og interesseløs Boldgiftsmand imellem indbyrdes modstridende Retninger, dem alle lige nær og lige fjern, vel endogsaa — for at synes fuldstændigt uinteresseret — tilbøielig til at bringe egne personlige Sympathier som Offer. Det er ikke sjældent at see en uophørligt fornyet, aldrig tilendebragt Afveielse af Grunde og Modgrunde, Hensyn og Interesser, Sandsynligheder og Muligheder, som ender med en halv Billie, en haltende Beslutning, en lunken Bestræbelse, — fremstillet som den rette sandhedskjærlige Methode. I denne Betydning vilde Berømmelsen ikke passe paa Schouw's Virksomhed. Hans Livsbetragtning var for sund, til at praktiske Livsopgaver kunde stille sig for ham som blotte Tankeexperimenteringer, og hans Charakter var for sand, til at han i Gjerningens Time skulde kunne fordølge eller tilfløre egne Grundsætninger og Sympathier. Det var ikke det abstracte Sandheds-Problem, hvis Løsning interesserede ham. Det Sande og Rette fremstillede sig for ham i visse bestemte Retninger af Tankegang, Livsanskuelse og Billiebestræbelse, i Modsætning til andre. At fremme hine, at bekæmpe disse med fuld Alvor og Ridkjærlighed, har han overalt usorbeholdent vedkjendt sig som Formaal.

Men vel var det, til enhver Tid og i alle Forhold, hans oprigtige Bestræbelse, at arbejde saaledes i Sandheds- og Friheds-Ideens Tjeneste, at det Usande og Urene blev holdt ude. Sammenblanding af Ting og Person, sophistisk Fordreielse, falsk Overdrivelse, eensidig Skjevhed, lidensflabelig Dphidselse stødte og saarede ham, hvorsomhelst det kom ham imøde, og han paatalte det, uden Hensyn til om det gjaldt Medarbejder eller Modstander. Saa fast og enig med sig selv som han var i Grundretning og Grundsætninger, saa samvittighedsfuldt søgte han at begrænse og tillempe Fordringerne, der stilledes til Andre, efter den særlige Bestaffenhed af Forhold og Stillingen i Livet. Heraf fremgik den Billighed i Bedømmelse, den Omsigt i Paastande, det Maadehold i Ønsker og Forlangender, den Upartisthed i Afveielse — uden al skeptisk Neutralitet eller kunstig Opstruelse over Partierne —, der har paatrykt Schouw's Virksomhed i det offentlige Liv det tiltalende og vindende Præg af Kjærlighed til Sandhed og Retfærdighed. —

Det var denne Side af min Vens offentlige Virksomhed, som fremfor enhver anden paatrængte sig min Betragtning, da jeg ved Ligbaaren kastede Blikket tilbage paa det betydningsfulde Liv, der laae afluttet for os; og det tør vel være tilladt her at gjentage Ordet, hvori jeg dengang søgte at sammensatte det uforglemmelige Livsbillede: „Derfor priser jeg dit Liv, min forklarede Ven! saa højt, fordi det var et Liv, der midt i Bevægelsernes tidt urene Strøm bevarede i Reenhed og Klarhed. Partiaanden med sin synsforvirrende Skjevhed, Lidensflaben med sin fortærende Glød, Selvsygen med sin sjelesfordærvende Smitte trængte ikke ind i din Sjæl. Hvor du traadte frem, med det sjelfulde Præg af Overbeviisningens Modenhed, af Villiens Reenhed, af det uomtaagede Blik, det velvillige Sind, der vege de onde Magter af Mistro og Skinsyge for Tillidens gode Aand; Bevægelsen mildnede; det sjenndtligt Adskille nærmede; og saaledes har du, i Spændingens Tider, røgtet et helligt Kald: til Opklaring, Udsoning og Fred.“ — —

I vort Fædrelands Aarbøger har Joakim Frederik Schouw sin betryggede Plads: som Manden, der forrest i Rækken har forarbejdet og indviet det borgerlige Friheds-Liv i Danmark. Naatte dette Navn tillige være Bærjel om den Aand, hvori Frihedsværket vil blive fortsat og fremmet, — være Mindelse om Manden, hvori Værket maa fortsættes og fremmes, om det skal blive til Betsignelse!

Notits om Befolkningen i Irland.

„Das Ausland“ 1856 No. 39 indeholder en statistisk Sammenstilling af Data om Bevægelsen i Irlands Befolkning, af hvilken det med stor Sandsynlighed fremgaaer, at Den inden faa Aar vil være næsten ganske anglijeret.

I dette Aarhundredes første Halvdeel var Folkemængden i raft Tiltagen:

1805	var den	5,395,456
1811	— —	5,937,856
1821	— —	6,801,827
1831	— —	7,734,365
1841	— —	8,175,124.

Senere har dette Forhold som bekjendt forandret sig aldeles. I 1851 vilde Irlands Folkemængde, dersom den var stegen i samme Forhold som det forenede Kongeriges, have været 9,018,799; i det Sted var den 1851 6,552,385, d. e., i de sidste 10 Aar aftagen med 1,622,739, 20 Procent af Folkemængden 1841. Siden 1851 har ingen Folketælling fundet Sted; men ved at bringe det tidligere Forhold mellem Fødsler og Dødsfald i Beregning og ved dernæst at fradrage 747,999 som Antallet af dem, der fra 1851—1855 ere udvandrede fra Irland for ikke mere at vende tilbage, beregner Referenten, at Folkemængden ved Udgangen af 1855 kun var 6,077,283, d. e. omtrent bragt ned til den samme Størrelse som i 1811. Udvandrerne til Amerika ere indtil en forsvindende

Brøf af den egentlige irske Stamme, medens der stadig fleer Indvandring af angelsachsisst Blod fra England af.

Hvorledes Forholdet 1841 var mellem den egentlige irske og den angelsachsiske Befolkning, vides desværre ikke. I 1851, efterat Befolkningen allerede var aftagen med over 1,600,000, vare 1,524,286, altsaa ikke fuldt Fjerdedelen af Folkemængden, Irsktalende, og af disse igjen var kun lidet over $\frac{1}{3}$, altsaa ikke $\frac{1}{10}$ af den hele Folkemængde, det irske Sprog alene mægtige. Den efter 1851 udvandrede Folkemængde 747,999 kan antages næsten fuldstændig at have været egentlige Irer, og saaledes har ved Udgangen af 1855 den Deel af Befolkningen, som talte Irsk, næppe udgjort over 800,000 Individer.

Den irsktalende Befolkning er meget ulige fordeelt over Den; medens Irsk som Talesprog var ligesaa almindeligt som Engelsk i de vestlige Provindser i 1851, var det næsten forsvindende i de østlige; (i Connaught talte 51, i Munster 44 af 100 Irsk, i Ulster derimod næppe 7, og i Leinster kun $3\frac{1}{2}$). Fortsattes Udvandringen endnu i nogle faa Aar efter en stor Maalestok, (men i de sidste Aar er den allerede ikke lidet aftaget) vilde Forholdet mellem irsk og engelsk Talesprog snart i de vestlige Provindser blive, som det er i de østlige.

Folkemængdens Formindskelse har, som ogsaa var rimeligt været størst i Connaught (omtrent 1000 paa geograph. Kvadratmil), mindst i Leinster (omtrent 600 paa Kvadratmilen). Kun eet af Grevskaberne har samtidigt tiltaget i Folkemængde, nemlig Dublin, og det med over 1500 paa Kvadratmilen.

Samtidig med den store Udvandring har Dens Velstand hævet sig betydeligt; i 1841 regner man at 13,464,000 Acres vare under Kultur; i 1851 var dette Antal forøget med 1,338,000, og i 1854 med endnu henimod 360,000 Acres. Ved Siden af dette Opsving i Agerdyrkingen er Forholdet mellem Næringsvejene mærkeligt: siden 1841 er den agerdyrkende Befolkning aftagen med $13\frac{1}{2}$ Procent, den handlende stegen med $\frac{1}{3}$, og Befolkningen i de andre Næringsveje med næsten 13 Procent.